

สรุปความรู้จากการอบรมโครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรมในระบบการศึกษา
ระดับอุดมศึกษา : การอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย

การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking)

กระบวนกร

ชัยวัฒน์ ภิระพันธ์

สรุปองค์ความรู้จากการอบรม
โครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรมในระบบการศึกษา
ระดับอุดมศึกษา : การอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษา
สู่มหาวิทยาลัย

หลักสูตรที่ 3
การคิดอย่างเป็นระบบ
(Systems Thinking)

กระบวนกร

ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์

โดย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
และศูนย์วิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

370.114 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ส 691 ส สรุปลองค์ความรู้จากการอบรม โครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรม
ในระบบการศึกษา ระดับอุดมศึกษา : การอบรมภาวะผู้นำทาง
จิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย หลักสูตรที่ 3 การคิดอย่างเป็นระบบ,
กรุงเทพฯ : สกศ., 2552

88 หน้า

ISBN 978-974-559-631-3

1. จิตตปัญญาศึกษา 2. ชื่อเรื่อง

**สรุปลองค์ความรู้จากการอบรม โครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรม
ในระบบการศึกษา ระดับอุดมศึกษา : การอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษา
สู่มหาวิทยาลัย หลักสูตรที่ 3 การคิดอย่างเป็นระบบ**

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 20/2552

ISBN 978-974-559-631-3

พิมพ์ครั้งที่ 1 มกราคม 2552

จำนวน 3,000 เล่ม

จัดพิมพ์และเผยแพร่ สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนารการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

ถนนสุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทรศัพท์ 0-2668-7123

โทรสาร 0-2243-1129

Web site : <http://www.onec.go.th>

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์

296 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 40 ถนนจรัญสนิทวงศ์

แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700

โทรศัพท์ 0-2433-0026-7, 0-2433-8587

โทรสาร 0-2433-8587

คำนำ

โครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรมในระบบการศึกษา ระดับอุดมศึกษา : การอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย เกิดขึ้นจากแนวคิดของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ที่ต้องการให้สถาบันการศึกษาไทยจัดการเรียนรู้แบบใหม่ที่มุ่งการพัฒนาด้านในด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ในการเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดจากปัญญา ความตระหนักรู้ และความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนั้นเป็นที่มาของจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ การปลุกฝังความตระหนักรู้ ด้วยกิจกรรมบ่มเพาะความรัก ความเมตตาการมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม การพัฒนาจิตและฝึกปฏิบัติ จนผู้เรียนเกิดปัญญา (Wisdom) อันจะส่งผลให้พลโลกอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่เกิดความแปลกแยกกระห่างกันในสังคมและระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในฐานะหน่วยงานที่วางนโยบายการศึกษาของประเทศได้เล็งเห็นความสำคัญเร่งด่วนในการผลักดันแนวคิดและระบบการเรียนรู้ เช่นนี้ขึ้นในสังคมไทยจึงได้ดำเนินโครงการร่วมกับคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาให้แก่แกนนำผู้บริหารในระดับอุดมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริหาร คณาจารย์ ในระดับอุดมศึกษาได้เรียนรู้อย่างเข้าใจผ่านประสบการณ์ เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการผลักดันแนวคิดและกระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาให้เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัย และสร้างกลุ่มคนที่จะเป็นผู้ออกกระแสดำเนินการ (Critical Mass) และจุดประกายให้กระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาขยายตัวไปเป็นเครือข่ายอย่างกว้างขวาง และเกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยขึ้นได้

(๗)

เอกสารฉบับนี้เป็นการสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการอบรม เรื่องการคิดอย่างเป็นระบบ จากทั้งหมด 4 เรื่อง คือ 1) การเรียนรู้ด้วยหัวใจใคร่ครวญ 2) ศาสตร์แห่งนพลักษณ์ 3) การคิดอย่างเป็นระบบ 4) การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง โดยการคิดอย่างเป็นระบบ เป็นวิชาที่พยายามทำความเข้าใจระบบที่ซับซ้อนความสัมพันธ์ระหว่างเรากับระบบที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง ผีกรรมมองระบบที่ปรับเปลี่ยนเสมือน “ภูเขาน้ำแข็ง” ที่เราต้องคิดทั้ง 4 ระดับ จึงจะเห็นระบบทั้งหมด ผีกรรมทำความเข้าใจเส้นทางกรป้อนกลับ (feedback loops) ที่เป็นทั้งการป้อนกลับเพิ่มกำลังทวีคูณ (reinforcing feedback) การป้อนกลับคานกำลัง (balancing feedback) รู้จักการมาซ้ำในระบบที่ซับซ้อน เรียนรู้เรื่อง “โคตรแบบ” (archetypes) ที่มักเกิดขึ้นจากการคิดและการกระทำของเรา การฝึกอบรม systems thinking จะช่วยให้มีทักษะในการ conceptualize ด้วย

สำนักงานฯ ขอขอบคุณวิทยากร ผู้บริหาร คณาจารย์ผู้เข้ารับการอบรมทุกท่าน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้ จะเป็นเครื่องมือให้ผู้ผ่านการอบรมและผู้สนใจได้ศึกษาเพื่อจุดประกายให้สถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้สู่การปฏิบัติ ให้ปรากฏผลเป็นรูปธรรมที่คณาจารย์ หลักสูตร และคุณภาพผู้เรียน อย่างยั่งยืนต่อไป

(รองศาสตราจารย์จันทอง จันทรางศุ)

เลขาธิการสภาการศึกษา

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(ก)
สารบัญ	(ค)
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 สาระสำคัญ/ กิจกรรมการเรียนรู้	8
กำหนดการอบรม	8
2.1 ทฤษฎีว่าด้วยวัฏจักรการเรียนรู้สี่ขั้น	12
2.2 ทฤษฎีว่าด้วยการคิด 4 ระดับ “มองให้ทะลุภูเขาน้ำแข็ง”	25
2.3 ทฤษฎีว่าด้วย ปรัชญา ทักษะและข้อควรระมัดระวัง ในการคิดกระบวนระบบ	37
2.4 Feedback : การป้อนกลับของเรื่องราว	40
2.4.1 ทฤษฎีว่าด้วย เส้นการป้อนกลับ (Feedback loops) และการมาช้า (delay) ในโลกที่ซับซ้อน	40
2.4.2 ทฤษฎีว่าด้วย การป้อนกลับเพิ่มกำลังที่คูณ (reinforcing feedback) และการป้อนกลับ คานกำลัง (balancing feedback)	44
2.4.3 ทฤษฎีว่าด้วย “โคตรแบบ” (Archetype)	57
2.5 ทฤษฎี “โมเดลของระบบพลวัต” (system dynamic)	69
บทที่ 3 บทสรุป : เสียงสะท้อนจากผู้เข้าอบรม	77

บทที่ 1

บทนำ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ดำเนินโครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรมในระบบการศึกษา ระดับอุดมศึกษา : การอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย ร่วมกับคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นโครงการสืบเนื่องจากการประชุม “ภาคีส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้” (กลุ่มโกศล)¹ ซึ่งมี ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นประธานได้ประชุมร่วมกับอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี จากมหาวิทยาลัยทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่สนใจมิติการพัฒนาจิตวิญญาณในการจัดการศึกษา เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างความเข้มแข็งทางวิชาการกับการเติบโตด้านใน ด้วยการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงแบบบูรณาการและผลงานสรรพศาสตร์เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในตนเองอันจะนำไปสู่การปรับสังคมไทยจากสังคมอำนาจไปสู่สังคมปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญา กระบวนการทางสังคม และกระบวนการทางศีลธรรมร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ที่ดีเป็นสิ่งประเสริฐของมนุษย์ สามารถพามนุษย์ให้บรรลุอะไรได้ทั้งสิ้น และการเรียนรู้ที่ดีควรมีวัฒนธรรมเป็นฐานและมีวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือ

กลุ่มโกศลได้จัดประชุมเป็นระยะๆ เพื่อขยายภาคี แสวงหาการเรียนรู้ที่ดีที่สุดและช่วยเพื่อนมนุษย์ให้ได้พบการเรียนรู้ที่ดีที่สุด เพื่อเขาจะได้พัฒนาศักยภาพของตัวเองได้ โดยจับเรื่องการเรียนรู้หลายแง่มุมรวมทั้งเรื่องกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ผนวกกับศิลปะ ดนตรี Body Movement และ

¹ เรียกสั้นๆ ว่า กลุ่มโกศล เป็นกลุ่มที่รวมตัวอย่างอิสระ เพื่อร่วมคิด ร่วมแสวงหา ร่วมส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ที่ดีให้ขยายตัวออกไปทั้งในและนอกระบบการศึกษาด้วยกลไกที่ไม่เป็นทางการ ทำงานสนับสนุนกลไกที่เป็นทางการ

สรุปองค์ความรู้จากการอบรม “ภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย” :

ยังได้ติดตามเรื่อง Brain Based Learning มีเรื่องหนึ่งเรียกว่า “จิตตปัญญาศึกษา” ซึ่งศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ได้กรุณาแปลจาก “Contemplative Education” ส่วนนายแพทย์ประสาน ต่างใจ ได้อธิบายว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง Wisdom จาก Intuition ซึ่งก็คือการศึกษาที่ทำให้เกิดปัญญาจากการรู้จิตของตัวเอง แล้วเกิดปัญญาใหม่ (Wisdom)

ในคราวที่กลุ่มโกลบอลประชุมร่วมกับแกนนำผู้บริหารในมหาวิทยาลัย ทั้งภาครัฐและเอกชนกว่า 100 คน ได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ นักคิด ผู้สนใจเรื่องจิตตปัญญาศึกษามาแลกเปลี่ยนและเล่าประสบการณ์การดำเนินงาน รวมถึงการดำเนินงานในมหาวิทยาลัยมหิดลซึ่งก่อตั้งศูนย์จิตตปัญญาศึกษาในมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นแห่งแรก

ผลจากการประชุม ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาแสดงความสนใจที่จะร่วมเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้ในระดับอุดมศึกษา จำนวน 86 แห่ง ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงเป็นความหวังว่าจะเป็นที่รวมจักรทางปัญญาที่จะดึงขบวนการศึกษาทั้งหมดไปด้วยพลังองค์สาม² หรือ “ไตรยางค์แห่งการศึกษา” ได้แก่

- องค์ที่ 1 การศึกษาในฐานะวัฒนธรรม
- องค์ที่ 2 กระบวนการทางวิทยาศาสตร์
- องค์ที่ 3 จิตตปัญญาศึกษา

ปัจจุบันทั่วโลกได้มีการศึกษา เรื่อง Contemplative Education ไว้มาก เช่น ในสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยนาโรปะมีการจัดการศึกษาด้วย Contemplative Education ทั้งมหาวิทยาลัยมีคนไทยไปศึกษาระดับปริญญาโทจนจบมาแล้วถึง 6 คน แคลิฟอร์เนีย มี Institute of Noetic Science ทำการวิจัยค้นคว้าและฝึกอบรมเกี่ยวกับจิตสำนึกใหม่ (New Consciousness)

² ศ.นพ.ประเวศ วะสี. “มหาวิทยาลัยกับจิตตปัญญาศึกษาและไตรยางค์แห่งการศึกษา”, 2550.

ในประเทศไทยมีความพยายามนำหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้มิติภายในของมนุษย์หรือจิตปัญญามาบูรณาการเข้ากับการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบ ในรูปแบบที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับบริบท ทักษะคติ ประสบการณ์ ความชำนาญ รวมทั้งปรัชญาพื้นฐานของสถาบันหรือหน่วยงาน ต้นสังกัดนั้นๆ เช่น กลุ่มโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนสัตยาไส โรงเรียนรุ่งอรุณ เสริมสิกขาลัย เครือข่ายพุทธทศกาสถาบันขวัญเมือง เป็นต้น

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ได้ดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการอบรม กระบวนกรด้านจิตตปัญญาศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการสังเคราะห์ ปรัชญาหลักการพื้นฐาน กระบวนการคุณสมบัติของกระบวนกรและองค์ประกอบ อื่นๆ สำหรับการจัดการกระบวนกรการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษา ด้วยการจัด ฝึกอบรมกระบวนกรแกนนำด้วย 9 กระบวนกร³ ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนทัศน์ ใหม่ การปลูกฝังความตระหนักรู้ ความรักความเมตตา จิตสำนึกต่อส่วนรวม ตลอดจนการฝึกปฏิบัติพัฒนาจิต เพื่อให้กระบวนกรเกิดปัญญาและนำไปใช้ เคลื่อนไหวผลักดันแนวคิดและกระบวนกรเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาในสังคม ไทย และได้มีการเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตตปัญญา ศึกษา และการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ในมหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา 2551

จากแนวคิดดังกล่าว สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เครือข่าย กระบวนกร“จิตตปัญญาศึกษา (นายณัฐพิศ วัจวิญญู และนายอดิศร จันทรสุข) และศูนย์จิตตปัญญาศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงร่วมกันกำหนดหลักสูตรการอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย

³ การอบรมแนวจิตตปัญญาศึกษา 9 กระบวนกร 1) การเจริญสติวิปัสสนา 2) การทำงานเชิงอาสาสมัคร 3) จิตตศิลป์ 4) พลังกลุ่ม 5) นพลักษณ์เพื่อการพัฒนาตน 6) สุนทรียสนทนา / ชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงร่วม 7) วิธีคิดกระบวนกรระบบ 8) การเผชิญความตายอย่างสงบ 9) นิเวศภาวณา

⁴ กระบวนกร เป็นคำที่นายณัฐพิศ วัจวิญญู ได้บัญญัติขึ้น หมายถึง “วิทยากรกระบวนกร” หรือ “ผู้จัดกระบวนกรเรียนรู้”

สรุปองค์ความรู้จากการอบรม “ภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย” :

ขึ้น โดยมุ่งหวังให้แก่นำซึ่งเป็นระดับผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษา ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเพื่อเป็นแก่นนำความรู้ ความเข้าใจ จากที่ได้สัมผัสไปเผยแพร่แนวคิดสู่การปฏิบัติตามบริบทของแต่ละสถาบัน รวมทั้งเป็นการสร้างเครือข่ายจิตตปัญญาศึกษาในระดับอุดมศึกษา เพื่อการขยายผลในวงกว้างต่อไป

ด้วยเหตุที่ผู้เข้าอบรมเป็นผู้บริหารระดับอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี ในระดับมหาวิทยาลัยซึ่งมีข้อจำกัดด้านเวลาที่จะมาเข้าอบรม จึงกำหนดหลักสูตรการอบรมไว้ 4 หลักสูตร⁵ คือ 1) การเรียนรู้ด้วยหัวใจที่ใคร่ครวญ (Contemplative Education) 2) ศาสตร์แห่งนพลักษณ์ (Enneagram) 3) การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) 4) การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้บริหารและคณาจารย์ในด้านภาวะผู้นำด้านจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education Leadership) และเพื่อพัฒนา “ทีมเรียนรู้” และชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านจิตตปัญญาศึกษา สาระสำคัญประกอบด้วย

หลักสูตรที่หนึ่ง การเรียนรู้ด้วยหัวใจที่ใคร่ครวญ (Contemplative Education)⁶ เป็นการสร้างความเข้าใจพื้นฐานด้วยกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ผ่านประสบการณ์ที่เริ่มจากการสร้างมณฑลแห่งการเรียนรู้ การเรียนรู้พื้นที่และการสร้างสัมพันธภาพการรับฟังอย่างลึกซึ้ง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นกลุ่ม เพื่อให้เห็นว่าความรู้นั้นก่อรูปขึ้นมาในวงสนทนาได้ในบรรยากาศแห่งความผ่อนคลาย ความไว้วางใจและมีมิตรภาพสอดคล้องกับแนวทางแห่งการเข้าถึงความรู้ของวิทยาศาสตร์กระบวนการทัศน์ใหม่ ความเข้าใจเรื่องคลื่นสมอง การทำงานของสมอง ปัญญาสามฐาน ทิศทั้ง 4 ผนวกกับปรัชญาและแนวปฏิบัติของภูมิปัญญาตะวันออก ได้แก่ การเจริญสติภาวนา

⁵ หลักสูตรในที่นี้ หมายถึง เนื้อหาสาระและรูปแบบการฝึกอบรม รวมถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้ผ่านการอบรม และตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่กระบวนการจริงใจจัดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ต้องการ

⁶ ศ.สุมน อมรวิวัฒน์ แปล Contemplative Education ว่า จิตตปัญญาศึกษา

บ่มเพาะความตื่นรู้ในกาย ใจ และจิต โดยทั้งหมดนี้ถือได้ว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของจิตตปัญญาศึกษา เพื่อให้เข้าถึงปาฏิหาริย์แห่งการหันหน้าเข้าหากันด้วยความรัก ความเมตตา

หลักสูตรที่สอง ศาสตร์แห่งนพลักษณ์ (Enneagram) เป็นทฤษฎีบุคลิกภาพที่มีรากฐานจากศาสตร์โบราณ และได้ถูกนำมาพัฒนาโดยนักจิตวิทยาตะวันตก จุดเด่นของนพลักษณ์ คือ การเน้นความเข้าใจบุคลิกภาพจากโลกทัศน์ จุดสนใจและเกิดกิเลสพื้นฐานในคนทั้งเก้าลักษณะที่จำแนกไว้ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่านพลักษณ์เป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งในการเข้าใจจิตใจ และความรู้สึกนึกคิดของตนเองและผู้อื่น กระบวนการอบรมและการเรียนรู้จะเกิดขึ้นผ่านกระบวนการที่เอื้อให้เกิดการสำรวจตนเอง และการสัมภาษณ์ (Panel interview) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดการทบทวนประสบการณ์ของตน และเรียนรู้ลักษณะหลักของคนแต่ละลักษณะร่วมกันจากตัวอย่างรูปธรรมในชีวิตของแต่ละคน

หลักสูตรที่สาม การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) เป็นการพยายามทำความเข้าใจระบบที่ซับซ้อนความสัมพันธ์ระหว่างเรากับระบบที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง ผีการมองระบบที่ปรับเปลี่ยนเหมือน “ภูเขาน้ำแข็ง” ที่เราต้องคิดทั้ง 4 ระดับ จึงจะเห็นระบบทั้งหมด ผีการทำแผนที่ความสัมพันธ์ที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า ด้วยการทำความเข้าใจเส้นทางป้อนกลับ (feedback loops) ที่เป็นทั้งการป้อนกลับเพิ่มกำลังที่คูณ (reinforcing feedback) การป้อนกลับคานกำลัง (balancing feedback) รู้จักการมาซ้ำในระบบที่ซับซ้อน เรียนรู้เรื่อง “โคตรแบบ” (archetypes) ที่มักเกิดขึ้นจากการคิดและการกระทำของเรา การฝึกอบรม systems thinking จะช่วยให้มีทักษะในการ conceptualize ด้วย

หลักสูตรที่สี่ การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง (Transformative Education) คือแนวคิดสำคัญในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้เกิดความตระหนักรู้ต่อโลกภายในของตนเองที่ประกอบด้วยความคิด

ความรู้สึก ความเชื่อ ทศนคติ การมองโลกและชีวิต ซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับโลกภายนอกทั้งในแง่การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ อย่างไม่สามารถแยกจากกันได้ หากผู้สอนตั้งแต่วระดับชั้นอนุบาลจนถึงอุดมศึกษามองข้ามการเรียนรู้เกี่ยวกับโลกภายในของตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่เชื่อมโยงไปสู่ความคิดความเชื่อและการปฏิบัติในระดับวิชาชีพ ก็อาจกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อกระบวนการสอนและการพัฒนาคุณภาพภายในของผู้เรียนให้ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ กระบวนการสืบค้นตนเองและกลุ่มเชิงสร้างสรรค์จะช่วยให้ผู้สอนเกิดความตระหนัก ยอมรับ และก้าวข้ามความคิดความเชื่อดั้งเดิมของตน เกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ไปสู่การเปิดรับแนวคิดที่แตกต่างหลากหลาย บนพื้นฐานความเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ จนสามารถออกแบบกระบวนการเรียนรู้แนวใหม่ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในทุกสาระวิชา และในบริบทต่างๆ ได้

การฝึกอบรมทั้ง 4 หลักสูตร จัดขึ้นในช่วงวันที่ 28 เมษายน – 5 สิงหาคม 2551 หลังจากสิ้นสุดการฝึกอบรมหลักสูตรที่ 4 ไปแล้วหนึ่งเดือนจึงได้มีการจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การนำสิ่งที่เรียนรู้ไปปรับใช้ตามบริบทของผู้ผ่านการอบรม เมื่อวันที่ 3 – 4 กันยายน 2551 พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในระดับที่แตกต่างกันทั้งในส่วนตนเอง ครอบครัว กับผู้คนรอบข้าง รวมถึงการนำไปปรับใช้กับการจัดการเรียนการสอน สรุปได้ดังนี้

ต่อตนเอง : การรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง สังเกตตนเอง อึดตามความ มีตัวตนลดลง มีการใคร่ครวญ (quiet mind) มากขึ้น ทำให้ตนเองเป็นคน ที่ช้าลง เย็นลง (cool down) ได้เรียนรู้เรื่องกระบวนการคิด รู้จักมองใต้ภูเขา น้ำแข็งประกอบด้วยมากกว่าการมองแค่ปรากฏการณ์ที่เห็น ต้องสืบค้นจากต้นตอของปัญหา เหตุปัจจัย มองเห็นฝั่งความเชื่อมโยงของชีวิตตนเอง

ต่อครอบครัว : เข้าใจคนในครอบครัวมากขึ้น มีเมตตา มีการปฏิบัติที่เปลี่ยนไป

ต่อผู้ครอบงำ : พังผู้อื่นอย่างตั้งใจ ช่วยเหลือคนที่อยู่รอบข้างมากขึ้น
ความขัดแย้งลดลง

การนำไปปรับใช้กับการจัดการเรียนการสอน : มีการนำรูปแบบกิจกรรมไปปรับประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน เริ่มจากการฟังนักศึกษาอย่างลึกซึ้ง มีเทคนิคในการใช้ภาษา การตั้งคำถามลงลึก การตั้งคำถามย้อนกลับ นำกิจกรรมการผ่อนคลายตระหนักรู้มาใช้ ใช้ระฆังประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปลูกฝังวิธีคิดให้กับนักศึกษา ให้นิยามนักศึกษาหนึ่งแล้วคิดก่อน (อยู่กับตัวเอง) ให้เขียน แล้วค่อยพูดคุยหรือนำเสนอ ให้นักศึกษาสรุปสาระจากบทเรียน เวลาทำอะไรให้นึกถึงเหตุปัจจัย มองอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงอย่างเป็นองค์รวม เป็นเหตุเป็นผล

ผลที่เกิดขึ้น : กลุ่มนักศึกษาที่ผ่านการใช้กระบวนการนี้ในช่วงแรกจะรู้สึกงงแต่ในช่วงหลังจะชอบ แต่บางกลุ่มที่ไม่ค่อยเข้าใจก็มีกระบวนการนี้สามารถนำไปใช้จริง ได้ประโยชน์ รู้สึกว่า “คุ้มค่า”

ปัญหาอุปสรรค : การนำไปใช้ทำไม่ได้ต่อเนื่อง ติดอยู่กับความเคยชินของผู้รับที่อยากได้ชุดความรู้ที่สำเร็จรูปที่นำไปใช้ได้ทันที ผู้บริหารบางแห่งยังไม่เห็นด้วย

ข้อเสนอต่อการประยุกต์ใช้และการขับเคลื่อน : นำไปปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา การจัดกิจกรรมอบรมหลักสูตรจิตตปัญญาศึกษาให้แก่บุคลากรในมหาวิทยาลัย หลักสูตรการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ มีการนำไปใช้ให้คำปรึกษากับนักศึกษา หมั่นประชุม มีเครือข่ายที่เรียนรู้ด้วยกัน ทำให้สดใหม่ (refresh) ในเรื่องนี้อยู่ตลอดเวลา เริ่มจากกลุ่มเล็กๆ ก่อน เพราะปัจจัยสนับสนุนไม่มาก

ข้อเสนอแนะ : ผู้เข้ารับการอบรมจะกลับไปดำเนินการต่อที่สถาบันของตนเอง ส่วนในระดับเครือข่ายอาจจะมีการจับมือกันระดับพื้นที่จังหวัด ภาค โดยมีหน่วยงานที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อน (สนับสนุนวิทยากรและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้) อาทิ สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) เป็นต้น

บทที่ 2

สาระสำคัญ / กิจกรรมการเรียนรู้

การอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัยที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และศูนย์วิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกันดำเนินการนี้ ประกอบด้วยหลักสูตร 1) การเรียนรู้ด้วยหัวใจที่ใคร่ครวญ (Contemplative Education) หลักสูตร 2) ศาสตร์แห่งนพลักษณ์ (Enneagram) หลักสูตร 3) การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems thinking) หลักสูตร 4) การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้บริหารและคณาจารย์คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ในด้านภาวะผู้นำด้านจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education Leadership) และเพื่อพัฒนา “ทีมเรียนรู้” และชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านจิตตปัญญาศึกษา

กำหนดการการฝึกอบรม

วันที่หนึ่ง

09.00 - 09.15 น.	กล่าวชี้แจงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
09.15 - 10.30 น.	ทฤษฎีว่าด้วยวัฏจักรการเรียนรู้ลึกซึ้ง (Deep learning cycle) และองค์กรเรียนรู้ (Learning organization) ซึ่งสัมพันธ์กับกระบวนการคิดกระบวนระบบ (systems thinking)
10.45 - 11.30 น.	เข้าใจหลักการพื้นฐานของวิถีคิดกระบวนระบบ ด้วยการเล่าเรื่อง “ตัวของฉัน”
11.30 - 12.00 น.	Reflection in action บทเรียนจากการเล่าเรื่องตัวของฉันสัมพันธ์กับมิติวิถีคิดกระบวนระบบและปรัชญาถวันออกอย่างไร? มันสะท้อนอะไรต่อ Contemplative seeing

- 13.00 - 14.30 น. แบบฝึกหัดว่าด้วยเส้นของเหตุและผล (Causal loops) ข้อคิดจากบทเรียนนี้
- 14.30 - 15.15 น. ทฤษฎีว่าด้วยความคิด 4 ระดับ “มองให้ทะลุเขาน้ำแข็ง”
- 15.30 - 16.30 น. แบบฝึกหัดการคิด 4 ระดับ จากปัญหาจริง
- 16.30 - 17.00 น. Reflection in action บทเรียนนี้ให้ข้อคิดอะไร มีอะไรเป็นความคิดใหม่ๆ ในแบบฝึกหัดนี้บ้าง?
- 17.00 - 17.30 น. Journaling and check out

วันที่สอง

- 09.00 - 09.45 น. นั่งสมาธิ แล้ว Check in
- 09.45 - 10.15 น. ทฤษฎีว่าด้วยปรัชญา ทักษะและข้อควรระมัดระวังในการคิด กระบวนระบบ
- 10.30 - 11.00 น. ทฤษฎีว่าด้วย เส้นการป้อนกลับ (Feedback loops) และการมาช้า (Delay) ในโลกที่ซับซ้อน
- 11.00 - 12.00 น. แบบฝึกหัด ทำความเข้าใจกับความซับซ้อนของการ Delays ของสภาพปัญหาที่เราเผชิญ
- 13.30 - 14.00 น. Reflection in action การเข้าใจความซับซ้อนให้ “ญาณทัศนะ” อะไรแก่เรา?
- 14.00 - 14.30 น. “โคตรแบบ” (Archetype) เมื่อภาพจำลองความคิด (Mental model) เข้ามาเป็นส่วนสำคัญของระบบ โดยที่เราไม่ได้สังเกตเห็น
- 14.30 - 15.00 น. แบบฝึกหัด หนึ่งในโคตรแบบที่เราพบบ่อยๆ ในการทำงาน (ทำงานกลุ่ม 3 คน)
- 15.15 - 15.45 น. ทฤษฎีว่าด้วย การป้อนกลับเพิ่มกำลังทวีคูณ (Reinforcing feedback) และการป้อนกลับคานกำลัง (balancing feedback)
- 15.45 - 16.30 น. แบบฝึกหัด ค้นหาการป้อนกลับเพิ่มกำลังและการป้อนกลับคานกำลัง ในระบบที่เราดำรงอยู่
- 16.30 - 16.45 น. Reflection in action
- 16.45 - 17.15 น. Journaling and check out

สรุปองค์ความรู้จากการอบรม “ภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย” :

วันที่สาม

- 08.30 - 08.45 น. นั่งสมาธิ แล้ว Check in
- 08.45 - 10.15 น. ว่าด้วย “โคตรแบบยิงแก้อย่างยุ่ง” (Fix that back fires)
- 10.30 - 11.30 น. ทำแบบฝึกหัด ปัญหาเรื้อรังที่เราพบมานานแล้วยังแก้ไม่ตก
- 11.30 - 12.00 น. ข้อคิด กลยุทธ์ในการรับมือกับปัญหาแบบนี้
- 13.00 - 13.45 น. ทฤษฎี “โมเดลของระบบพลวัต” (System dynamic)
- 13.45 - 14.30 น. แบบฝึกหัดระบบพลวัตและตัวแปรในการรักษาและพัฒนา ระบบที่เราปรารถนา
- 14.45 - 15.30 น. เราได้อะไรจากการคิดกระบวนการระบบ ศึกษาจาก Hand outs (ทำงานกลุ่มย่อย)
- 15.30 - 16.15 น. Journaling and check out

วันที่หนึ่งของการอบรม

แนวคิดพื้นฐานของหลักสูตรการเรียนรู้

การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems thinking) เป็นวิชาที่พยายามทำความเข้าใจระบบที่ซับซ้อนความสัมพันธ์ระหว่างเรากับระบบที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง ฝึกการมองระบบที่ปรับเปลี่ยน เสมือน “ภูเขาน้ำแข็ง” ที่เราต้องคิดทั้ง 4 ระดับ จึงจะเห็นระบบทั้งหมด ฝึกการทำแผนที่ความสัมพันธ์ที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า การทำความเข้าใจเส้นทางการป้อนกลับ (feedback loops) เป็นทั้งการป้อนกลับเพิ่มกำลังทวีคูณ (reinforcing feedback) การป้อนกลับคานกำลัง (balancing feedback) รู้จักการมาซ้ำในระบบที่ซับซ้อน เรียนรู้เรื่อง “โคตรแบบ” (archetypes) ที่มักเกิดขึ้นจากการคิดและการกระทำของเรา การฝึกอบรม systems thinking จะช่วยให้มีทักษะในการ conceptualize ด้วย

วิธีคิดกระบวนการระบบ (Systems Thinking) วิชาที่ว่าด้วยความเข้าใจโลกและความเข้าใจในระบบที่ซับซ้อน หากเราต้องการเข้าใจเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ว่ามีความเกี่ยวข้องกับเราอย่างไร

หรือต้องการที่จะเข้าใจระบบของสังคม ระบบเศรษฐกิจ ระบบวัฒนธรรม หรือระบบอื่นๆ อีกมากมาย เราจำเป็นต้องเรียนรู้และฝึกฝน วิธีการคิด วิธีการเชื่อมโยงและทำความเข้าใจกับความเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน

วิธีคิดกระบวนระบบ หรือ Systems thinking ในทัศนะของอาจารย์ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ เป็นเรื่องของวิธีคิดเกี่ยวกับระบบ ที่รวมเอาทฤษฎีต่างๆ มาไว้ ซึ่งถ้าหากแปลตรงตัวก็คือ “วิธีคิดระบบ” แต่เหตุผลในการเติมคำว่า “กระบวนระบบ” เข้าไปเพื่อเป็นการตอกย้ำความแตกต่างของระบบสองระบบ และวิธีคิดสองวิธีคิด คือ ระบบแห่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นระบบเปิดที่มีชีวิต มีกระบวนกรวิวัฒน์ที่ไม่หยุดนิ่ง กับระบบที่ไม่มีชีวิตที่เป็นระบบกลไกในเชิงวิศวกรรมศาสตร์ การใช้คำว่า “กระบวน” จึงเป็นความสำคัญทางภาษาและภาพแห่งความเข้าใจต่อ Systems thinking

วิธีคิดกระบวนระบบ (Systems thinking) จึงให้ความสำคัญกับระบบแห่งธรรมชาติซึ่งยิ่งใหญ่เหนือระบบใดๆ เป็นระบบเปิดที่มีชีวิต และมีกระบวนกรวิวัฒน์อย่างไม่หยุดยั้ง

ฉะนั้น การทำความเข้าใจกับระบบและการคิดอย่างเป็นระบบ จึงเป็นหลักการเบื้องต้น ในการทำความเข้าใจต่อเรื่องราวต่างๆ รอบตัวเรา ล้วนเป็นเรื่องของวิถีชีวิตที่เราเกี่ยวข้อง ระบบจึงไม่อาจแยกจากการมีชีวิตของมนุษย์ การทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยง ที่มองเห็นสัมพันธ์ภาพ และความโยงใยของชีวิต มองเห็นคุณค่าในตัวของมนุษย์ได้ เป็นวิธีการมองโลกแบบองค์รวมที่ทำให้เราสามารถอยู่กับระบบต่างๆ ได้อย่างสมดุล

การฝึกอบรมครั้งนี้เป็นการฝึกอบรมที่เน้นการปฏิบัติ เน้นการฝึกปฏิบัติเป็นกลุ่ม ลงมือทำ ความยากของ Systems thinking คือ การเอาชนะความเคยชินเก่า เหมือนการเรียนรู้ภาษาใหม่ที่ผิดในช่วงแรก การฝึกแบบนี้เวลาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง หัวใจของการคิดอย่างเป็นระบบคือ การฝึกฝนบ่อยๆ ซึ่งจะหนักในเรื่องภาษาในการลากเส้นซึ่งต้องให้การเรียนรู้แบบ team learning และการใช้ภาษาในการเล่าเรื่อง (story telling) ซึ่งเป็นภาษาที่มีอารมณ์ การกระทำ

2.1 ทฤษฎีว่าด้วยวัฏจักรการเรียนรู้ลึกซึ้ง

ทฤษฎีว่าด้วยวัฏจักรการเรียนรู้ลึกซึ้งและองค์การเรียนรู้ซึ่งสัมพันธ์กับกระบวนการคิดกระบวนการระบบ

ที่มาและความสำคัญก่อนจะเรียนการคิดกระบวนการระบบ

ทำความเข้าใจโลกอันซับซ้อนดังรูป กระบวนกรนำแผนภาพของชาวเยอรมันชื่อ ไฮโยร์ วิกมันซ์ ซึ่งเป็นผลการศึกษาในปี ค.ศ. 1993 โดยที่เขาชี้ให้เห็นว่าโลกที่เราอาศัยอยู่ซับซ้อนอย่างไร เพื่อเป็นการทำความเข้าใจโลกอันซับซ้อนดังรูป กระบวนกรเริ่มกรีนนำเพื่อทำความเข้าใจโลกอันซับซ้อนโดยมีภาพผลการศึกษาวิเคราะห์ของชาวเยอรมันชื่อไฮโยร์ วิกมันซ์, 1993

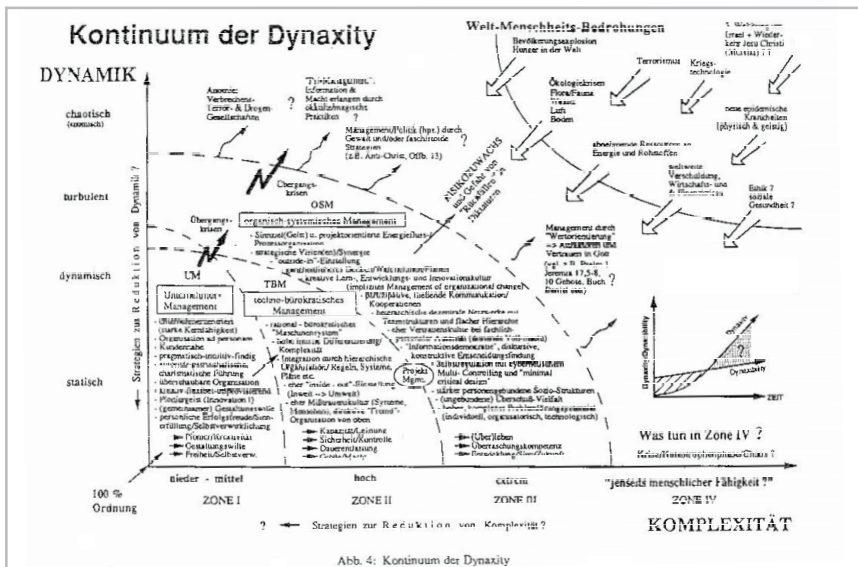

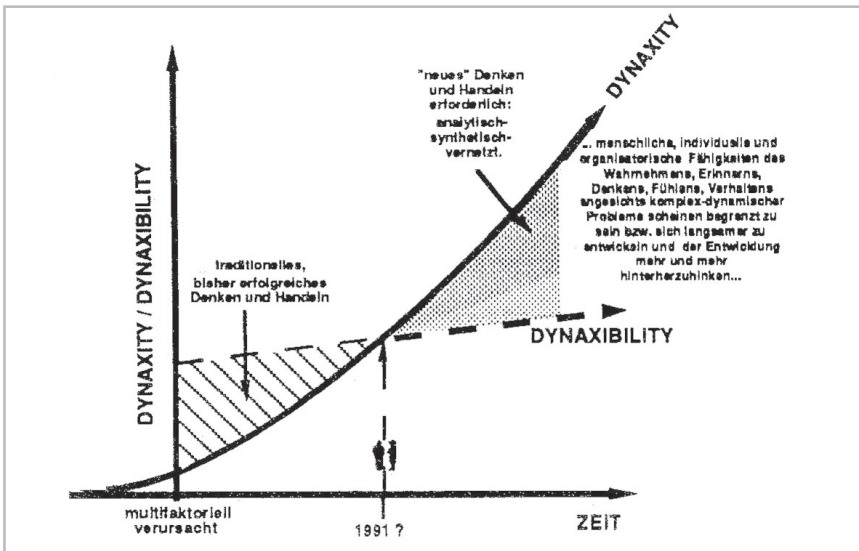
Abb. 4: Kontinuum der Dynaxity

แผนภาพที่ 1

จากแผนภาพ ด้านหนึ่งคือ พลวัต (Dynamic) ที่เริ่มจากด้านล่างมีระเบียบ (order) 100% และจะมีความนิ่ง (static) ไม่เคลื่อนไหว ระบบจะมีพลวัตจากพลวัตไปสู่ Turbulence เริ่มปั่นป่วน และไปสู่ chaos ความวุ่นวายไร้ระเบียบ โกลาหล สิ่งนี้เป็นสถานะที่เป็นด้านแกนแนวนอน ความซับซ้อน (Complexity)

เริ่มจากความซับซ้อนน้อยไปสู่กลางๆ ความซับซ้อนจะสูงขึ้นกว่าเดิม 3 เท่า ความซับซ้อนเข้าขั้น extreme ที่น่าสนใจคือขั้นสุดท้าย อันเป็นขั้นที่อยู่เหนือความสามารถในการจัดการของมนุษย์ เมื่อเข้าสู่วิกฤติ หายนะ จะทำอย่างไร เมื่ออยู่ขั้น 4 ซึ่งเกินขีดความสามารถศักยภาพของความเป็นมนุษย์ คำถามสำคัญคือ มนุษย์แบบไหนจะจัดการกับขั้น 4 ได้ และขณะนั้นโลกกำลังจะอยู่ในขั้น 4 แล้ว จะทำอย่างไร

ด้านบนคือ ความต่อเนื่องของความซับซ้อน (Continuity of dynamic) และ Dynaxity (Dynamic + Complexity) ของปัญหา เช่น การก่อการร้าย สิ่งแวดล้อม ปัญหาของโอกาสที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 3 การระเบิดของประชากรโลก ความอดอยาก ภัยธรรมชาติ โรคภัยต่างๆ

แผนภาพที่ 2

แผนภาพนี้เกิดขึ้นในช่วงปี 1993 การศึกษาค้นพบว่า สาเหตุของปัญหาในโลกนี้เกิดจากหลายสาเหตุเป็น Dynaxity (Dynamic + Complexity)/ Dynaxibility (Dynamic + Ability) (ความสามารถในการรับมือกับความซับซ้อน) เด่นประคือ ความสามารถในการรับมือกับพลวัต (Dynaxibility) ก่อนปี 1991

มนุษย์มีความสามารถเหนือความซับซ้อนวุ่นวาย อยู่เหนือปัญหา หลังปี 1991 ความสามารถของมนุษย์อยู่ต่ำกว่าปัญหา เหตุผลที่เป็นหลังปี 1991 เพราะหลังจากสิ้นสุดสงครามเย็นโลกทั้งโลกเป็นใบเดียวกัน แทนที่มนุษย์จะหวงเรื่องการรบ การฆ่า หรือความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ แต่มนุษย์คิดว่าโลกเป็นแบบเดียวกันแล้ว ใช้ระบบเดียวกันหมด แต่กลายเป็นว่าปัญหากลับเพิ่มขึ้น จนเกินขีดความสามารถของมนุษย์ เกิดเป็นช่องว่างที่ทำให้ความสามารถไล่ไม่ทันปัญหา สิ่งที่ทำให้ได้คือ การไล่ให้ทันกับปัญหาให้ได้

3 ปีก่อนหน้านี้ มีการวิเคราะห์เพิ่มเติมเรื่องความซับซ้อน จากเดิมที่มีความซับซ้อนประเภทเดียวคือ Dynamic Complexity เป็นความซับซ้อนที่หาต้นเหตุแน่นอนไม่ได้ (Whole-System Approach) นอกจากเวลาแล้วสถานที่ ส่งผลกระทบของเราได้ตลอดเวลา คือปัญหากระทบมาถึงตัวเราได้ตลอดเวลา แม้ว่าเราจะไม่ได้เป็นคนสร้างปัญหาก็กตาม เป็นเพราะการที่โลกเป็นหนึ่งเดียว ทำให้กระทบถึงเราด้วย คือ dynamic complexity ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

อย่างที่สองคือ Social Complexity คือ ความซับซ้อนทางสังคม เนื่องจากในโลกนี้มีตัวละครมากมาย การที่ไม่รู้ว่าใครกันแน่เป็นผู้สร้างปัญหาที่แท้ (Multistakeholder Approach) เมื่อสองอย่างนี้เกิด ส่งผลให้การหาคนแก้ปัญหายากขึ้นด้วย

ความซับซ้อนประเภทที่สามคือ ความซับซ้อนแบบฉับพลัน (Emerging Complexity) เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันอาจจะเป็นอย่างที่มนุษย์ก่อหรือไม่ได้ก่อขึ้น เช่น ภัยพิบัติจากธรรมชาติ

ฉะนั้นหากจะรับมือกับปัญหาทั้ง 3 ประเภทให้ได้ นี่คือเหตุผลที่ต้องทำความเข้าใจการคิดอย่างเป็นระบบ ไอสไตน์กล่าวไว้ว่า ปัญหาสำคัญที่เผชิญไม่สามารถแก้ได้ด้วยวิธีคิดที่เราเคยแก้ปัญหามาแล้ว

สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนมาแต่เหตุ การคิดอย่างเป็นระบบ เกิดขึ้น เพราะว่าปัญหาในโลกเริ่มซับซ้อนมากขึ้น การคิดอย่างที่เคยคิดกันมา คิดแบบแยกส่วน คิดเป็นเส้นตรง คิดแบบวิทยาศาสตร์แบบเก่า ไม่เห็น

ความสัมพันธ์ของกันและกัน จึงแก้ปัญหาลอกนี้ไม่ได้ ต้องโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ดังเช่น ชุนหฺวู่ ได้เขียนตำราพิชัยสงครามขึ้นมาในยุคที่เมืองจีนเป็นมิคส์ยูนิ วกันตลอด หากความสงบไม่ได้ เป็นช่วงที่เมืองจีนไร้ระเบียบ ประโยคสำคัญคือ ชนะสงครามโดยไม่ทำสงคราม สงครามคือความขัดแย้งขั้นสูงสุด แต่เนื้อแท้เริ่มต้นมาจากความขัดแย้ง ฉะนั้นจะยุติสงครามโดยไม่ใช้ความรุนแรงได้อย่างไร

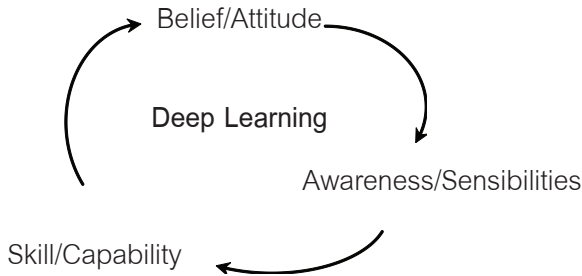
การคิดอย่างเป็นระบบเป็นการเรียนรู้การคิดที่ไม่แยกส่วน เห็นสิ่งทั้งหลายเกี่ยวข้องกับตัวเรา เราอยู่ในระบบ หัวใจของการเรียนรู้ที่ปีเตอร์ เซงก์ (Peter Senge) ซึ่งเขียนหนังสือชื่อ The Fifth Discipline แปลว่า วิชาที่ห้า ซึ่งเป็นหนังสือที่ว่าด้วย Learning Organization ทำยที่สุด systems thinking เป็นเรื่องของการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบใหม่ มองแบบใหม่ แต่ไม่ได้ใหม่สุด เพราะ systems thinking มีฐานที่ยืนอยู่บนพื้นฐานการคิดของโบราณคือ

1. การคิดแบบองค์รวม โดยมีรากฐานมาจากเต๋า เห็นสภาวะ มีสองด้านเสมอ มีหยินหยางและผันแปรเสมอ การคิดแบบองค์รวมอยู่ในทุกศาสนาอยู่แล้ว รวมถึงเรื่องของการคิดด้วยใจที่เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว

2. สิ่งทั้งหลายย่อมเกิดมาแต่เหตุ (อิทัปปัจจยตา) ดังคำที่พระพุทธเจ้าได้สอนไว้

Systems thinking เป็นการคิดแบบไม่แยกส่วน คิดแบบองค์รวม คิดเห็นสรรพสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง มีขึ้นมีลง มีดีมีชั่ว เห็นว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา ต้องไม่คิดว่าเราอยู่นอกระบบ ตรงกันข้ามเราเป็นส่วนหนึ่งของระบบที่ปัญหาจะกระทบเราด้วย และหากเราอยากจะทำระบบเราจำเป็นต้องแก้ไขตนเองด้วย พื้นฐานของการเรียนรู้ที่แท้จริง หัวใจของการเรียนรู้ที่เซงก์พูดถึงคือ การเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง

วงจรของการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง (Deep/Enduring Learning Cycle) และไม่มีวันสิ้นสุด ซึ่งประกอบด้วย

- Awareness/Sensibilities การมีสติและการมีจิตใจที่ละเอียดอ่อน เป็นปัจจัยที่สำคัญของการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง

- Belief/Attitude คนเราต้องมีศรัทธา มีความเชื่อ หากเราไม่เชื่อทัศนคติเราเป็นแบบหนึ่ง หากเราเชื่อหรือศรัทธา ทัศนคติของเราจะเป็นอีกแบบหนึ่ง

- Skill/Capability ทำไมความชำนาญหรือทักษะมีความสำคัญต่อการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง สมมติว่าเราอยากเรียนรู้เรื่อง จิตตปัญญาศึกษา เราต้องมีทักษะอะไร เช่น สมาธิ หรือการเจริญสติ จำเป็นต่อการเรียนรู้ด้วยใจ การฝึกฝนต้องใช้เวลา ทักษะและความสามารถจึงเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน ทั้งสามส่วนเชื่อมโยงกัน

● **กิจกรรมที่ 1** : ผู้เข้ารับการอบรมจับกลุ่มคุยกันว่าทำไมการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งจึงต้องประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งสามส่วน

ข้อคิดเห็นของผู้เข้าอบรม

ความคิดเห็นที่ 1 คิดว่าวงจรการเรียนรู้นี้ได้ใช้และทำ เมื่อเราคิดจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง มักจะสอนนักเรียนเสมอว่าหากอยากเป็นครูต้องศรัทธา จึงตั้งอกตั้งใจเรียน หากอยากเป็นครูที่เก่งต้องฝึกฝน

ความคิดเห็นที่ 2 เหมือนตอนหลงทาง ต้องมีสติก่อนเพื่อจะหาทางออก จากนั้นเราก็มีความเชื่อว่าจะต้องหาทางออกเจอ ขณะเดียวกันก็ใช้ประสบการณ์ว่า เคยใช้ทางนี้ ค่อยๆ คิดจนหาทางออกเจอ

กระบวนการ :

ทำไมความรักก่อให้เกิดการเรียนรู้ หรือส่งเสริมการเรียนรู้ ความรัก อาจจะเป็นเรื่องของเมตตาและกรุณา ทำไมเรื่องนี้จึงสำคัญ และทำอย่างไร ให้ใจมาก่อน สิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับ Awareness อย่างไร มีคำถามอีกมากมาย ซึ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับทักษะของการเปิดตา ใจ ความคิด แม้ว่าเราจะพูดง่ายแต่ ทำยากมาก จะปฏิบัติอย่างไร

การเรียนรู้ในความหมายของ Community of practices/Learning organization คือ ความสามารถในการทำสิ่งที่ปรารถนาที่ดีให้เป็นจริง การเรียนรู้ ในที่นี้เป็นการสร้างความจริงใหม่ให้ปรากฏ (new reality) เพราะมีความจริง เก่าๆ ที่เราไม่ปรารถนา เมื่อก่อนเราบินไม่ได้แต่ตอนนี้เราบินได้ และบินได้ที่ละ เป็นร้อยละ คน จะเป็นอนาคตที่ต้องการได้ต้องมีทักษะหรือความสามารถหลักๆ (core learning capability) 5 ประการ โดยเขาเปรียบเทียบความสามารถเหล่านี้ เหมือนแก้อ้อ 3 ขา คือ

1. Aspiration ความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ ความมีวิริยะ พากเพียร มีไฟที่จะทำสิ่งนั้นให้ได้ ทักษะในการสร้างแรงบันดาลใจจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะหากไม่มีตัวนี้ จะทำให้ไม่ยอมทำสิ่งต่างๆ องค์กรใด ไม่มีแรงบันดาลใจ มักทำสิ่งต่างๆ ไม่ได้ดีเท่าที่ควร

2. Reflective and Generative Conversation เป็นทักษะการสนทนา และการครุ่นคิดอย่างพินิจถี่ถี่ และมีความสามารถในการ generate เมื่อคิดแล้ว ต้องทำให้ความคิดนั้นผลิดอกออกผล สนทนาแล้วเกิดปัญญาใหม่ๆ ขึ้นมา ให้ได้ สนทนาอย่างไรให้คนตื่น เกิดกำลังใจ

3. Understanding Complexity หรือ/และ Conceptualization การเข้าใจความจริงอันซับซ้อนและการสร้าง concept ความสามารถในการทำ concept ให้ได้เพื่อที่จะจับเรื่องความซับซ้อนให้ได้

โลกที่ซับซ้อนต้องมีทักษะทั้งสามประการ ขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ ขณะเดียวกันก็ต้องมี 5 วิชาและวินัย (Disciplines) ต่อให้รู้เทคนิควิธีการ

แต่ไม่มีวินัย ทำให้บรรลุในสิ่งที่ต้องการไม่ได้ วินัยทั้ง 5 ประกอบด้วย

1. Shared Vision วิสัยทัศน์ที่ไปด้วยกัน เพราะฉะนั้นผู้นำที่มีความสามารถคือ ผู้นำที่กระตุ้นให้คนในองค์กรเดินไปสู่วิสัยทัศน์ร่วมกันได้

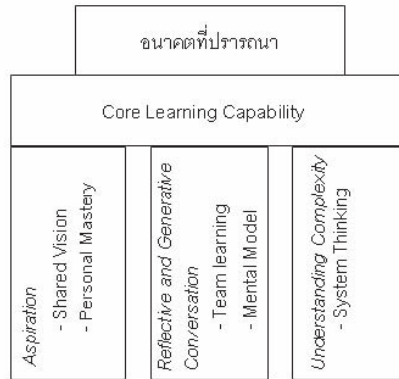
2. Personal Mastery ฝึกฝนเอาชนะตนเองให้เป็นคนเก่งขึ้น ยกกระดานตนเองให้สูงขึ้น หากไม่พัฒนาตนเอง ก็ไปไม่ถึงการมีวิสัยทัศน์

3. Team Learning แก่นของทักษะนี้คือ บทสนทนา (Dialogue) และที่สำคัญคือ การมีสติ (Mental Model) สังเกตเห็นว่าเรามีสติหรือไม่ ต้องเห็นสมมติฐานของตนเอง มองเห็นว่าสิ่งที่เราพูดออกไป มาจากสมมติฐานนี้ มองเห็นที่มาของคำพูด

4. Conceptualization เป็นเรื่องของการคิดอย่างเป็นระบบ

5. System Thinking ต้องฝึกฝนเป็นทีม เป็นวิชาที่สำคัญที่สุดเพราะต้องอาศัยความเป็นทีม เพื่อที่จะให้เราเข้าใจความซับซ้อนของปัญหาจำเป็นที่จะต้องเข้าใจทุกคนในทีมจึงจะแก้ปัญหาได้ เพราะแต่ละคนคิดไม่เหมือนกัน ประวัติความเป็นมา ความเติบโต ประสบการณ์ ที่ต่างกัน และการคิดอย่างเป็นระบบต้องมีสติ เมื่อมีสติจะสนทนาอย่างไรให้เห็นความจริงออกมา การไปหาความจริงต้องมีการค้นหา ตั้งคำถาม (Inquiry) มีการฝึกฝน ถ้าไม่เห็นความจริงอันเจ็บปวดเราก็ไม่สามารถสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันได้ ต้องฝึกฝนตัวเองให้เก่งขึ้นได้ เมื่อเห็นความจริงเราก็ทำให้เป็นจริงให้ได้

นอกจากจะเป็นการเรียนรู้เพื่อจัดการกับความซับซ้อนแล้วนั้น การคิดอย่างเป็นระบบช่วยในการเข้าใจเรื่องต่างๆ ศาสตร์อื่นๆ ได้อย่างไร ให้เรามี Awareness ตลอด ให้มีทักษะ โดยเฉพาะการครุ่นคิด Reflection และตั้งคำถาม

เก้าอี้สามขาของการคิดอย่างเป็นระบบ

● กิจกรรมที่ 2 : แบ่งเป็นกลุ่มๆ ละ 5 คน

แบบฝึกหัดนี้จะเกี่ยวกับ Systems thinking ก่อนอื่นจะพูดถึงเกี่ยวกับ ความปรารถนา ความต้องการ (to aspire) ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพลัง กล่าวไปถึงเรื่องของคริสตศาสนาก็มีเรื่องของพระเจ้าสร้างมนุษย์โดยการปั้นดินขึ้นมาแล้วก็เป่าลมหายใจเข้าไป พระเจ้าให้ลมหายใจแก่มนุษย์และส่วนนี้ที่เราเรียกว่า Aspire การให้ลมหายใจและลมหายใจนี้เกิดมีพลังเกิดมีชีวิตขึ้นมา หากใครเคยได้ดูรูปภาพของ Michel Angelo เป็นภาพการเป่าลมหายใจให้แก่มนุษย์ นี่ก็คือรากเหง้าของความต้องการ

ทุกกลุ่มจะมี กระดาษ Flip Chart 1 แผ่น พร้อมทั้งปากกาหรือดินสอสี 2 – 3 สี เพื่อมาร่วมกันทำแบบฝึกหัดสนุกๆ แต่จริงจัง เพราะทุกคนจะต้องเล่าความจริง ทุกคนจะต้องเล่าเรื่อง “ตัวฉัน” แต่ละคนจะใช้เวลาคนละ 6 นาที ว่าตัวเองนั้นเป็นใคร ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าหัวใจของ Systems thinking คือ Story telling เล่าเรื่องให้มีชีวิตชีวาให้คนอื่นนี้ภาพพจน์ของตัวเองออกมาเพื่อบอกว่าตัวเองเป็นใคร ให้นำอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของตัวเองออกมาเพื่อบอกว่าตัวเองเป็นใคร โดยการเล่าเรื่องออกมา เราจะใช้กระบวนการ Mind mapping ซึ่งแต่ละคนจะเล่าเรื่อง สมมติว่า ก. เล่าเรื่องของตัวเอง แล้วเพื่อนในกลุ่มจะออกมา โดย

ทุกคนมีสิทธิ์เล่าตามรูปแบบของตัวเองแต่ข้อสำคัญจะต้องทำให้คนอื่นเข้าใจด้วยว่าตัวท่านเองเป็นใคร

หลังจากนั้น ข. เล่าเรื่องของตัวเอง และท่านอื่นจดออกมา แบบ Mind mapping เมื่อ ค. เล่า ก็ใช้สีใหม่เขียน สลับสีกันไปเรื่อยๆ เพื่อให้เราเห็น แต่แต่ละคนจะมีสีที่เราเห็นภาพชัดเจนโดยจะต้อง จดไว้ด้วยว่าอาจารย์ท่านนี้ ชื่อนี้ มีเรื่องราวแบบนี้ จดสั้นๆ เรื่องที่สำคัญที่สะท้อนความเป็นฉันของแต่ละคน แล้วหลังจากนั้นเราจะนำมาสะท้อนกันว่าเรื่องเกี่ยวกับ “ตัวฉัน” มันเกี่ยวกับ Systems thinking อย่างไร ท่านใดพร้อมให้เล่าก่อน แต่ละกลุ่มจะต้องมีอาสาสมัครในการจดบันทึกในลักษณะ Mind mapping โดยจดในกระดาษ Flip Chart ที่แจกให้ พยายามใช้ สีในการเขียนสัก 3 สี เพื่อให้เราเห็นสีสัน มีชีวิตชีวา

สรุปบทเรียนจากการเล่าเรื่อง “ตัวของฉัน”

ผู้เข้าร่วม 1 : จากการที่ได้เรียนมานี้สิ่งที่ได้รับคือ

1. ได้เห็นคนที่ได้อยู่กลุ่มเดียวกันมีความวิริยะ อุตสาหะ ที่จะทำให้งานที่ตัวเองรับผิดชอบสำเร็จ
2. ความไม่ยึดติด
3. การแบ่งปันคนอื่นเท่าที่จะแบ่งปันได้
4. มีพลัง ที่จะทำงานที่ตัวเองตั้งใจให้ได้

วิทยากร : ในกระบวนการการฝึกอบรมของเมืองไทย เมื่อทำงานกลุ่มให้สะท้อนว่าเห็นอะไร ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นการรายงานสิ่งที่ทำในกลุ่มซึ่งอันนี้ไม่ใช่ เราต้องการที่จะสะท้อนกลับจากตัวเราเองว่าเห็นอะไร การหยั่งเห็นการมองให้ทะลุ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญกว่าการรายงาน และสิ่งที่ผู้เข้าร่วมได้กล่าวไปนั้นมันไม่ใช่การรายงาน แต่อาจารย์พยายามที่จะดึงอะไรบางอย่างออกมาจากตัว ซึ่งที่กล่าวไปว่าท่านเห็นอะไร นักประพันธ์คนสำคัญชาวฝรั่งเศสท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า “การเดินทางที่สำคัญๆ ไม่ใช่เป็นการค้นพบภูมิทัศน์และทิวทัศน์ใหม่ๆ แต่เป็นการพบดวงตาใหม่” มีคนหลายคนได้มีโอกาสท่องเที่ยวหลายประเทศ

ทั่วโลกไม่ใช่แค่การเห็นวิว แต่ดวงตาของเราเห็นอะไรใหม่ๆ บ้างหรือเปล่าสิ่งนี้สำคัญที่สุด เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ของเราเป็น Learning Journey และตอนนี้เรากำลัง Learning Journey ด้วยกัน โดยการเดินทางด้วยกัน ด้วยการเรียนรู้ เราเห็นอะไรบนเส้นทางนี้จากเพื่อนจากตัวเราเองอันนี้คือแก่นที่เกี่ยวข้องกับ Contemplative Education

ผู้เข้าร่วม 2 : สำหรับกิจกรรมนี้ที่ท่านวิทยากรให้มองด้วยใจนี้ทำให้เห็นว่า การที่เราได้เขียนเรื่องของตัวเองก็คือการไตร่ตรองตัวเองและเป็นเรื่องของพื้นที่ของตนเอง ซึ่งได้เรียนจากหลักสูตรแรก คือมณฑลแห่งการตื่นรู้ เรารู้ว่าตัวเองเป็นอย่างไรและยอมรับว่าสมาชิกในกลุ่มเป็นอย่างไร ระหว่างที่สมาชิกในกลุ่มพูดถึงตัวเอง เราฝึกยอมรับว่าเป็นอย่างนั้นไม่ได้โต้แย้ง เปิดใจยอมรับเขา และสิ่งที่เห็นในอีกแง่หนึ่งคือ ทุกคนรวมทั้งตัวเองพูดถึงตัวเองในแง่บวกไม่มีใครพูดถึงตัวเองในแง่ลบ มันก็เหมือนกับว่าเรามองตัวเองในแง่ที่ดีฉะนั้นจะสะท้อนไปถึงว่าเราก็จะมองคนอื่นในแง่ดีด้วย ซึ่งเป็นมณฑลแห่งการตื่นรู้อย่างหนึ่ง ซึ่งมณฑลแห่งการตื่นรู้จะสัมผัสได้โดยการที่เรายอมรับคนอื่นเปิดใจที่จะเรียนรู้ว่าคนอื่นเป็นอย่างไรและก็เรียนรู้ตัวเองด้วยว่าตัวเองคิดว่าตัวเองเป็นอย่างไร มี Concept เกี่ยวกับตัวเองอย่างไรซึ่งถือว่าเป็นมณฑลแห่งการตื่นรู้อย่างหนึ่ง

ผู้เข้าร่วม 3 : เมื่อเราตั้งใจบันทึกสิ่งที่เพื่อนเล่าทำให้เรารู้จักเพื่อนมากกว่าหน้าตาของเขา ทำให้รู้จักเพื่อนในวงมากขึ้นว่าทำไมเขาถึงเป็นแบบนั้น แต่สำหรับตัวเอง คิดว่าไม่ได้ทำให้คนอื่นเข้าใจตัวเองเลยเนื่องจากว่าตัวตนที่แต่ละท่านเล่านั้นจะเล่าตั้งแต่เด็กจนถึงตอนโตขึ้นมา เล่าถึงความประทับใจจากช่วงชีวิตที่ผ่านมา ทำให้เรารู้ว่า ลักษณะสำคัญที่จะเกิดขึ้นในตัวของเขาคนนั้นที่เป็นตัวตนอยู่ตอนนี้มีอะไรที่เป็นลักษณะเด่น มีภูมิหลังที่พอจะวิเคราะห์และประเมินได้ แต่ในทางตรงกันข้ามตัวเองเป็นคนที่เราคนแรกและทำให้เพื่อน ๆ ต้องลุ้นว่าจะเล่าอะไรซึ่งแต่ละคนพยายามจะตั้งคำถามให้ ตัวเองจะเล่าเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันว่า ตอนนี้ตัวเองเป็นอาจารย์ เป็นแม่ มีลูกสาว 3 คน

แต่กลับไม่ได้เล่าเรื่องที่ผ่านมาเลยว่าจะเกิดอะไรบ้าง จึงทำให้คิดว่าอาจารย์ท่านอื่นไม่ทราบว่าคุณเองเป็นอย่างไรบ้าง

กระบวนการ : สิ่งที่ได้ฟังสำคัญมากกว่าสิ่งที่เราเขียนลงไป เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราสนใจคือ เรื่อง Awareness Sensibility กับ Deep listening ว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไร ระหว่างที่เราฟังเพื่อน เรา Aware หรือไม่ รู้ลึกหรือไม่ การที่เรารับรู้ว่าจิตรับรู้แต่เมื่อเราจะนำมาแปลเป็นภาษานั้นบางครั้งออกมาไม่ได้ ส่วนนี้คือสิ่งที่น่าสนใจ เพราะฉะนั้นทำที่สุดความรู้บางสิ่งบางอย่างที่ดึงออกมานั้นมันทำให้บางสิ่งบางอย่างหลุดหายไป ดังนั้นเราควรจะทำอย่างไรให้สิ่งเหล่านั้นมันปรากฏออกมา สภาวะการจับสิ่งที่บางครั้งไม่สามารถอธิบายออกมาได้หมดแต่เรารับรู้ว่าจะดึงออกมาอย่างไร และคำพูดก็เป็นอีกอย่างหนึ่งแต่มีบางสิ่งบางอย่างที่อยู่เหนือคำพูด เรารับรู้ได้ เราสังเกตเห็นอะไร ทำไมเราสัมผัสถึงความ “เป็นฉัน” ของเพื่อนได้ มีอะไรที่อยู่นอกเหนือคำบรรยายแล้วเรายังค้นไม่พบว่าทำที่สุดแล้ว ความสามารถ (Capacity) หรือ สมรรถภาพ (Capability) ของมนุษย์นั้นมีลึกซึ้งมากแค่ไหน

ผู้เข้าร่วม 4 : จากการที่เราฟังเพื่อนๆ ในกลุ่มเล่าทำให้เรากล้าที่จะเปิดตัวเองมากขึ้นและสามารถที่จะอธิบายตัวเองทั้งในแง่บวกและแง่ลบ และจากการที่เราฟังประสบการณ์จากคนอื่นนั้นก็ทำให้เราได้รู้จักตัวเองมากขึ้นด้วย ตัวเองนั้นเป็นคนที่ทุนทุรายกับเรื่องของการทำงานมาก คิดว่าตัวเองเก่ง ดี และสามารถทำอะไรได้ดีอยู่แล้ว แต่เมื่อถูกย้ายไปทำงานที่อื่นก็ทำให้เรา ตีโพยตีพาย คิดว่าเราทำสิ่งๆ นั้นดีอยู่แล้ว แต่เหตุใดถึงให้เราไปทำอย่างอื่น แต่พอได้ฟังอาจารย์ในกลุ่มท่านหนึ่งพูดว่า เราจะต้องมีใจที่ตัดสละ คืออาจารย์ท่านนั้นพูดว่าท่านได้ถูกย้ายไปทำงานที่อื่นโดยที่บอกก่อนเพียงแค่วันหนึ่งว่า จะต้องย้าย ซึ่งมันสะท้อนให้ตนเองคิดว่าตนเองยึดติดกับตัวเองมาก และเมื่อฟังอาจารย์ท่านนั้นพูด ทำให้เราได้คิดและควรจะต้องปรับตัวใหม่

วิทยากร : อาจารย์ได้พูดสิ่งที่น่าสนใจ “ฟังคนอื่นมากขึ้น ทำให้รู้จักตัวเองมากขึ้น” มหาภิ เกอเธ่ เคยกล่าวไว้ว่า “ฉันรู้จักฉัน ฉันรู้จักตัวฉัน

เท่าที่ฉันรู้จักโลก เพราะฉันอยู่ในโลก และโลกก็อยู่ในฉัน” มันเกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้ด้วยหัวใจอย่างไร และการค้นพบตัวเองนั้นก็มีกระบวนการที่ซับซ้อนพอสมควรและสิ่งที่น่าสนใจคือ ตัวฉันเองก่อตัวเป็นฉันขึ้นมาได้อย่างไร มันเป็นเรื่องฉัน หรือเรื่องอะไร ซึ่งส่วนมากจะเป็นเรื่องอื่นเรื่องของบริบทเป็นเรื่อง ของคนนั้นๆ เลย แล้วฉันจึงปรากฏ ฉันมีหลายๆ สิ่ง มี พ่อ แม่ พี่ น้อง มีนักเรียนมาทำให้ฉันมุ่งมั่น หรือมาทำให้ฉันมีไฟ มันมีอย่างอื่นมาเกี่ยวข้องกับ ทั้งสิ้น ตัวฉันที่เกิดขึ้นมานั้นเกิดมาจากอะไร ถ้าไม่มีคนอื่น ตัวฉันเองนั้น จะเกิดเอกลักษณ์ความเป็นตัวของตัวเองเกิดขึ้นมาได้หรือไม่ สำหรับผม นั้นคิดว่า ความ “เป็นฉัน” นั้นไม่สามารถเกิดขึ้นมาได้หากไม่มีบุคคล อื่นๆ เมื่อมีชุมชน ครอบครัว สังคม และโลก จึงทำให้เกิดความ “เป็นฉัน” การที่เราประสบความสำเร็จหรือเกิดความล้มเหลวนั้น สิ่งนั้นได้ช่วย สร้างความ “เป็นฉัน” ขึ้นมา และฉันเองก็ไม่ได้หยุดแต่เพียงเท่านั้น เพราะ จนกว่าที่เราจะเสียชีวิตนั้น ก็อาจจะมียุทธศาสตร์บางอย่างที่คงอยู่และมีนิสัยบางอย่าง ที่เราได้ปรับไปแล้วและแบบฝึกหัดที่ได้ทำไปนั้นมาจากการได้เรียนรู้จาก หนังสือ *The fifth discipline field book* นั้น หนังสือจะพูดถึงการตกตายของ เผ่าๆ หนึ่ง ที่ South Africa เมื่อเจอหน้ากันจะตกตายกันว่า (ฉันเห็นคุณ) แต่ คนไทยส่วนใหญ่จะตกตายกันว่า (ไปไหนมา) หรือ (กินข้าวหรือยัง) แต่ที่ South Africa จะตกกันว่า (ฉันเห็นคุณ) ซึ่งหมายความว่าฉัน Respect คุณ คุณ ในฐานะมนุษย์ ซึ่งปัญหาของชาติเกิดจากการที่ฉันไม่เห็นคุณแสดงว่าบุคคล ผู้นั้นไม่มีความหมาย เมื่อฉันไม่เห็นคุณ และเมื่อเราไม่เห็นเขาก็แสดงว่าเรา ไม่เคารพเขาไม่เห็นคุณค่าของเขา เมื่อคุณไม่เห็นคุณค่าของผู้อื่น คุณก็จะปฏิบัติ ต่อผู้อื่นด้วยวิธีการหนึ่ง แต่เราเห็นว่าผู้อื่นมีคุณค่า เขาทำให้เราโต ทำให้เรา อยู่ได้ เราก็จะ ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยวิธีอีกวิธีหนึ่ง

ดังนั้นความ “เป็นฉัน” นั้น ถูกพุ่มพัก ถูกเลี้ยงดูจากครอบครัว จาก ชุมชน และจากสังคม ความ “เป็นฉัน” จึงปรากฏ ไม่ว่าจะความเป็นฉันหรือ ความเป็นอัตลักษณ์เกิดจากสิ่งอื่นๆ ทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น Systems thinking เป็นเรื่องการเห็นภาพรวม (Holistic thinking) เห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งทั้งหลาย และแม้กระทั่งตัวฉันเองนั้นก็ เป็นผลิตภัณฑ์ของผู้อื่นทั้งสิ้น ซึ่งเป็นของ พ่อแม่ วงศ์ตระกูล หรือชุมชนที่เราเกิด และ วัฒนธรรมนั้นสร้างเราขึ้นมา หากไม่มีสิ่งเหล่านี้ ก็ไม่มีเรา แสดงให้เห็นว่าทุกสิ่ง ทุกอย่างนั้นเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ทุกสิ่งทุกอย่างจะเป็นระบบ สำหรับบางคน อาจจะมีขอบเขตที่กว้างแต่กับบางคนอาจจะมีขอบเขตที่แคบ สิ่งนั้นเกิดขึ้นจาก ประสบการณ์ชีวิต จากการทำงาน และการพบปะกับผู้คน บางคนอาจจะมีขอบเขต แคบในจังหวัด ในมหาวิทยาลัยหรือในคณะของตนเอง แต่บางคนนั้นมีขอบเขต กว้างโดยเข้าไปจังหวัดอื่นๆ หรือบางที่ไปถึงประเทศอื่นๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโลก หรือส่วนหนึ่งของกระบวนการของโลก เพราะฉะนั้นเมื่อตัวเราทำหรือเราเปลี่ยน อะไรผลกระทบนั้นจะเกิดกับคนอื่นด้วย ซึ่งอาจจะกระทบมากหรือน้อยก็ได้ แต่ วิธีการพูดหรือการคิดของเราล้วนทำให้เกิดผลกระทบกับผู้อื่นทั้งสิ้น และตัวเราเอง นั้นกว่าจะเกิดขึ้นมาได้ก็ล้วนมีที่มาและที่ไปมากมาย มีภูมิหลังและมีบริบท

ยกตัวอย่างจากตัวเองซึ่งเป็นคนนครศรีธรรมราช นั้น ซึ่งหลายๆ คนทราบดีว่า นครศรีธรรมราชเป็นคนที่ไม่ยอมใคร หากเกิดความไม่เป็นธรรม นครศรีธรรมราชจะลุกขึ้นสู้ซึ่งสิ่งนี้เป็นมาแต่โบราณ ทั้งนี้ยังมีเรื่องเล่า มีประวัติศาสตร์ของนครศรีธรรมราช ที่ได้สืบทอดกันต่อๆ มา และสร้างบุคลิก ของแต่ละคนขึ้นมา และเมื่อผมเติบโตขึ้นก็ทำให้ได้รับอิทธิพลอะไรต่างๆ มากมาย ได้รับวิถีคิด รับความรู้ของแต่ละชาติมา ความเป็นตัวเราก็จะค่อยๆ พัฒนาขึ้น เรื่อยๆ จนกระทั่งทำให้ได้พบปะกับคนอเมริกา ซึ่งเมื่อก่อนตัวเองจะติดกับความเป็นคนยุโรปทำให้ผมไม่ค่อยชอบคนอเมริกันมากเท่าไร แต่เมื่อผมได้ไปพบปะกับ เพื่อนๆ ชาวอเมริกันบ่อยๆ ทำให้ผมได้เรียนรู้อะไรต่างๆ มากขึ้น

เพราะฉะนั้นความเป็นผมก็เกิดจากสิ่งต่างๆ ที่ผมได้รับเข้ามาเหมือน อย่างที่มีคนกล่าวว่า “You Are What You Eat” ซึ่ง “Eat” นั้นก็เกี่ยวข้องกับเรื่อง ของวัฒนธรรมด้วย ซึ่งแบบฝึกหัดนี้ทำให้เราได้รู้จักอะไรมากขึ้น ได้รู้จักเพื่อน และตัวเราเองทำให้รู้ว่าเรื่องของ Systems thinking นั้น เป็นเรื่องของวิถีคิด

ทุกอย่างเป็นกระบวนการวิวัฒนาการไปเรื่อยๆ ทุกสิ่งทุกอย่างนั้นล้วนมีบริบทหรือ Background ถึงแม้ว่าเราจะสัมพันธ์กันระดับโลก เชื่อมถึงโลก แต่ในความเป็นจริงนั้นสิ่งต่างๆ ล้วนมีขอบเขต มีเอกลักษณ์ มีความเป็นชาติของแต่ละสังคม หรือของแต่ละจังหวัดแต่ละที่ก็จะมีบุคลิกของตัวเอง ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของบุคลิก และในระบบใหญ่ก็ยังมีระบบย่อยแล้วก็จะกลายเป็นกระบวนการ

ท้ายสุดนั้น Systems thinking ก็จะเป็น Network thinking การคิดเป็นเครือข่าย เป็นการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สรุปได้ว่าเมื่อตัวเราอยากจะทำ การแก้ไขระบบหรือเปลี่ยนแปลงระบบ เราจะต้องทำการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขตัวเองด้วย เพราะเมื่อเราเปลี่ยน ระบบก็มีสิทธิ์เปลี่ยนได้ การที่จะเปลี่ยนมากหรือน้อยก็จะขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของคนแต่ละคน และนี่คือเหตุผลที่ท่าน คานธี พูดว่า **การที่เราจะเปลี่ยนโลกเราจะต้องเปลี่ยนตัวเองก่อน** เพราะฉะนั้นถ้าเราจะเปลี่ยนระบบเราต้องดูตัวเองก่อน และเราจะมีวิธีการแก้ไขอย่างไรที่เฉลียวฉลาด มียุทธศาสตร์ในการค้นหาการเปลี่ยนแปลง สิ่งนี้คือหัวใจของการเข้าใจความซับซ้อน ค้นหาจุดที่เป็นคานงัด ทั้งหมดนี้คือการเกริ่นเกี่ยวกับ Systems thinking รวมถึงวิธีคิดต่างๆ

2.2 ทฤษฎีว่าด้วยการคิด 4 ระดับ “มองให้ทะลุภูเขาน้ำแข็ง”

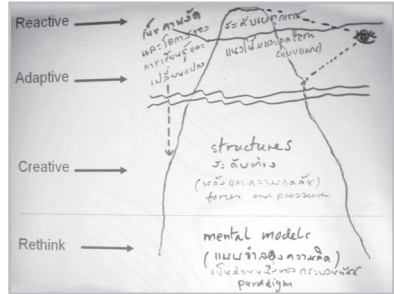
● **กิจกรรมที่ 3 :** ให้ผู้เข้าร่วมอบรมทุกคนงยหน้าและยกมือขึ้นจินตนาการถึงนาฬิกา นาฬิกาเรือนนี้ คือนาฬิกาเรือนใบรุ่งอยู่ในข้อมือ หมุนตามเข็มนาฬิกา เราจะมองไปข้างบน แล้วหมุนตามไปเรื่อยๆ แล้ว เมื่อนำนาฬิกาเรือนนี้เออลงมาข้างล่างโดยไม่ต้องหงายท้อง แล้วมองข้างบนลงมาข้างล่าง เมื่อนาฬิกาเรือนนี้ใบรุ่งแสดงว่ามันจะทวน เหตุที่ทวนเข็มนาฬิกาเพราะว่าเราเปลี่ยนมุมขณะที่เรามองขึ้นไปเป็นมุมข้างบน อย่างเช่นมุมมองสายตาของมดที่มองขึ้นไปข้างบน แต่ถ้าเป็นมุมมองของเหยี่ยวซึ่งมองลงมาข้างล่างก็จะแตกต่างกัน

หมายความว่า Systems thinking กำลังบอกว่าทุกๆ คนอยู่ในระบบทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น ผู้บริหารมองมุมหนึ่ง แต่ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาจะมองด้วยอีกสายตาดูหนึ่ง เมื่อมองไปที่เดียวกันแต่มองจากคนละมุม เพราะ

ฉะนั้นไม่แปลกใจที่ทำไมในหลายๆ เรื่อง เหตุถึงได้เกิดปัญหา เพราะแต่ละคนล้วนยืนอยู่บนตำแหน่งของตนและไม่ยอมขยับว่าท่านอื่นมองด้วยสายตาของอะไร เขาหวังอะไร และคิดอะไร สิ่งนี้คือปัญหา อย่าลืมนึกว่าเมื่อเรามองอะไร นั้นเรามองจากสายตาๆ หนึ่ง ด้วยประสบการณ์หนึ่ง ด้วยวัยหนึ่ง และตำแหน่งหนึ่ง แต่ถ้าเราเป็นตำแหน่งอื่นหรือสายตาอื่น เราจะมองอย่างไร ตัวอย่างเช่น ตำแหน่งการเป็น พ่อ แม่ หรือลูกนั้น ตอนที่เราเป็นวัยรุ่นเรามองพ่อแม่ด้วยสายตาอะไรและเมื่อเราเป็นพ่อแม่เรามองลูกด้วยสายตาอะไร ซึ่งเป็นคนละตำแหน่งกัน และวัยรุ่นขณะนี้เมื่อเทียบกับวัยรุ่นสมัยก่อนมันมีบริบทที่แตกต่างกันอย่างไร

Systems thinking เป็นเรื่องของ การเข้าใจมุมมองของแต่ละมุมมอง คนอื่นมองเราด้วยสายตาอะไร เขาคิดอะไร และโดยเฉพาะโลกของเขา ในสมัยนี้เป็นโลกของอะไรแล้วกับโลกของเรานั้นเป็นโลกอะไร แต่คนส่วนใหญ่มักจะลืมและเอาตัวเองเป็นตัวตั้ง สิ่งนี้คือปัญหาที่สำคัญของระบบ Systems thinking เพราะฉะนั้น Systems thinking คือการสังเกตว่า ตัวคุณเองนั้นอยู่ใน Position ไหนของ System และคุณมองด้วยอะไร และขณะนี้ System ได้เปลี่ยนไปแบบใดแล้วบ้าง และสิ่งสำคัญของ Systems thinking คือนอกจากที่เราจะมองจากตำแหน่งของตัวเองแล้วเรายังต้องตระหนักว่าตรงจุดที่เราอยู่นั้นยืนอยู่ตำแหน่งอะไร เรามีผลประโยชน์อะไร เราหวังอะไร เรามีบริบทอย่างไร เราคิดอะไร บริบทที่เราเติบโตมากกว่าที่จะเป็นแบบนี้เคยเป็นอย่างไร และในระบบที่เราเป็นอยู่ทุกวันนี้เราได้เปลี่ยนแปลงอะไรไปบ้าง คนอื่นที่เข้ามาอยู่ในระบบ คนอื่นเขาคิดอะไรบ้าง เขาเติบโตมาอย่างไร Life Style ของเขาเป็นอย่างไร วิธีมองของเขาเป็นอย่างไรซึ่งมันจะทำให้เราค้นพบอะไรบางอย่างที่จะทำให้ต่อดิดได้หรือไม่ หรือจะคิดเฉพาะจากตำแหน่งของตัวเอง และทำตามที่เรามองเท่านั้น Systems thinking จะพยายามให้มองจากหลายๆ จุด เปลี่ยนมุมมองให้มองจากหลายๆ มุมได้ มิฉะนั้นแล้วจะทำให้เราไม่สามารถแก้ไขในหลายๆ เรื่องได้ เพราะว่า แต่ละคน ยึดอยู่เพียงอย่างเดียว นี่คือนิยามของคนที่ตาบอดคลำช้าง จะจับเฉพาะสิ่งที่ตัวเองจับ คือคนตาบอด 10 คนพยายามจะจับช้าง เปรียบได้กับเราที่ตาบอดกับ

ในหลายๆ เรื่อง ทั้งๆ ที่ตาของเราเองนั้น ไม่ได้บอดแต่ความสามารถในการมองของเรานั้นทำให้เราตาบอด ส่วนนี้คือหัวใจ Systems thinking ว่าควรจะทำอย่างไร ให้เรามีตาใน Systems thinking เป็นเรื่องที่ทำให้เรามีตาในหรือทำให้สิ่งที่เราไม่สามารถมองเห็นด้วยตานั้นปรากฏออกมาให้เราเห็นด้วยตาได้ ดังในรูป

รูปนี้คือภูเขาน้ำแข็ง ไม่มีใครรู้ชัดว่าภูเขาน้ำแข็งนี้ลึกมากเพียงใดเมื่อมองด้วยตา แต่หากคนไหนที่เคยดูหนังเรื่อง Titanic เรือที่ชนภูเขาน้ำแข็งนั้นเราสามารถหลบส่วนข้างบนได้แต่จะชนใต้เรือ เพราะเราไม่สามารถรู้ได้ว่าภูเขาน้ำแข็งนั้นลึกเพียงใดทำให้เรือทะเลและน้ำเข้าเรือ เช่นเดียวกันกับที่เราไม่สามารถรู้ว่าการของปัญหานั้นอยู่ที่ไหน นี่คือสาเหตุที่เราจะต้องค้นหา และแบบฝึกหัดต่อไปจะเป็นแบบฝึกหัดที่จะทำให้ได้ฝึกการค้นหาว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร ต่อไปจะเป็นแบบฝึกหัดเบื้องต้นที่เรียกว่า การค้นหาสาเหตุที่แท้ (Causal loops) อันเป็นเรื่องที่ว่าด้วยเส้นของเหตุแต่ละจะเป็น Causal loops ง่ายๆ ก่อนแล้วจะค่อยๆ ยกระดับไปเรื่อยๆ

● แบบฝึกหัดว่าด้วยเส้นของเหตุและผล (Causal loops)

ยกตัวอย่างแบบฝึกหัดเกี่ยวกับ Beckham นักฟุตบอลซึ่งมีรายได้สูง ได้รับความสำเร็จในชีวิต ทั้งที่ครอบครัวของเขาเองไม่ได้มาจากครอบครัวที่มีฐานะมากนัก แต่ตัวเขาเองได้รับความสำเร็จในชีวิตมาก ก่อนอื่นเราจะมาตั้งคำถามว่า ความสำเร็จของ Beckham นี้เกิดขึ้นได้อย่างไร วิธีทำ เราจะเอาประเด็นที่เป็นผลลัพธ์สุดท้าย ความสำเร็จของ Beckham เป็นผลลัพธ์สุดท้าย ขณะนี้เขียนไว้ทางซ้ายมือ แล้วค้นหาสาเหตุไปเรื่อยๆ แล้วนำมาใส่ไว้ขวามือ ความสำเร็จของ Beckham นั้นมาจากอะไรบ้าง

Beckham โด่งดังมาจากการเป็นนักฟุตบอล ก็ฟุตบอลของเขาได้มาอย่างไร เหตุผลหนึ่งคือ การมีพรสวรรค์ มีความสามารถในการเล่น

ฟุตบอลมาตั้งแต่เด็ก แต่ขณะเดียวกันเพียงแต่พรสวรรค์นั้นยังไม่เพียงพอ เพราะยังมีนักฟุตบอลจำนวนมากที่มีพรสวรรค์แต่ไปไม่ได้ไม่ไกลเพราะเขาไม่ได้พัฒนาการเล่นของเขาเองให้ดีขึ้นเรื่อยๆ เพราะฉะนั้นการฝึกฝนการเล่นรวมกับพรสวรรค์จึงทำให้มีความสามารถในการเล่น การฝึกฝนนั้นมาจากการได้เข้าไปอยู่ในโรงเรียน Manchester United Academy เป็นโรงเรียนที่ฝึกฝนการเล่นฟุตบอลโดยเฉพาะ ทางโรงเรียนจะเน้นหนักเรื่องการเรียนเกี่ยวกับฟุตบอลเป็นหลัก สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงระบบที่เข้ามารองรับ ทำให้เขาได้ฝึกฝนอย่างดี นอกจากนั้นแล้ว Beckham ยังมีโค้ชอย่าง Sir Alex Ferguson เป็นผู้ที่เก่งในการปั้นเด็กรุ่นใหม่ได้พัฒนาเติบโตการเป็นโค้ชที่ดีไม่ใช่แค่การสอนฟุตบอลเพียงอย่างเดียวเพราะวัยรุ่นจะมีชีวิตส่วนตัวที่เป็นปัญหา ถ้าหากโค้ชไม่ดูแลเป็นอย่างดีอาจจะทำให้เด็กเสียคนได้ Sir Alex Ferguson จะคอยดูว่าใครที่มีพรสวรรค์สูงๆ และจะคอยติดตามดูเสมือนว่านักฟุตบอลเป็นลูกคนหนึ่ง เช่น ขณะที่ Rian Gigg อายุ 17 – 18 ปี เป็นวัยรุ่นได้รับความสำเร็จในชีวิต มีเงินทองมากมาย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดผลเสียกับตัวเขาได้หากไม่มีใครดูแลอย่างดี ขณะนั้น Sir Alex Ferguson จะคอยกำกับดูแล และสิ่งที่ Sir Alex Ferguson ทำยังคงเกิดขึ้นกับนักฟุตบอลในรุ่นต่อมา ทั้งนี้ทั้งนั้นการที่มีโค้ชดูแลเอาใจใส่ก็เป็นเรื่องที่สำคัญกับนักฟุตบอลมาก มิใช่เพียงแต่ในสนามแต่นอกสนามก็เป็นเรื่องที่สำคัญเช่นเดียวกัน ฉะนั้นโค้ชที่มีความสามารถแบบนี้ก็จะมีค่าตัวที่แพง ซึ่งสโมสรเหล่านั้นจะต้องมีเงินมากในการจ้างโค้ชที่มีความสามารถ เมื่อเราไล่ดูแล้วทำให้เห็นว่าการประสบความสำเร็จของ Beckham นั้น พบว่า เหตุผลที่ส่องของการประสบความสำเร็จของเขาคือหาก Beckham ไม่ได้ลงเล่นฟุตบอล เขาจะไม่สามารถโชว์ฝีเท้าของเขาได้เพราะฉะนั้นเมื่อ Beckham มีโอกาสได้ลงเล่นเขาก็จะมีโอกาสได้โชว์ฝีเท้า และการที่เขาจะได้ลงเล่นก็เนื่องมาจากสโมสรของ Manchester United นั้นมีโอกาสดูแลได้ในหลายๆ ถ้วย และ Manchester United ก็จำเป็นจะต้องใช้นักฟุตบอลจำนวนมากเพื่อลงเล่น ดังนั้น จึงเพิ่มโอกาสให้เด็กหนุ่มได้ลงเล่น และทดสอบฝีเท้า Manchester United เป็นสโมสรที่มีเงินจำนวนมากในการจ้างนักฟุตบอลที่มีความสามารถ

หลายๆ ในราคาแพงๆ ทั้งนี้จะต้องอาศัยคนที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดกำไร หรือรวมถึงการนำเข้าสู่ตลาดหุ้น ดังนั้นความสำเร็จของ Beckham นั้นมีที่มาและที่ไปซึ่งอาจจะไม่ใช่เพียงแต่ความสามารถของตัวเองเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องอาศัย Backup ที่ดีด้วย สิ่งที่น่าสนใจอีกประการคือ ยังมีนักฟุตบอลที่มีความสามารถอีกมากแต่ไม่ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับ Beckham ทั้งที่ขณะนี้ฝีเท้าของ Beckham ได้ตกลงแต่เขายังสามารถที่จะไปลงเล่นที่อเมริกาได้เกิดจากสาเหตุใด และขณะนี้รายได้ของเขาส่วนใหญ่ได้มาจากการโฆษณาไม่ใช่มาจากการเล่นฟุตบอล นั้นมาจากการที่เขาเป็นคนดัง ซึ่งสาเหตุมาจากการที่ Beckham มีหน้าตาดีและยังมีภรรยาเป็นดารา และนักร้องอีกด้วยและตัวเขาเองมีเพื่อนที่เป็นดาราดังอีกมากมาย การที่อะไรหลายๆ อย่างรวมกันอยู่ในคนๆ เดียวก็จะทำให้การโฆษณาสินค้ามีมากกว่าคนอื่น ทำยที่ดีที่สุดแล้วความสำเร็จของ Beckham ได้มาจากหลายๆ วิธี ซึ่งถ้าเป็นนักฟุตบอลคนอื่นๆ ก็จะไม่สามารถทำแบบ Beckham ได้แม้ว่าพวกเขาจะเล่นฟุตบอลได้ดีกว่าแต่รายได้ก็ไม่สามารถจะมากเท่า Beckham ได้เพราะเขามีปัจจัยองค์ประกอบมากกว่าเป็นพิเศษ สิ่งนี้ทำให้เขาได้รับความสำเร็จในชีวิต ดังนั้นแบบฝึกหัดนี้จะเอาความสำเร็จที่เป็นผลลัพธ์หรือนำปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันวางไว้และทำการค้นหาว่าปัญหาเหล่านั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไรหรือแม้กระทั่งความสำเร็จนั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร เพื่อจะค้นหาปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ ผลลัพธ์สุดท้ายไม่ว่าจะเป็นปัญหาหรือความสำเร็จเปรียบเสมือนปลายยอดของภูเขาน้ำแข็ง เราจะต้องค้นหาที่มาลึกๆ ว่ามันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร หาไปเรื่อยๆ แล้วจะทำให้เราจับสาเหตุที่แท้ได้ เป็นการมองที่ลึกลงไปยังสาเหตุที่แท้จริง นิยามปัญหาให้ชัดเจน ตั้งโจทย์ให้ชัด หลังจากนั้นตั้งคำถามว่าเกิดมาจากอะไรและจะทำให้เราเจอกับอีกหลายๆ สาเหตุ จนกระทั่งทำให้เราได้เจอสาเหตุที่แท้จริง ซึ่งไม่ควรรีบด่วนสรุปตั้งคำถามไปเรื่อยๆ

● **กิจกรรมที่ 4 :** แบ่งกลุ่ม 5 คนแบบเดิม ท่านจะตั้งโจทย์โดยการใช้ความสำเร็จหรือใช้ตัวปัญหาเป็นตัวตั้งก็ได้แล้วค้นหาสาเหตุของมัน บางกลุ่มอาจจะใช้เรื่องของปัญหาที่เคยเกิดขึ้นซ้ำๆ เราก็มาร่วมกันค้นหาด้วยกัน หรือ

บางท่านอาจจะใช้ความสำเร็จว่าความสำเร็จนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ข้อสำคัญคือเราจะต้องนิยามไว้อย่างชัดเจนว่าเกิดมาได้อย่างไร และลูกศรจะต้องได้มาสู่ผลลัพธ์สุดท้าย ทำให้เราได้รู้ว่ามีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่จะนำมาสู่ผลลัพธ์ บทสรุปพร้อมกัน ข้อค้นพบจากการทำแบบฝึกหัดนี้

- เกิดกระบวนการเรียนรู้ว่าทำไมเราทำไม่ได้ ทำไมคิดไม่ได้ ทั้งที่ทำในสิ่งเหมือนกัน
- คิดว่าตัวเองถอยหลังไปหารากเหง้าของปัญหาไม่ได้ เพราะเราเคยชินกับการเดินไปข้างหน้า ทำให้หาคำตอบไม่ได้
- เมื่อสืบค้นไปถึงราก จะเชื่อมโยงกันและกัน สาเหตุที่แท้พันกันไปพันกันมา
- กิจกรรมนี้ฝึกให้เราหาเหตุและต้นเหตุ แต่อาจจะมีปัญหาคือหากเราคิดต้นเหตุผิดนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ผิด ซึ่งต้องแก้ไขด้วยการหาข้อมูลให้ลุ่มลึก
- หัวใจของแบบฝึกหัดนี้ คือ ให้เราไม่ยึดมั่นถือมั่นว่า สิ่งนี้ใช่แล้ว ค้นหาไปเรื่อยๆ ไม่สรุป

● ทฤษฎีว่าด้วยการคิด 4 ระดับ “มองให้ทะลุเขาน้ำแข็ง”

วิธีคิดของ Systems thinking อย่างหนึ่ง คือพยายามรู้ทุกอย่างพร้อมทั้งรู้จักตัวเองด้วยเพราะว่าตัวเรานั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบ ระบบนั้นเปรียบเสมือนภูเขาน้ำแข็งเป็นปรากฏการณ์ที่เราเห็นและจับต้องได้ เช่น

1. ระดับปฏิกิริยา (Reactive) ปลายยอดของภูเขาน้ำแข็งเป็นระดับของเหตุการณ์ ปฏิกิริยา (Reactive) เช่น เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ เรายกดับไฟไปตามสถานการณ์ เป็นระดับ Reaction แต่การแก้ปัญหานี้มิได้เป็นการแก้ปัญหาทั้งระบบ ดังนั้นเราต้องมีวิธีแก้ไขเพื่อเรียนรู้ใหม่ให้ดีกว่าเดิม

2. ระดับการปรับตัว (Adaptive) หากต้องการจัดการอัคคีภัยทั้งระบบ ต้องกลับไปดูสถิติ ข้อมูล ดูเวลา หรือพื้นที่ที่เกิดไฟไหม้เป็นประจำ พื้นที่เสี่ยงภัย เมื่อเรารู้รูปแบบ รู้เวลา พื้นที่ ก็แก้ปัญหา เช่น เราจะต้องจับ pattern หรือจับแนวโน้มให้ได้ ว่าไฟไหม้นั้นมักจะไหม้บ่อยในเดือนไหน แล้วสถิติจะบอก

เรา ซึ่งเป็นการจับกาลเวลา อย่างที่สองลองสังเกตดูว่าพื้นที่ที่มีความหนาแน่นสูง แลวนั้นจะมีโอกาสไฟไหม้มาก ส่วนหมู่บ้านที่มีบ้านติดกัน อย่างบ้านจัดสรรจะมีโอกาสน้อยกว่า หลังจากนั้นเราก็จะรู้วิธีที่จะรับมือ วิธีการแก้ปัญหาเมื่อเรารู้แล้วว่าพื้นที่ใดเป็นที่ที่มีโอกาสเกิดเพลิงไหม้สูง ดังนั้นเราควรจัดสถานีดับเพลิงไว้ใกล้พื้นที่นั้นให้มากที่สุด หากพื้นที่นั้นมีลักษณะซอยแคบก็ควรที่จะปรับปรุงระดับเพลิงให้เล็กลงเพื่อความสะดวก การเพิ่มสายฉีดน้ำให้ยาวขึ้น หรือระยะยาวคือ เอาคนในชุมชนมาอบรมการดับเพลิง

3. ระดับความคิดสร้างสรรค์ (Creative) อย่างไรก็ตาม เมื่อการสร้างตึกสูงขึ้น โครงสร้างของอาคารเปลี่ยนไป ทำให้ต้องสร้างสรรค์การออกแบบอาคารเพื่อป้องกันอัคคีภัย หรือทำทางหนีไฟ จัดให้มีการออกกฎหมาย ซึ่งระดับนี้เป็นการแก้ไขโครงสร้าง เพราะโครงสร้างก่อให้เกิดรูปแบบของพฤติกรรม ที่สามารถนำไปสู่ระดับสถานการณ์ ขณะเดียวกัน ระดับนี้เองก็เกิดมาจากความคิดของมนุษย์ เป็นการแก้ปัญหาเชิงลึก

4. ระดับภาพจำลองความคิด (Mental Model) แต่การจะจัดการในระยะยาวให้ได้ต้องปรับวิธีคิด (Mental Model) ของผู้คนในสังคม โดยประกอบด้วย

- World view หรือโลกทัศน์
- Core value
- Attitude
- Habit

เพราะฉะนั้นหัวใจในการแก้ไขปัญหาของ Systems thinking คือใช้ เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยโรคเพื่อจะแก้ไขให้ถูกต้อง ดังนั้นต้องมีการฝึกเสมอๆ เพราะไม่ว่าเราจะทำอะไรก็ตามเราจะคิดแบบ 4 ระดับเสมอ เช่น ประเทศทางยุโรปจะมีวิธีการแก้ไขปัญหาจราจรโดยการใช้ mass transit การใช้รถราง หรือการใช้ underground ซึ่งต่างจากอเมริกาที่ใช้รถเพียงอย่างเดียว โครงสร้างเป็นตัวที่ทำให้เกิดปัญหามากมายกับชีวิตของมนุษย์ และโครงสร้างนั้นก็มาจากการสร้างของมนุษย์ โดยจินตนาการในการสร้าง

เมือง การจัดระบบจราจร การอยู่ร่วมกัน สังคมไทยในสมัยนี้มีโครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงไป ทุกคนมีพื้นที่ในการอยู่ร่วมกันน้อยลง หากเรามีการสร้างสนามกีฬา สวนสาธารณะ หรือพื้นที่ที่จะให้เราอยู่ร่วมกันก็จะสามารถช่วยเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิต ของเราได้ หากโครงสร้างไม่ดี ปัญหาอื่นๆ ก็จะตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของเด็กในปัจจุบันล้วนเกี่ยวเนื่องมาจากปัญหาโครงสร้าง และ mental model ทั้งสิ้น ทั้งปัญหาการจัดระบบต่างๆ และแม้แต่ครอบครัวก็ยังละเลยกับปัญหานั้นด้วยไม่มีใครช่วยกันผลักดันความสุขสาธารณะ ความสุขที่สร้างสรรค์

● **กิจกรรมที่ 5** : ให้นำเอาปัญหาหรือเหตุการณ์ อาจจะเป็นปัญหาเรื่องเดิม โดยเพิ่มวิธีคิดเป็น 4 ระดับ จับระดับเหตุการณ์ให้ได้และจับ pattern of behavior ซึ่งเป็นเรื่องของการจับสถิติหรือแนวโน้ม แล้วค้นหว่าแนวโน้มนั้นมาจากไหน ชุดคั้นหาระดับต่างๆ ของภูเขาน้ำแข็งว่ามีอะไรบ้าง

ยกตัวอย่างว่า Pattern นั้นเปรียบเสมือนกับน้ำที่ไหลไปตามทาง บางครั้งก็ไหลวน บางครั้งก็ไหลเอื่อย หรือบางที่ไหลเร็ว นั่นเป็นเพราะโครงสร้างของฝั่งทำให้น้ำต้องไหลแบบนั้น トラバドที่ตลิ่งไม่เปลี่ยนน้ำจะไหลไปแบบเดิม แต่หากวันหนึ่งมีคนมาสร้างประตูน้ำปิดจะทำให้การไหลของน้ำเปลี่ยนเพราะว่าโครงสร้างได้ถูกเปลี่ยนไปแล้ว อย่างเช่นแม่น้ำโขงสมัยก่อนที่มีเกาะ แก่งหินมากมาย ทำให้มีปลาอาศัยอยู่มาก แต่เมื่อประเทศจีนต้องการขยายทางคมนาคมทำให้ต้องระเบิดโขดหินต่างๆ ทำให้ปลาหายไปจากแม่น้ำโขง เนื่องจาก pattern ถูกเปลี่ยนไปแล้ว เพราะมนุษย์ไปทำลายโครงสร้างของแม่น้ำโขง ยิ่งกว่านั้นยังทำให้วิถีชีวิตของคนที่อาศัยอยู่ตามแม่น้ำโขงเปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย สิ่งนี้เนื่องมาจากที่คนเราไม่ได้มองถึงระบบทั้ง 4 ระบบ หากพูดถึง event ของปลาแม่น้ำโขงประเภทหนึ่งหายไปไหนก็จะทำให้เราเห็น pattern การหายของปลา การหายไปได้อย่างนั้นเป็นเพราะโครงสร้าง และโครงสร้างก็หายไป จากการที่จีนต้องการเปลี่ยนแม่น้ำโขงเป็นเส้นทางขนส่งโดยไม่สนใจในระบบนิเวศน์ สิ่งนี้ก็มาจากวิถีคิดของมนุษย์ทั้งสิ้นที่ไปสร้างปัญหาให้เกิดโดยที่ไม่รู้ตัว และปัญหานี้ทำให้เกิดปัญหาเรื่องของสภาวะโลกร้อนตามมาด้วย โครงสร้างการใช้อุตสาหกรรมต่างๆ ใช้พลังงาน

สิ้นเปลือง และก่อให้เกิดมลภาวะต่างๆ ทำให้สภาวะดินฟ้าอากาศแปรปรวน ทุกอย่างล้วนมีเหตุทั้งสิ้นเพียงแต่ว่าเราจะจับเหตุนั้นได้หรือไม่ ลักษณะไหน อย่างไร

กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

วิทยากร : จากกิจกรรมการคิด 4 ระดับ คิดว่าท่านได้อะไรบ้าง มีส่วนไหนที่ยากบ้าง การแยกระดับค่อนข้างยาก

สมมติว่าการแต่งกายผิดระเบียบเป็นปัญหาที่เราต้องการแก้ไข สถานการณ์ที่เห็นคือการแต่งตัว รัศรูป กระโปรงสั้น แต่การแต่งกายผิดระเบียบนี้มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย มาถึงการตั้งคำถาม pattern of behavior ว่า นิธิดี ในคณะไหนแต่งกายผิดระเบียบบ่อยที่สุด เพื่อระบุปัญหาให้แคบลง โดยการจับระดับสถิติจากการ identify คณะ หรือชั้นปี ปีไหนมีการทำผิดระเบียบมาก หลังจากนั้นให้ตั้งคำถามต่อว่า ทำไม และทำการทดลองค้นหาดูว่ามีโครงสร้างอะไรเพราะหัวใจของ Systems thinking คือการตั้งคำถาม โครงสร้างใดที่ทำให้คณะนี้แต่งกายผิดระเบียบ เกิดมาจากสาเหตุใด หัวใจของ Systems thinking ไม่มีข้อสรุปล่วงหน้ามีเฉพาะการตั้งคำถาม เพราะหากเราหาโครงสร้างของคณะได้ว่า คณะจะเกี่ยวเนื่องกับวิธีคิดต่างๆ ของวิธีคิดของเด็กหรือไม่ และเหตุใดชั้นปีที่ 3 และ 4 มีจำนวนลดลง หาว่ามีโครงสร้างใดเข้าไปเกี่ยวข้องหรือไม่ เพราะโครงสร้างทุกอย่างมีตั้งแต่ hard ถึง soft หลังจากนั้นเราต้องย้อนกลับมาดูว่า mental model อะไรทำให้เกิดโครงสร้างนี้ มาจากความคิดของใคร อย่างเช่น ความคิดของนิสิต ความคิดของอาจารย์หรือครูผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นวิธีคิดแรกคือการตั้ง pattern มองย้อนกลับไปดูสมัยก่อนว่ามีการทำผิดระเบียบหรือไม่อย่างไร แต่สมัยนี้มีผิดระเบียบที่ล่อแหลมมากขึ้น เหตุที่ทำให้นักศึกษาแสดงออกมาอย่างนั้นเกิดจากอะไร เราต้องตั้งคำถามและทำการค้นหาไปเรื่อยๆ เสมือนกับนักสืบโดยการเก็บหลักฐานให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และค้นหาที่ไปที่ไปต่อไป

สิ่งที่ยากของปัญหาโครงสร้างเนื่องจากโครงสร้างนั้นมีหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกฎระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณี และยังมีโครงสร้างบางอย่างที่ไม่ได้เขียนแต่ทุกคนปฏิบัติ เช่น นักเรียนอาชีวะสถาบันหนึ่งมีวิธีการรับน้องหรือปลุกฝังให้มีการทะเลาะเบาะแว้งกับโรงเรียนอื่น คล้ายกับ code of conduct ซึ่งอาจารย์เองก็ไม่รู้เหตุผล

ท้ายที่สุดเรื่องของ Systems thinking คือการที่เราจะทำให้เห็นกับตาเป็นการ visualize สิ่งที่อยู่ในใจได้ถูกเขาน้ำแข็ง เมื่อเจอแล้วให้กลับมาดูว่าอะไรคือวิธีการแก้ปัญหา เพราะบางอย่างมีคำถามเพียงคำถามเดียวแต่มีคำตอบถึง 5 คำตอบก็เป็นได้ ค้นหาคำตอบไหนเหมาะสมที่สุดหรือวิธีการอ้างคำตอบแบบบูรณาการ

ยกตัวอย่าง กลุ่มหนึ่งพูดว่าเด็กคิดไม่เป็นหรือคิดวิเคราะห์ไม่เป็น ดังนั้นเราควรจะถามก่อนว่าสาเหตุมาจากไหนและมาได้อย่างไร ยิ่งไปกว่านั้นในสมัยนี้ผู้ใหญ่ที่คิดวิเคราะห์เป็นแต่น้อยมากและไม่ลึกพอ อย่างเช่นตามหนังสือพิมพ์ยังมีการวิเคราะห์การเมืองแบบเดิมๆ ส่วนหนึ่งอาจจะมาจากการด่วนสรุปมากเกินไป และอีกสิ่งหนึ่งที่เรามักมองข้ามเพราะคิดว่าไม่เกี่ยวกับการศึกษา คือการคิดใน 2 ส่วน

หนึ่งคือ active mind คือการคิดสร้างสรรค์ การคิดนอกกรอบ แต่สิ่งที่สำคัญกว่า active mind และคนไทยมักจะมองข้ามคือ quiet mind ส่วนนี้จะไปอยู่กับสายของศาสนา ดังนั้น active mind กับ quiet mind ต้องอยู่ร่วมกัน เพราะคนที่เก่งมักจะนิ่ง และมีจิตที่สงบ เราสามารถสังเกตได้จากตัวเอง เมื่อเรารู้สึกเกิดอาการหงุดหงิดเราจะคิดอะไรไม่ออก แต่เมื่อเราผ่อนคลาย ความคิดดีๆ ก็จะมาเอง ดังนั้น active mind กับ quiet mind สองส่วนนี้เป็นส่วนที่สำคัญ

เมื่อถามว่าเหตุใดเด็กคิดไม่เป็น นั้นอาจจะหมายถึง เด็กมีสมาธิสั้น และเหตุใดเด็กจึงมีสมาธิสั้น เพราะเด็กสมัยนี้มีสิ่งเร้าในสังคมเกิดขึ้นมากมาย และสิ่งนั้นก็ล่อใจ (Distract) เราทุกวัน ซึ่งต่างจากคนสมัยก่อนไม่มีสิ่งเร้าเขาก็จะอยู่กับ Inner part เพราะฉะนั้น Inner part เป็นสงบนิ่ง สงบเย็น สงบสว่าง และสภาวะตรงนี้ก็หายไป

● อารมณ์กับความรู้สึกแตกต่างกันอย่างไร

ความรู้สึกคือ Feeling อย่างเช่น เวลาที่เล่าเรื่องให้เพื่อนฟังเรื่องนั้น อาจจะเป็นเรื่องที่สะเทือนใจเราหรือบางเรื่องอาจสะเทือนใจเพื่อนที่ฟังอยู่ก็ได้ สิ่งนี้คือ feeling ที่สร้างอารมณ์ได้ด้วย และปัจจุบันนี้ก็มีหนังสือที่เกี่ยวกับ emotion ซึ่งอาจจะสำคัญกว่า IQ ด้วยซ้ำ แล้ว EQ เกี่ยวข้องกับเรื่อง active mind อย่างไรบ้าง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราคิดว่าสำคัญในตอนนี้เป็นเรื่องของ quiet mind เพราะเหมือนกับว่าหากเราต้องทำงานแล้วแบ่งเวลาไปพักผ่อนด้วย จะทำให้เรามีแรงมาทำงานต่อได้ จิตก็เหมือนกัน จิตเป็นเรื่องของ fitness ทาง mental หากเราออกกำลังกาย เราก็ต้องพักผ่อนเพื่อทำให้เกิดสมดุล และที่ผ่านมาสังคมไทยไม่มีความสมดุล ของ active mind กับ quiet mind และ active mind คือ การเร่ง ไล่ ตามสภาวะข้างนอก แล้วสังคมก็ทำให้สมาธิของคนสั้นลงไปเรื่อยๆ และสิ่งนี้ก็สามารถเกิดขึ้นกับตัวผู้ใหญ่ได้ด้วย ดังนั้นเราจะต้องใช้ความสงบเป็นตัวแก้ไข แล้วจะทำให้เราเกิดความสมดุลในตัวเอง มันจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ awareness สถิติจะเข้ามาเป็นตัวกำกับทุกอย่างว่า เกิดอะไรขึ้นกับเรา เราพักผ่อนเพียงพอหรือไม่ จิตของเราสงบหรือไม่ ก่อนที่เราจะพูดอะไร เรามีความสบายใจหรือว่าหงุดหงิดหรือไม่ เราต้องเห็นตัวเองทุกครั้ง

เพราะฉะนั้นแล้วแม้ว่า Systems thinking จะเป็นวิธีคิดของการวิเคราะห์ เชื่อมโยง การมีเหตุมีผลต่างๆ เป็นพื้นฐานคือการมีจิตใจที่สงบไม่มีอารมณ์โมโห ซึ่งเรื่อง Systems thinking มา ต้องอาศัยการฝึกฝนมากพอสมควร

● สะท้อนความคิดประจำวัน (Check out)

หัวใจของการ Check out คือการให้แต่ละท่านนั่งล้อมวง โดยมีการคิดว่า ให้หยิบสัญลักษณ์อย่างเช่นปากกา วางไว้ตรงกลางวงให้เป็นเหมือน talking stick ใครที่ถือ talking stick จะสามารถพูดได้ส่วนท่านอื่นก็นั่งฟัง กระบวนการคือ เมื่อใครพร้อมจะพูดให้หยิบปากกา หรือ สัญลักษณ์อะไรก็ตามแล้วทำการเริ่มพูด ประมาณ 2-3 นาที หลังจากนั้นพูดว่า “check out แล้วครับ/ค่ะ” หัวใจของการทำ check out คือเพื่อให้แต่ละท่านได้ตกผลึก เพราะว่าบางครั้งเราได้รับรู้อะไรต่างๆ มากมายแต่เราไม่มีการตกผลึก ซึ่งจะ

ทำให้ความคิดเหล่านั้นกระจัดกระจาย หากเราได้ฟังตัวเองหรือเพื่อนพูดความคิดเหล่านั้นจะเชื่อมเข้าหากันเป็นการตกผลึกครั้งสุดท้ายของวัน แบ่งปันร่วมกันว่าวันนี้เราได้เรียนรู้อะไรที่น่าสนใจมาบ้าง โดยมองจากตัวตนเอง เล่าให้เพื่อนๆ ฟัง จะได้เป็นการ collective learning ครั้งสุดท้ายของวันนี้

ผู้เข้าร่วม 1 : วันนี้ได้เรียนรู้อะไรหลายๆ อย่างแต่ส่วนตัวแล้ว วันนี้คาดหวังไว้ว่าอยากจะเรียนรู้วิธีการกระบวนการคิดที่เป็นระบบ แต่ยังเรียนรู้ได้ไม่มากอย่างที่วิทยากรเคยกล่าวไว้ว่าเพียงจะเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น อีกอย่างคือหากเราไม่สามารถแปลภาษาอังกฤษถูกต้องก็อาจจะทำให้เราไม่เข้าใจบางสิ่งบางอย่างได้

วิทยากร : อย่างที่อาจารย์ได้กล่าวว่าคิดว่าตัวเองคิดไม่เป็นระบบ อาจารย์เคยสังเกตตัวเองหรือไม่ว่ารู้สึกตรงไหนที่ติดขัดหรือรู้สึกส่วนไหนที่ไม่เข้ากับวิถีคิดของตัวเองแบบรูปธรรม

ผู้เข้าร่วม 2 : อาจจะเป็นเพราะว่าวันนี้เราได้พูดกันเรื่องของปัญหาซึ่งมันอาจจะทำให้กระจัดกระจายมาก แต่ส่วนใหญ่สิ่งที่ตัวเองจะคิดออกมักจะเป็นเรื่องในเชิง positive มากกว่า แต่หากคิดเรื่องของปัญหาจะทำให้เราคิดว่าไม่สามารถหาทางออกได้ ส่วนนี้จึงไม่ทราบว่าจะเกี่ยวกับสิ่งที่ทำให้เกิดการติดขัดหรือไม่ ส่วนเรื่องของภาษาก็มีส่วนในบางช่วงเพราะคิดว่าคำศัพท์นั้นไม่ตรงกับกระบวนการที่เราทำอยู่

ในส่วนแรกเรื่องของภาษา reactive, creative, adaptive และ rethink สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการแก้ปัญหาในแต่ละระดับมันเกี่ยวข้องกันอย่างไร อย่างเช่นเรื่อง reaction เมื่อนักเรียนคิดไม่เป็น reaction ของครูคือ คุณนักเรียน สิ่งนี้คือการแก้ปัญหาแบบ reactive แต่ถ้าไปถึงขั้นที่ลึกลงไปคือการจับ pattern ให้ได้ ส่วนมากแล้วเด็กที่คิดไม่เป็นนั้นมักจะอยู่ในวิชาไหน เราก็ควรไปเริ่มดูจากสถิติ เมื่อรู้แล้วเราจะต้องหาวิธีในการคุยกับนักเรียน การแก้แบบนี้คือการแก้ไขแบบ adaptive การแก้ไขแบบปรับตัวเข้ากับปัญหา ปรับให้ดีขึ้น และการแก้ไขเชิง creative คือการแก้ไขแบบไม่ให้เกิดปัญหานั้นเกิดขึ้นซ้ำอีก และสังคมไทยสมัยนี้

มีแต่การแก้ไขปัญหาแบบว้าวหายน้อยล่อมคอก โดยที่ไม่ได้ใช้เวลานั้นไปซ่อมคอก เช่น กรณีที่นักเรียนตีกันนั้นที่เราไม่สามารถแก้ไขได้ เรียกว่า Chronicle problem เป็นปัญหาที่เรื้อรังแต่ไม่เคยแก้ไขในเชิง creative ซึ่งเราไม่ได้แก้ไขจากรากเหง้าของปัญหา ต้องการว่าโครงสร้างของปัญหาอยู่ตรงไหนโดยการคิดนอกกรอบ ออกจากที่เดิมแล้วก็มาจัดโครงสร้างใหม่ แต่ส่วนที่สำคัญคือเราจะมองเห็นปัญหาที่แท้จริงก่อนแล้วค่อยลงมือแก้ และปัญหาใหญ่ของ Systems thinking คือ การติดกับสิ่งเก่าๆ นอกจากนี้ปัญหาก็อย่างหนึ่งคือมนุษย์บางคนนั้นไม่มีจริตในการแก้ไขปัญหาแต่หากเราฝึกแก้ปัญหาก็จะทำให้ดีขึ้นเพราะรากของ Systems thinking นั้นอยู่ที่หลักคิดของอิทัปปัจจยตา และการมองโลกแบบองค์รวมที่มีมาในทุกๆ ศาสนา เพราะทุกอย่างนั้นล้วนมีชีวิตร่วมกันคนส่วนใหญ่ มักจะลืม

สรุปว่า วันนี้สิ่งที่เรียนจะเรียนเฉพาะการวินิจฉัยปัญหา การหาปัญหาให้เจอ ว่าสาเหตุที่แท้จริงมาจากอะไร ดังนั้นเราจึงค่อยแก้ไข

วันที่สองของการอบรม

2.3 ทฤษฎีว่าด้วย ปรัชญา ทักษะและข้อควรระมัดระวังในการคิดกระบวนระบบ

- เริ่มกิจกรรมโดยให้ผู้เข้ารับการอบรมแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน (Check in)

การประชุมที่ดี มักจะเป็นการประชุมที่ผู้เข้าร่วมมาพร้อมทั้งกายและใจ แต่การประชุมที่มีผลไม่ค่อยจะดีนักนั้นคนที่มาไม่มีใจในการเข้าร่วม บางครั้งมนุษย์ขณะที่มาประชุมนั้นใจลอยแต่พะวงในเรื่องอื่นๆ เช่น บางท่านอาจจะกังวลเรื่องว่า ลูกป่วยนอนอยู่ที่บ้าน กลัวว่าจะไม่มีคนดูแล หรือว่ากังวลว่าจะต้องไปซื้อของ หรือไปธนาคาร เป็นต้น เนื่องจากการมีความกังวล เพราะฉะนั้น เวลาที่เราพูดหรือคุยก็อาจจะทำได้ไม่ดีเพราะไม่มีสมาธิ

ดังนั้นก่อนที่จะเข้าร่วมทำการประชุม นั้น ควรจะจับกลุ่มพูดคุยเรื่องต่างๆ ที่อาจจะมีความกังวลอยู่เพื่อให้ได้ระบาย และพร้อมที่จะมีสมาธิ

ต่อไป การอยู่ในที่ปัจจุบัน บางทีอาจจะมีหรือไม่มีหัวข้อในการ check in แต่ควรจะคุยในเรื่องที่ทำให้เราสบายใจ วิธีทำคือการทำเช่นเดียวกับวิธีการ check out หยิบปากกามาวางกลางวง ใครพร้อมที่จะพูดก่อนก็หยิบปากกาขึ้นมา แล้วก็เล่าเรื่องต่อไปจะเป็นเรื่องอะไรก็ได้ เมื่อพูดจบแล้วให้พูดว่า “check in แล้วครับ/ค่ะ” ใช้เวลาท่านละประมาณ 2-3 นาที

หลังจากที่ได้ทำการ Check in แล้วรู้สึกอย่างไรบ้าง

ผู้เข้าร่วม : รู้สึกอยากคุยต่อเพราะเป็นเรื่องของตัวเอง

วิทยากร : การที่ได้พูดเรื่องของตัวเองนั้นคืออย่างไร เพราะอะไร ในการพูดเรื่องของตัวเองแล้วทำให้เรารู้สึกสบายใจ ทุกอย่างมีสาเหตุ ความสบายใจนั้นเกิดขึ้นได้จากอะไร สิ่งนั้นคืออะไร มนุษย์มีบางสิ่งบางอย่างซ่อนอยู่หรือเปล่า และหากเราค้นไปลึกๆ แล้วอาจจะมีสาเหตุบางอย่างที่เราไม่ได้ครุ่นคิดมาก่อน และถ้าเราจับสิ่งนั้นได้เราก็จะใช้เครื่องมือนั้นมาใช้ก่อนการประชุม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมนั้นมีความสบายใจ แล้วเขาจะมีสติและสมาธิ ซึ่งจะดีกว่าการเข้าประชุมเลย สำหรับผมที่เล่นกีฬาบ่อยตัวผมเองก็ยังคงผ่อนคลายอิริยาบถ ไม่เกร็ง ไม่เครียด เพราะถ้านักกีฬาเกิดความเครียด ไม่ผ่อนคลายจะทำให้เล่นกีฬาชนิดนั้นได้ไม่ดี ทุกอย่างล้วนเกี่ยวกับการผ่อนคลาย ซึ่งทำให้เกิดพลัง (Energy) ดังนั้นแสดงว่าสภาวะความเป็นมนุษย์นั้นมีอะไรบางอย่างที่เรายังครุ่นคิดกับมันไม่พอ และใช้ประโยชน์กับมันไม่เต็มที่ นี่แสดงให้เห็นว่าทำไมคนที่ฝึกสมาธิจึงผ่อนคลาย (relax) ได้ง่ายและเร็ว ดังนั้นก่อนที่เราจะทำอะไรต่างๆ อย่างเช่นตอนนี้ที่เราทำ contemplative education จะต้องสังเกตอารมณ์ตลอดเวลา มี awareness ตลอดเวลา เพราะเมื่อเราสบายใจนั้นในการทำการสนทนา หรือการเรียนรู้จะทำให้เราคิดได้ดีขึ้นหรือไม่ เร็วขึ้นหรือไม่ และมองเรื่องราวต่างๆ ได้ทะลุหรือไม่

ดังนั้นจากวงจรที่เราเรียนเรื่องของ Awareness and Sensibility ซึ่งเรานำไปใช้ได้ตลอดเวลา สิ่งสำคัญที่สุดในการสนทนาโดยเฉพาะในสมัยใหม่ที่ซับซ้อนนั้นไม่มีใครเก่งคนเดียว ไม่มีใครมองเห็นทุกอย่างได้หมด ทุกอย่าง

ต้องการความฉลาดร่วม (Collective Intelligence) เพราะฉะนั้นคนที่ เป็นผู้นำในโลกสมัยใหม่โลกที่ซับซ้อน จะไม่ใช่ผู้นำที่เก่งคนเดียว แล้วบอกแผนให้คนอื่นทำตาม แต่จะเป็นผู้นำที่สามารถสร้างบรรยากาศให้เกิด การสนทนาและมีปัญญาาร่วมกัน พร้อมทั้งผู้ที่ร่วมฟังสนทนาจะต้อง รู้ด้วยว่าตัวเองจะต้องทำอะไรถึงจะเกิดการแบ่งปันวิสัยทัศน์หรือแบ่งปัน ความต้องการขึ้นมา สิ่งนี้คือสถานะของผู้นำในโลกสมัยใหม่ เป็นสมัย ของการสร้าง ความฉลาดร่วมกัน ดังนั้นผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้นำที่สามารถ facilitate การประชุมให้เกิดพลัง ให้เกิด Mindfulness และ Awareness ขึ้นในกลุ่ม และสร้างปัญญาาร่วมกัน สิ่งนี้คือทักษะที่สำคัญมาก โดยเฉพาะ อาจารย์ผู้สอนหนังสือในห้องเรียนนั้น อาจารย์จะต้องสร้างบรรยากาศ อย่างไรให้นักเรียนสนใจ ติดตามเรื่องราว และคิดตามเรา

การเรียนรู้ด้วยใจนั้นแตกต่างจากการเรียนรู้ด้วยสมองตรงไหน ทำอย่างไรให้การเรียนรู้ด้วยใจ เกิดขึ้นได้บ่อยและง่าย มีความเกี่ยวข้องกับ IQ และ EQ บ้าง สถานะในการที่ทำให้ทำการพูดคุยกันในช่วงเช้าทำให้เกิดการ ผ่อนคลายหรือไม่

ในภาพที่เราเห็นนี่คือภาพของมนุษย์ถีบจักร ที่วิ่งวนอยู่กับปัญหา และไม่สามารถหาทางออกได้ ซึ่งในสังคมของเราขณะนี้มืออยู่เยอะมาก เนื่องจากการที่ติดอยู่ในวงความคิดของตัวเองไม่สามารถจะ แก้ไขได้ทำให้เหนื่อยกับการถีบจักรนี้ไปเรื่อยๆ ดังนั้น ชีวิตของเราจะหมดพลัง เมื่อต้องคิดอะไรที่ซ้ำซาก แล้วทำให้เกิดอาการเบื่อ และเมื่อจิตของเราไม่สว่าง

ก็จะทำให้ความคิดของเรานั้นพร่ามัว Systems thinking จึงเป็นเครื่องมือหนึ่ง ที่ใช้ในการที่พยายามจะทำให้เราออกจากกรอบความคิดเดิมๆ

● ทฤษฎีว่าด้วย ปรัชญา ทักษะและข้อควรระมัดระวังในการคิดกระบวนการระบบ

● กิจกรรมที่ 6 : เจาะรูเล็กๆ ตรงกลางที่กระดาษ A4 และ ให้ดูรูปนี้ผ่านรูนั้น

ขณะนี้ในชีวิตของเรา เราไม่รู้ว่ามีกรอบอะไรติดอยู่บ้าง เราไม่รู้ว่าเป็นมัลลัมปางขนาดไหน เมื่อเราเห็นแค่นี้แสดงว่าเราเห็นเฉพาะส่วน แต่หากเราเห็นองค์รวม เห็นสภาวะทั้งหมด ทำดีที่สุดแล้วผลนั้นจะกระทบกลับไปที่ตนเอง

ปัญหานี้คือสิ่งที่ Systems thinking จะเข้าไปเกี่ยวข้อง มองให้เห็นผลกระทบ หัวใจของ Systems thinking จริงๆ แล้วคือการทำให้เห็นกรรมว่าเมื่อทำกรรมอะไรไว้ ก็จะกลับมา Systems thinking จะสอนเรื่องของการกระทำ

เมื่อทำอะไรไป จะมี consequence หรือผลลัพธ์ นี่คือแก่นของ Systems thinking ดังนั้น เราจะต้องระมัดระวัง สิ่งที่เกิดขึ้นก่อนที่จะทำอะไร โดยเฉพาะในโลกที่ เปราะบาง อ่อนไหว และซับซ้อนอย่างผลึผลามลงมือแก้ปัญหา โดยที่ไม่ครุ่นคิดให้รอบคอบเสียก่อนเพราะว่าจะมี (Unintended Consequences) ผลลัพธ์ที่ไม่ได้เจตนา และผลพวงที่ไม่ได้คาดคิด

2.4 ทฤษฎีว่าด้วย Feedback การป้อนกลับของเรื่องราว

2.4.1 ทฤษฎีว่าด้วย เส้นการป้อนกลับ (Feedback loops) และการมาช้า (delay) ในโลกที่ซับซ้อน

● ทฤษฎีว่าด้วย เส้นการป้อนกลับ (Feedback Loops)

เส้น feedback คือเส้นของการป้อนกลับ หรือเส้นที่ทำให้เราเห็นเรื่องของการกรรม คือ System thinking ไม่ใช่ความรู้ใหม่ แต่มันยืนอยู่บนหลักการของการคิดแบบเดิม หลักอิทัปปัจจยตา เพียงแต่ว่าเรานำขึ้นมาในภาษา

ใหม่คือภาษาของเส้น และภาษาของการเล่าเรื่อง ก่อนหน้านี้ได้เรียนรู้เรื่องของการคิด 4 ระดับ นอกจากการที่เราจะแก้ไขเหตุการณ์ปัจจุบันแล้ว ยังคงต้องคำนึงถึงปัญหาในอนาคตด้วย จากการที่ได้นิยามปัญหา ก็จะนิยามปัญหาในประเด็นเรื่องที่เราสนใจ หรือการนิยามปัญหาคือการจับประเด็น จับเรื่อง หรือจับเรื่องราวที่เราค้างคาใจว่าทำไมถึงเกิดขึ้นบ่อยๆ อาจจะมีสงสัยว่าเหตุใดถึงแตกต่างจากเมื่อ 20 หรือ 30 ปีที่แล้ว เราจึงเอาเรื่องราวเอาสถิติเหล่านั้นมาตั้งคำถาม แล้วพยายามหา pattern อย่างเช่น กรณีที่เรายกตัวอย่างของการเกิดไฟไหม้ สถิติบอกว่าเกิดการไฟไหม้ถี่มาก คือช่วงประมาณตรุษจีน แต่ช่วงหลังๆ นั้นกราฟของการไฟไหม้ในช่วงตรุษจีนนั้นลดลง สิ่งแรกที่เราจะทำคือ plot กราฟ หรือหา pattern of behavior ของระบบ ให้ได้ว่าเส้นกราฟนั้นบอกอะไรบ้าง หากกราฟบอกว่าตรุษจีนในสมัยใหม่นั้นเมื่อเข้าปี 2530 เป็นต้นมา การเกิดไฟไหม้ในช่วงตรุษจีนนั้นลดลง เราจึงต้องตั้งคำถามว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ทำไมตัวเลขลดลง อะไรที่มันทำให้ structure เหล่านี้ลดลง ทำไมตรุษจีนสมัยนี้จึงไฟไหม้น้อยกว่าสมัยก่อน อะไรคือโครงสร้างที่ทำให้เส้นกราฟเปลี่ยนแปลง คิดว่าไม่มีการการทำวิจัยกันอย่างชัดเจนแต่เราอาศัยเรื่องของการสังเกตและคาดเดาว่า วิธีการปฏิบัติเริ่มเปลี่ยนแปลง แล้วความรีบร้อนทำให้ความเคร่งครัดต่างๆ เริ่มลดลง และรวมทั้งการจุดเทียนจุดธูป มีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้น อย่างเช่น เทียนไฟฟ้า สิ่งที่กำลังมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีเหตุและผลทั้งสิ้น สิ่งนี้ Systems thinking สอนให้เราตั้งคำถาม จาก pattern of behavior ลงมาดูว่าโครงสร้างเป็นอย่างไร

อย่างเช่น การเกิดไฟไหม้มากที่สุดคือพื้นที่ชุมชนแออัด หรือที่ที่มีบ้านเดี่ยวอยู่รวมกันเยอะๆ จะมีอัตราการเกิดไฟไหม้ต่ำ สิ่งนี้บอกอะไรกับเรา บอกอะไรเกี่ยวกับคนที่ทำงานดับเพลิง บอกอะไรเกี่ยวกับผู้ที่บรรเทาสาธารณภัย บอกอะไรเกี่ยวกับเรื่องผังเมือง แล้วบอกอะไรเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหา การที่เกิดไฟไหม้นั้นเกี่ยวข้องกับโครงสร้างของอาคารหรือไม่ Structure และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอาคาร การแก้ปัญหาอัคคีภัยควรจะเป็นอย่างไรเรายังคงต้องปรับกันต่อไป

ดังนั้น หัวใจของ Systems thinking จึงเป็นเรื่องของการคิด แก้ไขปัญหาในระดับเหตุการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนั้นเรายังต้องมีส่วนที่ค้นมองไปยังอนาคตอีกด้วยว่าจะแก้ไขอย่างไร โดยไม่ทำให้วงจรซ้ำอยู่ที่เดิม การแก้ปัญหาแบบ reaction เป็น adaptive การปรับตัว โดยทำเป็นลักษณะ creative สร้างเป็นโครงสร้างใหม่ขึ้นมาไม่ให้ซ้ำเดิม สุดท้ายคือ generative การขยายผลหรือการสร้างขึ้นมาใหม่ สิ่งนี้คือเรื่องของระดับ vision การ generate คือการคิดไปข้างหน้า แต่อาจจะเป็นไปได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตอาจจะไม่เกิดซ้ำก็ได้ แต่อาจจะมีปัญหาใหม่เกิดขึ้นอีก ซึ่งอาจจะซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม อย่างเช่นเรื่องโรคระบาดต่างๆ วัณโรคที่เพิ่งเกิดขึ้นมาใหม่และมีสิทธิ์ที่จะขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากสภาวะโลกที่เปลี่ยนแปลงไป และหากว่าภูมิคุ้มกันของเอเดสได้มารวมกับวัณโรคจะทำให้เกิดอะไรต่อไป และ pattern of behavior of the system เป็นอย่างไร

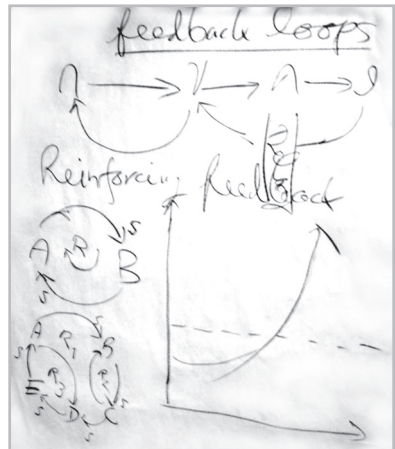
นี่คือเหตุผลที่ว่าความสำคัญของ Systems thinking ว่าทำไมจึงต้องพยายาม สิ่งแรกคือ การคิดให้ทะลุตั้งแต่เหตุการณ์ปัจจุบันไปจนถึง pattern กราฟ ซึ่งเราเรียกว่าเป็นเส้นที่บอกเราให้รู้ถึงระบบ พฤติกรรมของระบบ แล้วค้นหาโครงสร้างว่ามาได้อย่างไร ถ้าลงให้ลึกลองคิดว่ามนุษย์มีส่วนทำอะไรบ้าง จนกระทั่งไปสู่วิถีคิดของมนุษย์ เมื่อเราปรับวิธีการแก้ไขจากโครงสร้างไปสู่วิถีคิดของมนุษย์คือ เช่น หากใครที่เคยดูภาพยนตร์ในสมัยก่อน จะเราจะเห็นว่ากรุง London ของอังกฤษในสมัยก่อนหรือโรงหนังใน New York มีความสกปรกมาก แต่ต่อมาก็มีการปรับวิถีคิด ปรับระบบการสร้างเมืองใหม่ ทั้งการระบายน้ำ พฤติกรรมของคนก็จะเปลี่ยนไปด้วยเพราะโครงสร้างหลายๆ อย่างเปลี่ยน โครงสร้างเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์ของมนุษย์เปลี่ยนแปลง และโครงสร้างนี้เกิดขึ้นจากฝีมือที่มีมนุษย์วางไว้ทั้งสิ้น การสร้างถนนเห็นแต่ถนน แต่หากคนที่เข้าใจก็จะคิดได้ว่า เป็นการสร้างเพื่อรับใช้ความเป็นมนุษย์ หากอยากจะหาความสะอาดก็จะต้องหาวิถีคิดว่าจะทำอย่างไรให้คนที่อยู่ร่วมกัน นั้นมีความสุขอย่างปลอดภัยเพื่อให้อยู่ได้ต่อไป เราไม่เคยคิด แสดงให้เห็นว่าวิถีคิดของมนุษย์นั้นนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ที่เราคาดไม่ถึง

● Casual loops

เส้นของเหตุและผล (Casual loop) เดิมที่เห็นเป็นแบบ one way แต่จะพบว่ายังมีเส้นที่สัมพันธ์กันไปมา หรือข้ามไปหากันบ้างก็มี และสิ่งเหล่านี้ในความเป็นจริงแล้วจะมีการ feedback เกิดขึ้น ทุกอย่างที่ทำจะมีผลลัพธ์ติดตามมาด้วย อย่างเช่นในรูป

เมื่อเรากระหายน้ำ เราก็จะถือแก้วน้ำไปที่ถังน้ำแล้วก็กดน้ำให้ไหลลงมา ถ้าเราเป็นคนที่ไม่ใส่ใจต่อเรื่องสิ่งแวดล้อม เราก็จะกดน้ำตามสภาพที่เราต้องการดื่ม สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าทุกส่วนของร่างกายมี Feedback อยู่ตลอดเวลา เมื่อใดที่เรากระหายน้ำเราจะหยิบแก้วน้ำมากด เมื่อพอแล้วก็จะหยุด แต่บางครั้งเราอาจจะไม่ได้สังเกตเห็น เรามีการ feedback อยู่ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิต แต่การที่เราทำแบบนี้มาตั้งแต่เด็กทำให้เกินความเคยชินเลยไม่ทันได้สังเกตเห็น อย่างเช่น เมื่อเราขึ้นลิฟต์ขณะที่อยู่คนเดียวเราอาจจะยืนทำอะไรก็ได้ แต่เมื่อมีบุคคลอื่นเข้ามาปฏิบัติการของเรา ก็จะเปลี่ยนทันที สิ่งนี้คือ feedback ซึ่งจะเกิดขึ้นเร็วมาก

การทำแบบฝึกหัดเกี่ยวกับเรื่อง feedback จะทำให้เห็นสถานะเชื่อมโยงต่างๆ ก่อนหน้านั้นเราทำแบบ ก. ไป ข. จาก ข. ไป ค. และจาก ค. ไป ง. เป็นเส้นตรง (linear) แต่ Systems thinking นั้นไม่เคยเป็นเส้นตรง เพราะเป็นเรื่องของการไปแล้วกลับ การคิดแบบเป็นวัฏจักร การคิดแบบมีเหตุมีผล ซึ่งผลนั้นอาจจะกลับมาเป็นเหตุได้ แต่การกลับมานั้นก็อาจจะมีที่ง่วงระยะเวลาหนึ่ง หรืออาจจะ delay เช่นหากเราปวดศีรษะแล้วเรากินยา ซึ่งเราไม่สามารถจะหายได้ทันที จะต้องทิ้งช่วงระยะเวลาหนึ่งก่อน กว่าที่ยาจะออกฤทธิ์ ทุกอย่างสามารถ delay ได้เสมอ หรืออย่างเช่น

เมื่อเราไปพักตามโรงแรมในฤดูหนาว หากชั้นที่พักอยู่นั้นอยู่ห่างถึงเก็บน้ำมาก แล้วเมื่อท่านหมุนก๊อกน้ำอุ่น น้ำที่ออกมาจะไม่อุ่นโดยทันที แล้วเมื่อท่านหมุนก๊อกน้ำเย็น น้ำก็อาจจะเย็นไป ทำให้เราต้องหมุนปรับไปมานั้นจะแสดงให้เห็นถึงการ delay ที่เกิดขึ้นเสมอ

สิ่งนี้คือหัวใจของ Systems thinking เราเรียกว่า เส้นของการป้อนกลับ (Feedback Loops) เราต้องทำเส้นของการป้อนกลับให้ปรากฏเป็น mapping ขึ้นมา ป้อนกลับมาอย่างไรเพื่อให้เราเห็นการกระทำที่มีการปฏิสัมพันธ์กันไปมา และถ้าเรารู้ delay ควรจะใส่ลงไปด้วย

ระบบที่น่ากลัวที่สุดคือระบบที่ delay หรือมาช้า เพราะว่าเราไม่รู้ว่าอะไรจะปรับตัวอย่างไร อย่างเช่นมะเร็ง เพราะความน่ากลัวของมะเร็งคือการมาแบบช้าๆ และเงียบ เนื่องจากการ delay ซึ่งไม่เหมือนกันโรคอื่นๆ ซึ่งถ้า delay แล้ว การแก้ไขจะช้าขึ้น เช่นเดียวกับสภาวะโลกร้อนที่ใช้เวลา สังคมเป็นเวลานาน หลังจากนั้นทำให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติอีกมากมาย แล้วสิ่งที่น่ากลัวเหล่านี้ได้เกิดขึ้นอย่างเงียบๆ ช้าๆ และเราเองไม่ทันระวัง เช่น เมื่อเราปล่อยให้ความชั่วเข้าสู่ตัวเราทีละนิด ทนไปเรื่อยๆ ยอมไปเรื่อยๆ จะทำให้เรารู้สึกเหนื่อยล้าแต่ไม่รู้ว่าอะไรจะแก้ไขปัญหายังไง เพราะได้ครอบงำตัวเราไปแล้ว ทั้งโครงสร้างและวิธีคิด นี่เหตุผลที่ว่าเหตุใด deep learning circle จึงต้องเกี่ยวกับ Awareness and Sensibility เมื่อเราขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาได้ เพราะฉะนั้น ปัญหาใหญ่ๆ ที่มีมากในสังคมที่น่ากลัวคือปัญหาที่มาอย่างช้าๆ เพราะจิตของเราได้ถูกสร้างให้เกิดความเคยชินไปแล้ว อย่างความรุนแรงที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ทำให้จิตเรากระด้างลงเรื่อยๆ นี่คือนิสัยที่เกิดขึ้นในเรื่องของ Feedback

2.4.2 ทฤษฎีว่าด้วย การป้อนกลับเพิ่มกำลังทวีคูณ (reinforcing feedback) และการป้อนกลับคานกำลัง (balancing feedback)

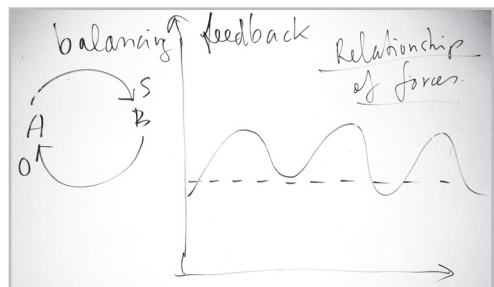
Feedback มี 2 ประเภท

1. Reinforcing Feedback คือ การป้อนกลับเพิ่มกำลังทวีคูณ ที่มาทีไปคือ A กระทำบางอย่างต่อ B (คือในทิศทางเดียวกัน same direction) เมื่อ A ว่า B หลังจากนั้น B ก็จะทำให้ A กลับ ไปใน same direction ยิ่งว่ากันมาก

เท่าไรก็ยังทำให้มีอารมณ์โกรธมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นเส้นกราฟที่ตอนแรก อาจจะเลื่อนไปอย่างช้าๆ หลังจากนั้นมันจะเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ ยกกำลังขึ้นไป เพราะเกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่าไปในทิศทางเดียวกันโดยที่ไม่มีการ Break เลย เสริมไปในทิศทางเดียวกันหมด หรือหากดีก็จะดีมาก เลวกก็จะเลวมาก สิ่งนี้ คือการป้อนกลับเพิ่มทวีคูณ ซึ่งจะเสริมซึ่งกันและกัน ไปในทิศทางเดียวกัน โดยที่ไม่มีการ Break ในรูปอาจจะมีเพียงว่า A กับ B แต่ในความเป็นจริง อาจจะมีทั้ง A B C D หรือ E ทุกอย่างสามารถเสริมไปในทางเดียวกันได้หมด ไม่มีใครค้านใคร มีแต่การเสริมกันทั้งหมดถ้าแบบนี้แสดงให้เห็นว่าการ ที่มีหลายๆ คนเท่ากับการมีหลาย motor และต่างคนก็ไม่มีความยับยั้งซึ่งกัน และกันเลยการไปในทางเดียวกัน บวกหรือลบก็ได้ ขึ้นอยู่กับเรื่องราวนั้น เรื่องที่ดีๆ อาจจะเป็นเรื่องของกำลังใจความหวังหรือเรื่องที่ทำให้เกิดความ อีกรึหึม แต่ถ้าเป็นเรื่องร้ายก็จะทำให้เป็นวงจรรูปาทวิ เป็นสิ่งที่จุดให้เราลงต่ำ

กฎแห่งกรรมคือ อะไรก็ตาม ถ้ามีขึ้นก็ต้องมีลง เมื่อเสื่อมก็ต้อง มีขึ้น เพียงแต่เราจะ Plot ให้เป็นกราฟ เพื่อให้มองเห็นภาพความเป็นอนิจจัง และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือทำให้เราเห็นสภาพของการ take action ถ้าเราไม่ระวัง อาจจะทำให้เกิดผลกระทบที่เราไม่ปรารถนา (Unintended Consequences) ซึ่ง เกิดขึ้นโดยที่เราไม่ตั้งใจ สิ่งนี้คือสิ่งที่สำคัญมาก และเมื่อเราทำ Systems thinking บ่อยๆ จะทำให้เรากลายเป็นคนที่ละเอียด ทำอะไรต้องมีการ ระวังระมัดระวังและคิดถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นเสมอ ไม่คิดเพียงแค่การแก้ปัญหา เฉพาะหน้า

2. Balancing Feed-
back คือ A กับ B เมื่อ A กระทำต่อ B ไปในทิศทางเดียวกัน แต่ B ตอบ กลับมาแบบทิศทางตรงกันข้าม เช่น A ว่า B แรงๆ แต่ B เป็นคนมีสติ และเข้าใจว่า A มีพื้นฐานที่ไม่ได้ มีเจตนา แต่อาจจะเป็นเพราะการ

ดื่มเหล้าจึงทำให้ขาดสติ แล้วพูดอะไรกับ B แรงๆ แต่ B ไม่พูดแรงกลับ จึงทำให้อารมณ์ของ A นั้นเบาลง ดังนั้นความโกรธถูก Balance ไว้ หรือถูกดึงเอาไว้ไม่ให้ไปไหนไกล ขณะที่ Reinforcing feedback ที่จะไปแบบเรื่อยๆ จะนั้นลงสังเกตดูว่าเส้นไหนเป็น same direction และเส้นไหนที่ถ่วงเขาไปไว้ อย่างไรก็ตาม Balancing feedback จะขึ้นอยู่กับบริบท เพราะเรื่องบางเรื่องนั้นเป็นสิ่งที่ดี อย่างเช่นการพัฒนาอย่างยั่งยืน การรู้จักนำของที่ใช้แล้วกลับมาใช้ซ้ำอีก ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ไม่เน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจจนเกินไป แต่ให้ดูเรื่องของการศึกษา สภาพแวดล้อม และคุณภาพทางจิตใจไปด้วย

หากลองสังเกตดูจะพบว่า ประเทศใดก็ตามที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ไม่ช้าก็เร็วประเทศนั้นจะมีปัญหาในด้านอื่นๆ ตามมา เช่นเดียวกับประเทศไทยของเราที่เน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจท้ายที่สุดก็เกิดภาวะฟองสบู่แตก เนื่องจากโลภมากเกินไปทำให้เกิดผลเสียกับประชาชน พื้นที่หลายๆ แห่งถูกทำลาย และเกิดปัญหาครอบครัวขึ้นมากมาย ทำให้ชีวิตของแต่ละคนเปลี่ยนไป และอย่างเช่นขณะนี้ประเทศจีนที่เร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ช้าปัญหาก็ต้องเกิดขึ้นตามมา สิ่งที่กำลังกล่าวมาคือการ Reinforcing มากๆ วันหนึ่งจะมีผลกระทบกลับมา อย่างเช่นเมื่อบริโภคอะไรมากๆ ก็อาจจะทำให้เกิดโรคอ้วนได้ ทำให้เห็นว่าปัญหาสรรพสิ่งทั้งหลายนั้น ถ้าขาดความสมดุลอาจจะทำให้เกิดผลเสียตามมาภายหลังได้ ดังนั้น Balancing feedback จะดีในเรื่องของธรรมชาติหรือเรื่องขององค์กรวม ดังนั้น Balancing feedback ขึ้นอยู่กับบริบทว่าจะนำไปใช้ในด้านใดหากนำไปใช้ในเรื่องของการพัฒนา เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่มีคุณภาพ การพัฒนาที่ยั่งยืน แต่หากเราต้องการที่จะปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูประบบการบริหารราชการแผ่นดิน เราต้องเร่งทำเพราะว่ามีความเดือดร้อนเกิดขึ้นอยู่มาก เราต้องพยายามสร้างพลังด้านบวกโดยการ Reinforcing หรือ Reinforcing บางอย่างที่เป็นเสริมในด้านบวกไปทอนกับด้านลบก็ทำได้ ดังนั้นเราต้องสังเกตบริบทตลอดเวลา เพราะ Systems thinking นั่นคือการสังเกตเห็นบริบทตลอดเวลา และทุกอย่างนั้นย่อมมี delay เสมอ ไม่ว่าจะ

ทาง Balancing หรือ Reinforcing เพราะกว่าจะประสบความสำเร็จนั้น ก็ต้องใช้เวลา

ท้ายที่สุดแล้วเมื่อเราจะศึกษาเรื่อง Systems thinking เราต้องดูที่กายของเรา และสิ่งแวดล้อมอาหารการกิน ร่างกายของเราเป็นอย่างไร รู้สึกอะไรบ้าง ปฏิบัติเวลาที่เรานอนหรือฟังคนอื่นพูดแล้วอารมณ์ของเราเป็นอย่างไร แล้วจะสังเกตเห็นว่า feedback นี้อยู่กับตัวเราตลอดเวลา ทั้งเสริมไปในทางโมโห หรือใจเย็น ก็ตาม Systems thinking ทำงานตลอดเวลา หากเรามีสติอยู่กับมัน เพียงแต่ว่าสิ่งเหล่านี้ไม่มีเส้นที่เรามองเห็นได้ ดังนั้นการทำ Systems thinking คือการ plot กราฟให้เห็น อย่างที่กล่าวไว้ข้างต้นคือการทำ Systems thinking เป็นเรื่องของการทำสิ่งที่เป็น Relationship of forces เป็นเรื่องการปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ พลังเหล่านี้เป็นได้ทั้ง พลังกาย พลังใจ และพลังปัญญา ทุกสิ่งล้วนเกิดขึ้นได้ทุกอย่าง การปฏิสัมพันธ์ของพลังต่างๆ ที่เรานั้น ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา แต่จะดึงสิ่งนั้นขึ้นมาเป็นเส้น เพื่อได้ทราบว่าอะไรทำกับอะไรและจะสามารถคลี่คลายปัญหาได้ง่ายขึ้น คล้ายๆ กับการที่เรามีแผนที่ จะทำให้เราเดินทางได้สะดวกมากขึ้น อย่างที่เราทราบดีว่า Systems thinking คือการ mapping และเส้นของความสัมพันธ์ต่างๆ จะทำให้เรารู้ว่าปัญหานั้นอยู่ที่ไหนและมาจากไหนแล้วเราจะหาหนทางคลี่คลายอย่างไรสิ่งนี้คือหัวใจของ System thinking เป็นเรื่องของการนำปฏิสัมพันธ์ทั้งหลาย ซึ่งไม่สามารถเห็นได้ด้วยตานั้น ปรากฏขึ้นมาบนแผนที่ เพื่อให้เรามีสติแล้วนึกได้หลังจากนั้นก็หาหนทางคลี่คลายปัญหาเหล่านั้น

ตัวอย่างของ Feedback เช่น เมื่อเราจะดื่มกาแฟ ต้องเดินไปกดน้ำร้อน แล้วดักกาแฟใส่แก้ว ทุกอย่างจะ feedback ไปในตัว อย่างเมื่อเรามองเห็นระดับน้ำเมื่อเรารู้สึกพอ เราก็จะหยุดกดน้ำ สิ่งนี้ก็คือ feedback เราจะไม่เห็น แต่การกระทำจะเกิด ส่วนนี้เราต้องการทำให้เห็นว่าจะอะไรสัมพันธ์กับอะไร อย่างที่กล่าวไว้ว่าหัวใจของการทำ Systems thinking คือการปฏิบัติ

โดยจะนำปัญหาที่ใช้ในเรื่องของความคิด 4 ระดับ การเห็น event, pattern, structure และเห็นวิถีคิดของมนุษย์ ลองนำสิ่งนั้นมาเชื่อมโยงดูว่าอะไรกระทบกับอะไรแล้วทำให้เกิดอะไรขึ้น ไม่ว่าจะผลสำเร็จหรือปัญหาจากที่ได้ หลังจากนั้นทำเป็น mapping ในรูปแบบของการเชื่อมโยงของเหตุปัจจัยต่างๆ เข้าด้วยกัน อะไรทำให้เกิดอะไรขึ้น อะไรที่เป็นปัญหา ซึ่งบางปัจจัยอาจจะ reinforcing เสริมทางด้านดีหรือร้าย หรือความ balancing พยายามถ่วงไว้ เช่นเรื่องที่ถูกศิษย์คิดไม่เป็น อาจารย์ก็จะพยายามช่วย พยายามจะ balance หรือแก้ไข แต่วิธีการที่ทำแบบไหนนั้นต้อง plot ออกมา อย่างเช่นเวลาที่เรากำลังการเตือนลูกศิษย์นั้นเราจะต้องใช้วิธีไหนอย่างไร จะทำให้เห็นวิถีคิด หรือ structure

● **กิจกรรมที่ 7** : ทำแบบฝึกหัดโดยใช้เส้นลากเชื่อมโยงว่า อะไรทำให้เกิดอะไรขึ้น อะไรเป็นเหตุและอะไรเป็นผล และบางทีผลก็จะกลับกลายเป็นเหตุได้ หรือว่าผลนั้นก็อาจจะไปสร้างให้เกิดเหตุอย่างอื่นก็ได้ ใช้โจทย์เดิมเป็นตัวตั้ง แต่การเล่าเรื่องนั้นต้องละเอียดมากขึ้นทำให้เห็นเหตุปัจจัยที่กระทบต่อกันมากขึ้นและ plot ขึ้นมา เน้นว่าสิ่งไหนที่เข้าไปเสริมใช้ (S) แต่สิ่งไหนที่เข้าไปถ่วงหรือ break ไว้ใช้ (O) สิ่งที่สวนกันเขียนไว้ที่ปลายเส้น

ยกตัวอย่าง บริษัทหนึ่งที่ต้องการใช้ Systems thinking ในการแก้ปัญหา ชื่อว่า Boeing ซึ่งมีพนักงานทั้งหมด 3,000 กว่าคน มีเครื่องบิน 15,000 ลำทั่วโลก ทั้ง 24 time zone คน 3,000 กว่าคน ต้องเปลี่ยนกันทำงานเกือบ 200 ประเทศที่จะต้องเข้าไปดูแลเอาใจใส่และติดตาม แก้ปัญหาให้ลูกค้าทั้งหมด ซึ่งเป็นเรื่องซับซ้อนมาก Boeing จึงใช้ Systems thinking ลากเป็นเส้นเชื่อมโยง การเห็นภาพใหญ่ทั้งหมดจะวุ่นวาย แต่เขาจะค่อยๆ plot โดยจะมีเส้นเชื่อมโยงกันแล้วให้เห็นชัดเจนว่าเส้นไหนเป็นเส้นไหน อย่างเช่นอาจารย์แยกสีระหว่างเส้นของ balancing และ reinforcing หลังจากการ plot แล้วจะทำให้ Boeing เข้าใจสภาวะทั้งหมดและรู้ว่าตัวเองควรจะจัดการอย่างไรบ้างกับปัญหา ดังนั้นการทำ Systems thinking ต้องอาศัยความใจเย็น ค่อยๆ หว่าอะไรมาจากไหน อย่งไร ทำไปเรื่อยๆ จนให้ความยุ่งยากต่างๆ ปรากฏขึ้นมา สิ่งนี้คือตัวอย่าง

ดังที่กล่าวไว้ว่าหัวใจของ Systems thinking นั้นคือ ความเข้าใจความซับซ้อนด้วยใจสงบ แล้วจึงจะแก้ปัญหาได้ดี (understanding complexity)

ถ้าพวกเรา plot เส้นไปเรื่อยๆ ว่า อะไรนำไปสู่อะไร อะไรทำให้เกิดอะไร เพราะทุกอย่างล้วนมาจากเหตุ ทำไปเรื่อยๆ แล้วทุกอย่างจะก่อตัวขึ้นมาเอง ค่อยๆ เรียนรู้ การทำ Systems thinking ต้องพยายามจับที่รายละเอียด พยายามอย่าไปยึดติดกับนามธรรม เพราะบางสิ่งบางอย่างอาจจะมีรูปธรรมมากกว่านั้น และดูว่ามันส่งผลกระทบต่ออย่างไรบ้าง พยายามไปให้พ้นจากนามธรรมลงไปสู่รูปธรรม (concrete) และ concrete นั้น เมื่อเชื่อมโยงแล้วจะทำให้เกิดอะไรขึ้นมา การทำแบบฝึกหัดนี้เป็นการฝึกเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ และเกิดความเข้าใจ หลังจากนั้นเราจะทำการ reflection ว่าเมื่อเราเริ่มทำแบบฝึกหัดแล้วได้อะไรบ้าง

การ Reflection

ผู้เข้าร่วม 1 : ตัวเราเข้าใจวิธีมากขึ้น เช่น เมื่อเรามีปัญหานั้นเราจะย้อนกลับไปดูว่าสาเหตุที่เกิดขึ้นนั้นคืออะไร แล้วเราก็สามารถจะเชื่อมโยงได้ว่าเส้นไหนที่ควรจะเป็น (S) หรือเส้นไหนที่จะเป็น (O)

วิทยากร : สิ่งที่น่าสนใจอีกเรื่องคือ บางกลุ่มทำเรื่องเด็กชายตัวเมื่อก่อนปัญหานี้ไม่ค่อยจะรุนแรงมากนัก แต่ขณะนี้ปัญหามากในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งไม่ทราบว่าประเทศอื่นจะเป็นอย่างไร ทราบมาว่าที่สวีเดนเป็นดินแดนที่เกี่ยวกับเรื่อง Free Sex แต่ทำไม่ปัญหาแบบนี้ในสวีเดนมีน้อยมากหรือในเดนมาร์กก็มีน้อยมาก แม้ว่าประเทศเขามีความเสรีทางเพศมาก แต่ปัญหาเกี่ยวกับเอดส์หรือปัญหาการขายตัวของโสเภณีมีอยู่น้อยมาก ทั้งๆที่เขาเป็นประเทศที่มีเสรีทางเพศสูง และยังเป็นประเทศแรกๆ ที่สอนเรื่องเพศศึกษาในมหาวิทยาลัย สิ่งนี้อธิบายอะไรเกี่ยวกับสังคมบ้าง แล้วต่อไปเรื่องค่านิยมทางเพศก็จะเปลี่ยนไป สิ่งสำคัญคือทำไมบางประเทศถึงยังคงรักษาไว้ได้ ซึ่งประเทศอื่นก็อาจจะทำไม่ได้ แล้วสิ่งนี้บอกสถานะอะไรบ้างของมนุษย์ อย่างไรก็ตามสิ่งที่เราเห็นนั้นก็อาจจะไม่ตรงกัน Systems thinking

นั่น เป็นการทำความเข้าใจที่อธิบาย relationship of forces ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ของพลังต่างๆ ที่มากระทบ และปรากฏมาเป็นแผนที่ให้เราเห็น ในเมื่อตัวแปรของ (S) มีอยู่มากกว่า (O) ดังนั้นเราควรจะมาตั้งคำถามต่อไป ว่าควรจะทำอย่างไร แน่ใจว่าเรื่องบางเรื่องอาจจะอยู่ไกลจากตัวเรา ซึ่งเราไม่สามารถมีอิทธิพลต่อสิ่งๆ นั้นได้ เช่น กระแสโลกาภิวัตน์หรือกระแสเกาหลี เป็นต้น เหมือนกับสมัยโบราณมีหลายเรื่องของวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามา แต่ในสมัยนั้นเราจะมีerkัดเลือก และอีกทั้งความซ้ำของการคมนาคม เรื่องของทุนนิยม ทำให้เรามีเวลาที่ไ้ตรงตรงว่าจะรับหรือไม่รับอะไร ซึ่งสมัยนี้ไม่มีเวลาที่ไ้ตรงตรง มีแต่การรับเข้ามา นั่นอาจจะเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์บางอย่างด้วย อย่างเช่น คาราโอเกะเป็นสิ่งที่เรารับเข้ามาจากญี่ปุ่น ซึ่งคนญี่ปุ่นนั้นเขาใช้สถานที่นั้นเพียงเพื่อการร้องคาราโอเกะ แต่ในไทยนี้จะมีเรื่องของการบริการทางเพศเป็นส่วนใหญ่ หรือเรื่องอินเทอร์เน็ตเข้ามาตอนนี้มีผลเสียเกิดขึ้นมาก ดังนั้นแสดงว่าสภาวะข้างในของเรานั้นพร้อมที่จะแปลงอะไรก็ได้ให้ เป็นสิ่งที่ไ้ไม่ดี เพราะฉะนั้นหากเรามองอย่างลึกๆ แล้ว เราจะเห็นว่าเส้นนั้นเป็นเส้นของวิถีคิดของมนุษย์ทั้งสิ้น Systems thinking ไ้ไ้สอนให้เรายอมจำนนต่อชะตากรรม แต่ทำให้เราเห็นว่ามีเหตุปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง ที่เป็นคุณและเป็นโทษ Systems thinking จะไม่ให้คนยอมแพ้แก่ชีวิต แต่เราควรจะมีมุ่น และแก้ไขปัญหอย่างมีสติ เพื่อทำชีวิตของเราให้มีค่า Systems thinking เป็นส่วนหนึ่งของการเห็นปัญหา แต่ไม่ยอมแพ้กับปัญหา ซึ่งปัญหานั้นมาจากมนุษย์ทั้งสิ้น

การศึกษาเรื่องของ Contemplative Education หรือ Contemplative Thinking สภาวะช่วงที่เราเผชิญนั้นหากเรามองอีกด้านหนึ่งคือ สภาวะของการทำทาศักยภาพแห่งตน การไม่ยอมแพ้ เราก็จะไม่ทำให้ตัวเองเป็นทุกข์ แล้วเราก็ควรจะ balance ตัวเองให้เป็น แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ตกอยู่ในห่วงแห่งทุกข์ด้วย ในการต่อสู้เพื่อทำสิ่งดีๆ ให้ปรากฏ สิ่งนี้คือ key message ของ Systems thinking การที่เห็นปัญหาแล้วรู้ว่าปัญหานั้นเกิดขึ้นมาจากมนุษย์ เพราะท้ายที่สุดเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับมนุษย์ทั้งสิ้น หากเรานั่งพิจารณาจะ

เห็นใบหน้าของมนุษย์ เราไม่ได้เห็นเพียงแค่กระดาษอีกต่อไป สิ่งนี้คือหัวใจของ Contemplation มองให้ทะลุกระดาษให้เป็นเพียงแผนที่ แต่กระดาษนี้จะทำให้เราเห็นหน้าของมนุษย์และชีวิตของมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน

เรานั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบ สิ่งสำคัญคือเราหาวิถีทางคลี่คลายปัญหาได้อย่างไร ตอนนี้เราต้องการเพียงให้ทำปัญหานั้นๆ ให้ปรากฏออกมา หลังจากนั้นจะพยายามช่วยกันหาทางแก้ไข หัวใจของ Systems thinking คือการทำไปที่ Strategic point จุดยุทธศาสตร์ หรือจุดคานงัด เราต้องใช้พลังงานของเราอย่างฉลาด ไม่ใช่พลังงานของเราให้กระจัดกระจาย อย่างที่กล่าวไว้ตอนต้นว่า Systems thinking คือเรื่องของ understanding complexity ซึ่งอีกขั้นตอนคือการ Conceptualize คือการไม่ไล่ตามเหตุการณ์ อย่างเช่นเมื่อเราเห็นต้นไม้ เราจะต้องเห็นป่าด้วย เมื่อเราเห็นอะไรหลายๆอย่าง จะสามารถทำให้เราคลี่คลายปัญหาได้

การคิดอย่างเป็นระบบ หรือ Systems thinking นั้นไม่ได้อยู่ที่ความยากหรือความชาญฉลาด แต่อยู่ที่การเอาชนะความเคยชินเดิมๆ ของเราให้ได้ ข้อแรกคือการริบสรูปหรือหาทางออกเร็วเกินไป และไม่ทันได้มองที่ไปที่ไปต่างๆ ก่อน สิ่งที่สองคือการขาดความอดทนในการนั่ง Plot แต่เมื่อได้ก็ตามที่ได้มาร่วมกันนั่งทำกันเป็น Team ทุกอย่างจะออกมาได้ และต่อไปหากคิดว่า Systems thinking มีประโยชน์ ทำวันละประมาณ 15 นาที จะสามารถทำให้มีความเชี่ยวชาญได้ และเราก็สามารถนำวิธีคิดนี้ไปสอนได้ หากการคิดแบบ 4 ระดับนั้นยากไป ก็สามารถนำการคิดแบบเชื่อมโยงนี้ไปสอนได้และสิ่งนี้ก็ง่ายต่อการคิดวิเคราะห์ด้วย

● **กิจกรรมที่ 8 :** ให้ผู้เข้ารับการอบรมชมวีดิทัศน์ ซึ่งเป็นเรื่องการฝึกเล่นดนตรีของนักดนตรีชาวอินเดีย ราวีชังก้า ซึ่งเป็นนักดนตรีผู้ยิ่งใหญ่เครื่องดนตรีจะคล้ายกับกีตาร์ของอินเดีย ซึ่งดนตรีอินเดียนั้นไม่ใช่ดนตรีธรรมดา แต่เป็นดนตรีที่เล่นเพื่อขับขานพระเจ้า หนังสือวัดศิธา คือบทเพลงแห่งองค์ภควัน หนังสือนี้บอกอะไรบางอย่างเกี่ยวกับเรื่อง Systems thinking

บทสรุปร่วมกันของผู้เข้ารับการอบรมหลังจากการชมวีดิทัศน์

- มีการประสานความคิดเห็นในการเล่น
- เป็น deep learning cycle มีทักษะ
- สร้างจินตนาการ เช่นในเรื่องนี้ ราวีซังก้า บอกว่าให้ตีตีเหมือนน้ำผึ้งหยดใส่
- มี Awareness ในการฟังผู้อื่น
- มีการ feedback ไปมา แต่จะสะท้อนอย่างไรให้เป็นการสะท้อนที่นำไปสู่ด้านบวก สร้างสรรค์

สมมติว่าราวีซังก้ากล่าวโทษแก่นักดนตรีอย่างเดี่ยว นักดนตรีอาจจะสงสัยว่า แล้วเขาควรจะทำอย่างไรเพื่อให้ถูกใจอาจารย์ แต่หากราวีซังก้าพูดว่า “เล่นให้เหมือนน้ำผึ้งหยด” สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการที่เราพูดนั้นเราใช้ภาษาอะไร การที่ให้คนที่ฟังนั้นรู้สึกและคิดขึ้นมาได้ สิ่งนี้คือ skill หรือทักษะ ซึ่งเราเห็นได้ชัดจากการเล่นดนตรี ขณะที่เราเล่นนั้นเราได้ฟังเพื่อนเล่นหรือไม่ ทำดีที่สุดคือการ learning together เพราะจะต้องไป perform concert เพื่อให้ผู้ฟังมีความสุข แล้วทุกคนก็ควรจะทำให้กลมกลืนกันให้ได้ สิ่งนี้เป็น learning community เล็กๆ แต่เราจะแปลงจากวงดนตรีมาเป็นการสนทนาของมนุษย์อย่างไร การที่จะให้มีเสียงดนตรีในจิตใจของคน เราจะ perform อย่างไร และจะ feedback อย่างไร

สิ่งที่เราคิดและเห็นว่าเป็นทั้งหลายนั้นมันมีอะไรบ้างที่เราจะนำมาแปลงให้เป็น Positive หรือ Reinforcing ด้านบวกได้หรือไม่ แล้วตัวปัญหาเหล่านั้นมันอยู่ที่ไหน สิ่งไหนคือสิ่งสำคัญ ลองหา Feedback ใหม่เป็น Feedback ด้านบวกหรือ Reinforcing ด้านบวก

โดยลองหาแรงบันดาลใจจากการที่ดูการเล่นดนตรีว่า เขามีวิธีพูดกันอย่างไร แล้วเราต้องทำอย่างไรเพื่อให้เกิดความหวัง และกำลังใจ เมื่อเปลี่ยนแปลงก็จะกระทบกันไปเรื่อยๆ อย่างที่กล่าวไว้ว่า Systems thinking เป็นเรื่องของ connection และ feedback จากสิ่งที่อยู่ใกล้และขยายวงออกไป แล้วเราควรจะทำอย่างไรให้เกิดการ feedback ด้านบวก แล้วให้เกิดการยกกำลังด้วย เลืออกจากบางจุดของปัญหาเก่าที่เคยทำกันมา

เราจะต้องมีการปรับ Mental model หรือ rethink ก่อน หลังจากนั้น จึงเริ่มวางยุทธศาสตร์ใหม่ ส่วนนี้ได้มาจากการประเมินข้อมูล การได้รับข้อมูลที่ ได้มา เชื่อก็คือครั้งหนึ่ง ปรับความคิดใหม่ ก่อนที่จะไปปรับยุทธศาสตร์ เพราะ ยุทธศาสตร์จำนวนมากเกิดขึ้นโดยที่ได้ปรับแนวคิด เพราะฉะนั้นหากคนที่ ทำยุทธศาสตร์ ไม่ได้ปรับความคิดก่อนก็อาจจะไม่สำเร็จเท่าที่ควร สิ่งนี้คือ หัวใจที่สำคัญอย่างหนึ่ง การเรียนรู้แบบนี้เรียกว่า Double Loop Learning เหมือนกับการเล่นหมากรุกซึ่งผู้เล่นจะต้องคิดอย่างมีชั้นเชิง และคิดหลายๆ ชั้น Double Loop Learning หรือเรียกอีกอย่างว่า Generative learning เป็น ภาษาของปีเตอร์เซงก์ เหมือนกับตอนที่เราเขียนเส้นจาก present to future จาก reactive สู่อะดaptive, creative และ generative

การเรียนรู้สองขั้นนั้นเราจะต้องกลับมาที่ Mental model ซึ่งมี โลกทัศน์ บวกกระบวนทัศน์ และกระบวนทัศน์คือชุดความคิด ความเชื่อ คุณค่า ท่าที อุปนิสัยและพฤติกรรม (Value, attitude, habits and behavior) ทั้งหมดนี้ รวมกันแล้วถึงจะเป็นกระบวนทัศน์

Double Loop Learning นั้นเป็นเรื่องของ inside-out การปรับตัวเอง ก่อน คิดอย่างไร เพราะอะไร เปลี่ยนตนเองก่อน แล้วออกมา acting ข้างนอก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ พระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้านั้นไม่ได้แตกต่างจาก เจ้าชายสิทธัตถะในแง่ของความเป็นมนุษย์ แต่สิ่งที่เปลี่ยนคือวิถีคิดด้านใน ของท่าน และ impact ของท่าน แต่ตอนนี้ท่านเป็นประวัติศาสตร์ไปแล้ว แต่ พระพุทธเจ้าเป็นประวัติศาสตร์ ทั้งปัจจุบัน และอนาคต เช่นเดียวกับ พระเยซู เพราะท่านไม่ได้เป็นอดีต แต่ท่านเป็นทั้งปัจจุบัน และยังเป็นอนาคต เพราะ สภาวะข้างในที่มีผลไปกับสภาวะธรรมชาติ สภาวะแห่งโลก

ท้ายที่สุดแล้ว Deep learning เป็นเรื่องของ inside-out มันถึง มีผลสะท้อนมากมาย เรื่องยิ่งซับซ้อนเท่าไรเรายิ่งต้องคิดให้ลึกมากเท่านั้น ดังนั้นเราจะสังเกตได้ว่าผู้ที่มีผลกับประวัติศาสตร์นั้นจะมี inside ที่ลึก อย่าง ท่านมหาตมาคานธี คนที่ไม่มีอาวุธตัวเล็กๆ คนเดียวสามารถที่จะต่อสู้กับ ประเทศที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในขณะนั้นคือประเทศอังกฤษ ขณะนั้นยังไม่สามารถ

จะเอาชนะท่านมหาตมคานธีได้ เพราะว่าสภาวะภายในของท่านนั้นลึกเกินที่ใครจะเข้าใจได้ หรือคนอย่าง Nelson Mandela ถ้าไม่มีคนอย่างเขา Africa ก็อาจจะไม่สามารถคงอยู่ได้ถึงวันนี้ เพราะจิตของเขานั้นยิ่งใหญ่ เขาถึงทำให้คนผิวดำและผิวขาวอยู่ร่วมกันได้ แสดงให้เห็นว่าสภาวะของมนุษย์คนๆ หนึ่งนั้นมี impact มหาศาล

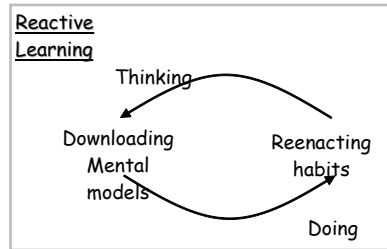
ดังนั้นสำหรับ System thinking เมื่อเราเห็นสภาวะการกระทำของโลกภายนอกแล้ว เราก็เห็นโลกภายในคือตัวเรา ซึ่งอยู่ในระบบ เมื่อภายในของเรายิ่งลึกเท่าไร impact ของเราก็ยิ่งเยอะมากเท่านั้น

● ทฤษฎีตัวยู (U-Theory)

ยกตัวอย่างหนังสือที่เขียนโดย Otto Charmer ว่าด้วยเรื่องของทฤษฎีตัว U ซึ่งพูดถึงเรื่องของ reactive learning ซึ่งไม่ต่างจาก adaptive learning หรือเรียกว่า downloading model คล้ายๆ กับการ download ข้อมูลต่างๆ เป็นความคิด

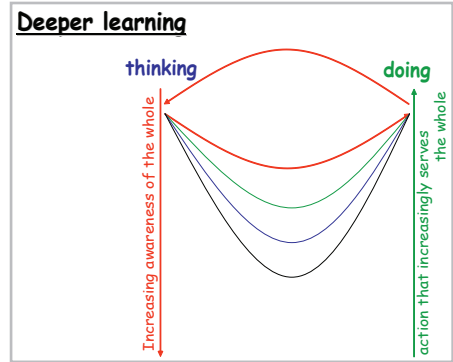
เป็นความเชื่อต่างๆ download ลงมาแล้วนำไปปฏิบัติทำซ้ำ ดังนั้นการเรียนรู้ นั้นเป็นไปทั้งการบูรณาการความคิดและการปฏิบัติ ใน reactive learning นั้น การคิดจะถูกครอบงำโดย model เก่า เพราะเรา download ลงมา เรื่องของความคิดเก่าๆ แล้วก็ถูกครอบงำโดยพฤติกรรมเดิมๆ จึงทำให้เป็นวงจรรวนไปเรื่อยๆ เห็นชัดได้จากปัญหาบ้านเมืองของบ้านเรา ที่เกิดขึ้นแบบซ้ำซาก และหนักหน่วงมากๆ เนื่องจากนักการเมืองมีแต่ความคิดเก่าๆ และถูกครอบงำจากความคิดเก่าๆ และไม่ว่าเราจะมีการเปลี่ยนนักการเมืองไปที่คนก็ตามแต่เมื่อใดที่เรายังใช้ model เดิมในการบริหารบ้านเมือง ปัญหาต่างๆ ก็เกิดขึ้นซ้ำแบบเดิม

Otto กล่าวไว้ว่าถ้าเราจะทำให้เกิด Deep learning ต้องนำ Mental model ของมนุษย์ปรากฏมาให้เห็น เพราะฉะนั้นหากเราต้องการให้เปลี่ยนระบบ เปลี่ยนวิถีชีวิตตัวเรา หรือเปลี่ยนการกระทำตัวเราแล้วทำให้เกิด

ผลสะท้อนกระทบกับคนอื่น เหมือนอย่างตอนที่ราวีซังก้าเล่นดนตรีก็เพื่อพยายามจะบอกว่าการปรับอะไรหลายๆอย่างเพื่อให้เข้ากัน เพราะฉะนั้น Deep learning คือเราต้องคิดให้ลึกกลงมากกว่า reacting เรียกว่า U Theory

ท้ายที่สุดเราต้องทำความเข้าใจ ทำเรื่องโลกทัศน์แห่งองค์รวม ตระหนักกับมันจริงๆ ว่าโลกทั้งหมดมีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และกระทบถึงกันและกันหมด Awareness ตัวนี้จะต้องติดตัวไปตลอดเวลา อย่างทุกสิ่งที่เราพูด ทุกสิ่งที่เราประพฤติปฏิบัตินั้น

กระทบกับคนอื่นตลอดเวลา มี Feedback ตลอดเวลา ดังนั้นเราจะต้องระวังทั้งคำพูดและการกระทำ เพราะต้องคิดว่าสิ่งนั้นอาจจะกระทบกับผู้อื่นได้ เมื่อสิ่งนั้นลึกแล้วก็จะมีการทำอะไรก็ตามที่รับใช้สิ่งที่ใหญ่กว่าเรา สิ่งที่มีคุณค่ามีความหมายมากกว่าตัวเรา อย่างเช่น เราก็ต้องรับใช้สิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าเรา สรรพสิ่งที่เชื่อมโยงถึงกันหมด การรับใช้สังคม รับใช้โลก รับใช้เพื่อนมนุษย์ สิ่งนี้คือ Deeper learning และสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ หลายๆ ท่านเช่น มหาตมคานธี หรือท่าน Nelson Mandela ได้ทำไว้เป็นตัวอย่าง

ฉะนั้น การเรียนรู้ที่ยังลึกแบบ Deep learning จะสร้างความตระหนักต่อสภาวะที่ใหญ่กว่า ทั้งสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และกำลังจะเกิด อันจะนำไปสู่การรับใช้ สภาวะใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้น (The emerging whole) เหมือนภาพยนตร์ที่ฉายให้ดูถึงเรื่องของความซับซ้อนเรื่องของ Dynamic complexity, social complexity และ emerging complexity เราจะต้องรู้ว่าข้างหน้านั้นกำลังจะเกิดอะไรขึ้น แล้วเราทำเพื่อจะรับใช้อะไร อย่างเช่น ความคิดของผมเรื่องใหญ่ข้างหน้าที่คือ ความสามัคคี ประองตองกันในชาติเป็นเรื่องใหญ่ เพราะถ้าไม่มีความสามัคคีหรือไม่มีความเข้าใจกันในชาติ เพราะความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทั้งในมหาวิทยาลัยหรือชุมชนใดก็ตามก็ยังหา

ความเข้าใจกันยาก และหากว่าประเทศใดไม่มีความเข้าใจกัน แล้วประเทศนั้นจะอยู่ร่วมกันอย่างไร เรานั้นไม่สามารถสร้าง Symphony ของชาติได้ สิ่งนี้คือ emerging whole ของสังคมไทยซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ มัน need Awareness และ Sensibility อย่างมาก ดังนั้นทุกคนจะเดินไปตามอย่างที่ทุกคนอยากจะทำ ทุกคนจะไปตามทางของตัวเองหมด ซึ่งมันไม่สามารถสร้าง Symphony ได้

Deep learning จึงมีความหมายความสำคัญที่ว่า ยิ่งเราลงลึกไปข้างในมากเท่าไร who am I, what I am going to do, what is meaning of life สิ่งทั้งหลายเหล่านี้มันถึงจะมากกระทบกับ Mental model และเมื่อ Mental model เปลี่ยนอย่างอื่นก็จะเปลี่ยนตาม

ท้ายที่สุดแล้ว Systems thinking คือเครื่องมือหนึ่งของการทำให้เรา จุกคิด หยุดคิด และหาทางออก และการหาทางออกนั้น คือการมองเข้ามาในตัวเองก่อน สิ่งที่ย้ำมากๆ คือ mental model ซึ่งเป็นตัวกระทำแล้วเกิด interaction กับสิ่งต่างๆ การปรับ mental model หรือการปรับความคิดของเรานั้น แทนที่เราจะรับกระทำอะไรต่างๆ กันที จะต้องฟังความคิดเห็นของคนอื่นก่อน และสมมติฐานเดิมๆ นั้นใช้ได้หรือไม่ แล้วข้อมูลของเรานั้นมีเพียงพอหรือไม่ แล้วค่อยลงมือ action และทุกคนนั้นก็ต้องเริ่มจากสมมติฐานเสมอ และบางครั้งเราก็ต้อง check ดูว่าสมมติฐานของเรานั้นมีข้อมูลอะไรมารองรับหรือไม่ หรือเป็นความเชื่อที่เราเชื่อมาโดยไม่ได้พิสูจน์ และบางทีความเชื่อนี้ก็อาจจะหมดความหมายไปแล้วก็ได้

สิ่งที่ต้องย้ำคือ เนื่องจากการอบรมนี้เป็นหลักสูตรของ Contemplative education คือการย้ำการเรียนรู้ด้วยใจ หรือบางครั้งเป็นเรื่องของการพัฒนาเรื่องตาใน การมองให้ทะลุ และสัมผัสบางสิ่งบางอย่างที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตา

Systems thinking คือเครื่องมือหนึ่งของการที่นำบางสิ่งบางอย่างที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตา ให้ปรากฏขึ้นมา ให้เป็น mapping แต่เมื่อเราเห็น mapping แล้ว เราไม่ควรไปติดอยู่กับ map สิ่งที่เกิดขึ้นมาบน map นั้นล้วนเกิดมาจากฝีมือของมนุษย์ และเกิดจากภายในของมนุษย์แล้วก็ลงลึก

เข้าไปในข้างใน แล้วสนทนากันให้คนอื่นนั้นเปลี่ยนความคิด มองมุมใหม่ และมองด้วยสายตาใหม่ จึงจะเปลี่ยนแปลงได้ และการเปลี่ยนแปลงที่พูดถึงนั้นเรื่องของยุทธศาสตร์ เพราะทำที่ดีที่สุดแล้วยุทธศาสตร์มันมาจากการคิด จากการวางแผน แต่ทำที่ดีที่สุดแล้วแผนนั้นก็ก็เป็นเพียงแค่กระดาษ ซึ่งมันไม่มีความหมายมนุษย์ผู้กระทำนั้นที่มีความหมาย ถ้ามนุษย์คนนั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวเอง ไม่มี vision, aspiration หรือไม่มีความเสียสละ ก็จะทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้ที่ทำอย่างตั้งใจกับผู้ที่ทำโดยไม่มี ความตั้งใจ แต่ตรงนี้ก็มาจากไฟภายในของตัวเราเอง

Systems thinking นำไปสู่การ awakening บอกว่าเรื่องราวต่างๆ นั้นซับซ้อนกันอย่างไร แล้วเรื่องราวเหล่านี้เกิดขึ้นมา เพราะมนุษย์ได้กระทำต่อกันและกัน มี feedback ต่อกันไปมา ดังนั้น ขึ้นอยู่กับว่าเรามีภาษาที่จะ feedback กลับไปต่อกันอย่างไรเพื่อทำให้อีกคนนั้นตื่นขึ้นเข้ามาเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยหรือตัวเราเองนั้นต้องสังเกตตัวเองด้วยว่าขณะที่เราสนทนาอยู่นั้นเราพูดและเราคิดอะไรเราต้อง aware อยู่ตลอดเวลา

Systems thinking จะมีประโยชน์ต่อเมื่อเราทำเป็นทีม ครุ่นคิดคำนึง และเอาชนะตนเองไปเพื่อทำสิ่งที่เราปรารถนาให้เป็นจริง เพราะว่าการกระทำที่จะมีพลังนั้นมักจะเป็นการกระทำที่ไม่ค่อยได้คิดถึงตัวเองสักเท่าไรซึ่งจะกลายเป็น selfless-self เป็นตัวตนที่ไม่มีตัวตน คนที่ทำอะไรได้ใหญ่จริงๆ นั้นตัวตนของเขาจะเบาและบางมาก ซึ่งส่วนนี้การทำงานนั้นจะขัดเกลากายของตัวเอง ซึ่งเราจะสามารถไปหาอ่านได้จากหนังสือของท่านมหาตมคานธี เรื่อง เมื่อข้าพเจ้าแสวงหาความจริง เป็น process ของ self actualization ความยิ่งใหญ่ของท่านคือ ความกล้าเอาตัวเองไปทดลองความจริง

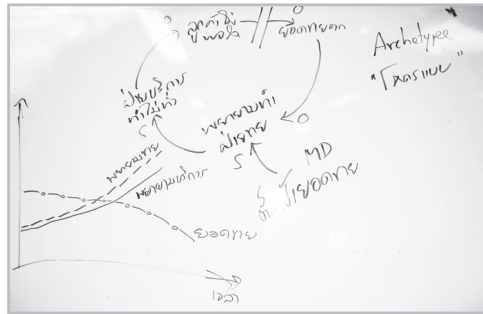
2.4.3 ทฤษฎีว่าด้วย “โคตรแบบ” (Archetype)

ใน Systems thinking จะพบเหตุการณ์ที่เรามักเจอซ้ำๆ เป็นรูปแบบที่เกิดซ้ำอยู่บ่อยๆ จนเป็น pattern ที่แม้จะไม่เหมือนเสียทีเดียว แต่รูปแบบจะมีลักษณะคล้ายเดิม จึงเรียกรูปแบบนี้ว่า “โคตรแบบ” Archetype type แบบ

สรุปองค์ความรู้จากการอบรม “ภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย” :

และ arches ดึกดำบรรพ์ รุ่นแรก รุ่นเก่า คนแรก หรือสิ่งแรก ดังนั้นการที่เราจะหาสิ่งนั้น เราต้องพยายามจับ pattern ให้ได้ หรือการดูจากกราฟ และจากสถิติของมหาวิทยาลัย สำหรับในหลายๆ เรื่อง กราฟจะเป็นตัวบอกเราไม่ว่ากราฟจะมีอายุนานเท่าไรก็ยังช่วยเราได้มากเท่านั้น เพราะกราฟจะบอกเรื่องเล่าที่ผ่านไป

กราฟที่เห็นนี้บอกว่าคุณภาพที่เห็นนั้นบอกว่าคุณภาพที่เห็นนี้จะขายสินค้าขึ้นนี้ให้ได้ ยิ่งเวลานานเท่าไรยิ่งมีความพยายามสูงขึ้นเรื่อยๆ เส้นที่สองบอกว่าพยายามที่จะตามบริการสินค้า หลังการขายและมันก็จะเพิ่มขึ้นด้วย แต่ปรากฏว่ายอดขายนั้นตก สิ่งนี้คือ story

ของบริษัทฯ หนึ่ง Systems thinking เริ่มต้นที่ story เสมอ เรื่องราวจะบอกว่าคุณมีความพยายามมากที่จะขายสินค้า ไม่ว่าจะเป็นการโปรโมชั่น ลด แลก แจก หรือแถมเขาทำในหลายๆ อย่างแล้ว พร้อมทั้งพยายามบริการหลังการขายด้วย แต่ยอดขายก็ยังตกอยู่ สิ่งนี้คือปัญหา เช่นเดียวกับการที่อาจารย์นั้นเข้มงวดกับเรื่องการแต่งกายของนักศึกษา แต่ว่านักศึกษานั้นก็ยังคงแต่งกายผิดระเบียบอยู่เสมอไม่ว่าเราจะพยายามเท่าไรแต่ก็ไม่มีอะไรดีขึ้น สิ่งนี้เรียกว่า pattern of behavior เป็นพฤติกรรมของระบบที่มันแสดงออกมาได้ระยะหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็น 1 ปี 2 ปี หรือ 5 ปี ก็ตามแล้วแต่เราจะนิยามขึ้นมา ดังนั้นเราจะต้องค้นหาว่ามันมีอะไรเกิดขึ้น จากตรงนี้เราก็ไป plot การกระทำของมนุษย์ที่กราฟดูจากบริษัทนี้ MD ตั้งยอดขายไว้ กำหนดว่าปีนี้จะต้องขายสินค้าให้ได้ 10 ล้านชิ้น ดังนั้นผู้จัดการฝ่ายขายก็ต้องเร่งการขาย และพยายามใหม่การขายอย่างหนัก แต่ปรากฏว่าเมื่อขายสินค้าไปแล้ว ฝ่ายบริการนั้นตามไม่ทันเพราะเวลาที่วางเป้าการขายนั้น ฝ่ายบริการนั้นมีจำนวนคนไม่พอ เครื่องมือหรืออุปกรณ์สำหรับพนักงานขายก็ไม่พอ

ดังนั้นฝ่ายบริการจะตามบริการลูกค้าไม่ทัน After sale service ไม่ทัน (S) คือ สิ่งที่ฝ่ายขายพยายามทำตามที่เจ้านายสั่ง แต่ผลคือ (O) มีการบริการลูกค้าไม่ทัน ทำให้ลูกค้าไม่พอใจทำให้มีการพูดกันปากต่อปากเรื่องการบริการสินค้าของบริษัท ซึ่งเป็นแง่ลบและทำให้ยอดขายตก จึงต้องพยายามขายให้ตามเป้าที่ตั้งไว้ สิ่งนี้เรียกว่า “โคตรแบบ” ซึ่งเราเจอแบบนี้บ่อยๆ มาก แต่อย่างไรก็ไม่ได้ตามเป้า ทั้งๆ ที่ทุกคนก็พยายามทุกอย่าง หลังจากนั้นจะเกิดปัญหาที่ซ้ำซากขึ้น สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการที่เราพยายามจะทำการที่เป็นโคตรแบบที่เกิดขึ้นบ่อย ซึ่งในหลายๆ ที่ทั่วโลกก็เกิดเรื่องแบบนี้การผิดแบบซ้ำซากที่กล่าวข้างต้นมาทั้งหมดนี้เป็นการพรรณนา ว่าปัญหาเหล่านี้เป็นวงจรที่เกิดขึ้นมานานหลายปีแล้ว

ดังนั้น “โคตรแบบ” หรือ System Archetype นั้นมาจากการคิดของมนุษย์แล้วกระทำต่อกันและกัน หลังจากนั้นผลลัพธ์จะเกิดขึ้น ซึ่งเราสามารถสังเกตได้จากเส้นกราฟ

● **กิจกรรมที่ 9 :** ให้ผู้เข้ารับการอบรมจับคู่ค้นหา “โคตรแบบ” ในชีวิตของตนเองว่า

อะไรคือ สิ่งที่ดีวนไปวนมา ทำลายพลังงานโดยที่ไม่จำเป็น และมา aware ใน “โคตรแบบ” ของเรานั้นเรื่องที่เรटकอยู่ในวังวนกับเรื่องเดิมๆ ซึ่งบางที่เราอาจจะหลุดมาจากสิ่งๆ นั้นได้ พยายามค้นหาจากด้านลบ เรื่องที่บั่นทอนกำลังของตัวเอง ต่างคนต่างค้นหา “โคตรแบบ” ของตัวเองก่อน แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนแล้วพยายามช่วยกันแก้ไข เราจะช่วย feedback ซึ่งกันและกัน เรื่องที่ทำนั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับกรที่เราจะตั้งเป้าเพื่อทำบางสิ่งบางอย่าง แล้วเราก็กำลังบีบตัวเองอยู่ หรืออาจจะเกี่ยวกับตัวเราเองก็ได้ และต้องพยายามทำสิ่งที่เกิดประโยชน์กับตัวเราเอง

บางคนจะตั้งคำถามว่าบางครั้ง Plot กราฟแล้วจะมีแต่ตัว (S) หรือการตั้งเป้าหมาย แต่ไม่สามารถหาตัว (O) หรือ opposite ได้เจอ นั้นแสดงว่าทุกอย่างเป็นไปตามแผน จึงไม่ต้องมี (O) เพราะสิ่งที่เรา plot นั้นคือการ plot ความจริง เพราะบางครั้งการที่เราตั้งใจจะทำอะไรหลายๆ อย่างกับ

คนรอบข้างแต่ว่ามันก็ไม่เป็นอย่างที่เรที่ตั้งใจนั้น เราจึงต้องค้นหาว่า มันเกิดอะไรขึ้น แต่เมื่อเราทำขึ้นมาแล้ว เป็นไปตามที่เราหวัง เราก็ต้องกลับมาดูด้วยว่าทำไมถึงทำได้ ดังนั้นสิ่งที่สำคัญคือการ plot กราฟให้เจอ แล้วได้อย่างที่เราต้องการหรือไม่

อภิปรายแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น

ผู้เข้าร่วม 1 : คิดว่าถ้าเราใช้ “โคตรแบบ” นี้ อย่างไม่สำเร็จ จึงคิดว่าเราจำเป็นต้องยกระดับความคิดเพื่อการที่เราจะแก้ปัญหา

วิทยากร : สิ่งที่อาจารย์พูดนั่นคือ การพยายามที่จะลดน้ำหนัก ซึ่งทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ แต่อาจจะมีเรื่องอื่นที่สำคัญกว่าหรือไม่ เพราะหากว่าเราเน้นพอที่จะมีสุขภาพที่ดีก็น่าจะเพียงพอแล้ว สำหรับความคิดของผม

ผู้เข้าร่วม 2 : มีปัญหาคล้ายๆ ท่านอื่น คือสุขภาพร่างกายไม่ค่อยแข็งแรง เราจึงตั้งเป้าหมายว่าอยากจะมีสุขภาพที่ดี จึงพยายามที่จะดูแลตัวเองให้ดีที่สุดซึ่งส่วนนี้เรามี Awareness คือรู้ แต่กระบวนการใหม่ๆ ที่เราพยายามที่จะ Rethink เช่นการเล่นโยคะ แต่ปรากฏว่าตัวเราเองนั้นก็ไม่มีความตั้งใจ ผลัดวันประกันพรุ่ง และหาเหตุเพื่อจะสนับสนุนจิตใจตัวเองว่าเราจะไม่ทำเพราะอะไร และสิ่งที่ปรากฏให้เห็นคือ ทุกอย่างนั้นก็เหมือนเดิม จึงตั้งคำถามว่าความพยายามที่เราคิดว่ามันเพิ่มขึ้นนั้น มันใช่หรือไม่ เพราะว่าสิ่งที่เราทำนั้นมันลดลง หรือว่าตัวเราเองนั้นอาจจะยังไม่ได้ใช้ความพยายามเลยก็ได้

วิทยากร : สิ่งที่สำคัญนั้นคิดว่า เกี่ยวกับเรื่องของ Personal vision แต่หากว่าเราไม่มี vision คือปรารถนาจะทำสิ่งใดๆ ก็ตามเราก็จะยังไม่ฝึกตัวเองเท่าไร เช่นเดียวกับผมในขณะนี้กำลังเรียน อาคิได้ ซึ่งโดยปกติแล้วจะไม่มีคนที่อายุมากมาเรียนกันเท่าไรนัก แต่ตัวผมนั้นอยากเรียนเพราะว่าผมมี personal vision ที่อยากจะทำอะไรสักอย่าง ตัวเองนั้นมีความพยายามอันแรงกล้าที่จะเข้าใจหนังสือของซุนหวู่ เพราะการจะเข้าใจตำราพิชัยสงครามของซุนหวู่ ต้องเข้าใจ เต๋า และหากต้องการจะเข้าใจ เต๋า ก็ต้อง practice เต๋า เพราะฉะนั้น อาคิได้เป็นนวัตกรรมการต่อสู้ที่ให้ผู้อื่นทำร้ายเราแล้วเราก็จะไม่ทำร้ายผู้อื่น

และยังเป็นการเรียนรู้ที่กายกับจิตจะต้องประสานกันตลอดเวลา คล้ายๆ กับการเรียนมวยจีน ส่วนตัวนั้นผมเคยเข้าไปเรียนรู้พลังของญี่ปุ่นที่เรียกว่า พลัง ki ซึ่งมันจะอยู่ที่ท้อง ของจีนจะเรียกว่าพลัง จี และของอินเดียจะเรียกว่า กุลยานี แสดงว่าเรานั้นมีพลังอยู่ในตัวแล้วเรานั้นจะอย่างไรให้พลังนั้น ไปอยู่ในตัวของคนอื่น และเราสังเกตว่านักคิดต่างๆ นั้นจะมีพลังในตัวเอง มิได้หมายความว่าพลังของร่างกาย แต่เป็นพลังบางอย่างที่ดึงดูดคนอื่นและมีอิทธิพลบางอย่างให้คนอื่นได้รับผลกระทบจากความคิดและการกระทำของเรา ผมเองนั้นพยายามจะฝึกโดยเริ่มเรียนจาก อาคีได้ หลังจากนั้นก็ได้เรียน การเขียนพู่กันญี่ปุ่นและจีน เพราะการเขียนนั้นจำเป็นจะต้องใช้พลังมากจึง จะเขียนได้สวยและงดงาม ขณะนี้ผมก็ยังเรียนอยู่ซึ่งเรียนรวมกับเด็กด้วย ดังนั้น จะต้องปรับตัวใหม่ให้เข้ากับเด็กได้ รับฟังคำตำหนิของอาจารย์ได้ สิ่งนี้เพราะ ว่าผมมี Aspiration คืออยากที่จะเข้าใจในสิ่งนี้ จึงต้องพยายามนำตัวเองเข้าไป ทดลองดู เพราะว่าเมื่อเราอ่านแต่หนังสือเองอาจจะไม่เข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง และ การเรียนของผมทุกครั้งก็ต้องใช้ความพยายามอย่างมาก นั่นเป็นเพราะ มี Aspiration คืออยากที่รู้และพัฒนาตนเอง หากตัวเราเองนั้นไม่พบ Aspiration เราก็จะปล่อยให้สิ่งอื่นเอาชนะตัวเราเองด้วย และ Aspiration นั้นไม่มีใครตอบ ได้หากเราไม่ค้นพบด้วยตัวของเราเอง Aspiration และก็เป็นเรื่องของความ ศรัทธาด้วย

ผู้เข้าร่วม 3 : การที่เราจะทำบางสิ่งบางอย่างนั้นเราจะต้องตั้งใจ ให้มากกว่าที่เราเคยทำหรือไม่ และ Vision ของเรานั้นควรจะเป็นอย่างไร

วิทยากร : มีสิ่งหนึ่งที่เรามักจะลืมคือ The wheel of power เป็น ตัวสำคัญที่พยายามจะยกระดับของตัวเองให้ได้ จะด้วยสาเหตุใดๆ ก็ตาม The wheel of power เป็นตัวสำคัญ อย่างเช่นเวลาที่เราต้องเอาตัวเองเข้าเสี่ยงเพื่อ จะเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับ self actualization ท่านอาจารย์คงจะจำได้ ในเรื่องของ สามเหลี่ยม Maslow และขั้นสูงสุดนั่นคือ self actualization และ สภาวะตรงนี้คือสภาวะของ Spiritual ดังนั้นการค้นพบ who am I, why I am here มันเป็นเรื่องที่สำคัญมาก

หัวใจของ Systems thinking นั้น ถึงแม้ว่าเราจะ plot อะไรลงไปมากมาย แต่สิ่งที่กระทำจริง ๆ คือ mental model การที่ inside เดินเข้าไปในตัวของเราเอง และสิ่งนี้ก็ need aspiration อย่างมาก เพราะตัวเรานั้นเป็นตัวเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

● กิจกรรมที่ 10 : ดุภาพยนตร์เรื่องใหม่โรง

...ศร เป็นดาวเด่นในเชิงระนาด หลังจากชนะประชันครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อศรเดินทางเข้ามายังบางกอก เขาพ่ายแพ้เป็นครั้งแรกต่อขุนอินผู้มีฝีมือการเล่นระนาดในระดับสูง และมีทางระนาดที่ดูดี ศรกลายเป็นคนที่สูญเสียความภาคภูมิใจในตัวเอง จนวันหนึ่งศรได้ไปนอนอยู่ที่ทุ่งโล่งริมน้ำและสังเกตเห็นต้นมะพร้าวที่มีใบพริ้วไหวไปตามแรงลม ทำให้คิดได้ว่าจุดเด่นและวิธีการตีระนาดของตนเองนั้นเป็นคนละทางกับของขุนอิน คือของตนเองจะมีลักษณะพริ้วไหวเหมือนกับทางของต้นมะพร้าว ดังนั้นเขาก็กลับมามานะฝึกปรี้อฝีมืออีกครั้ง และคิดค้นทางระนาดแบบใหม่ที่ไม่มีใคร...

วิทยากร : หลังจากการดูภาพยนตร์แล้วได้อะไรบ้าง

ผู้เข้าร่วม 1 : จากการที่ดูแล้วมองเห็นว่าการที่เราได้พักอย่างผ่อนคลายเป็นที่ที่สงบอาจจะทำให้เราพบกับบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้เราเปลี่ยนความคิดเดิมได้ ข้อคิดที่ว่าไม่ว่าเราจะทำอะไรก็ตามนั้นไม่จำเป็นจะต้องไปทำตามผู้อื่น เนื่องจากแต่ละคนย่อมมีจิตและความสามารถที่ต่างกัน

ผู้เข้าร่วม 2 : ส่วนตัวแล้วทำให้นึกถึงคำว่า “Back to the nature” การที่ศร นั้นเห็นใบมะพร้าวพลิ้ว เนื่องจากมีลมมากระทบ สิ่งนั้นคือสัจธรรมมันเป็นธรรมชาติ เป็นธรรมะ ถ้าหากเขาตีบทตรงนั้นแตก นั้นหมายความว่าเขาจะสามารถอ่านตัวเองออกแล้วนำไปใช้ได้ เพราะเมื่อขณะที่เราเห็นใบมะพร้าวนั้นทำให้เรารู้ว่ามันพลิ้วไหวอย่างไร จึงทำให้กลับมาคิดถึงคำที่อาจารย์พูดว่าการที่เราจะทำอะไรนั้นต้องมีสิ่งเชื่อมโยง เป็นองค์รวม เป็นธรรมชาติ ถ้าหากเราทำอะไรแล้วมี harmony ซึ่งการเล่นดนตรีนั้นเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว จากภาพยนตร์เห็นว่าเมื่อศรเห็นทางของตัวเองและมีจิตที่สงบ นั้นจะแสดงให้เห็น

เขาเห็นว่าสิ่งๆ นั้นจะเป็นสิ่งที่เขาสามารถจะทำได้ และในขณะที่จิตของเขานอนในขณะนั้นซึ่งจิตของเขากำลังตก การที่มีความมุ่งมั่นเอาชนะ และหากเราไม่รู้ทางของตัวเองนั้น งานที่ทำนั้นก็อาจจะไม่ประสบความสำเร็จ

วิทยากร : เมื่อผมดูภาพยนตร์แล้วทำให้ผมเห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่จิตของมนุษย์จดจ่อกับสิ่งใดอย่างหนึ่งอย่างเช่นในภาพยนตร์ที่พระเอกรู้สึกลำบากกับความสามารถของตัวเองแล้ว เมื่อไปเจอคนที่เหนือกว่าตัวเองทำให้เกิดผลกระทบกับตัวเอง จิตจึงหมดสภาพเพราะรับสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ไหว จึงทำใ้ครุ่นคิดมากมายและเมื่อได้ยืมเพื่อนพูดจึงทำให้เห็นทางของตัวเองขึ้นมา โดยใช้ความพลั้งเผลอซึ่งเป็นทางของตัวเอง และช่วงขบหนั่งในช่วงนั้นเป็นช่วงของหลวงศิลป์บรรเลง ที่คิดเปลี่ยนแปลงการเล่นดนตรีใหม่ๆ แสดงให้เห็นว่าสภาวะต่างๆ ทำให้เกิดการพลิกแพลงสิ่งใหม่อยู่เสมอเป็นการคิดแบบนอกรอบ

สภาวะของจิตเราทุกวันนี้เราคิดนอกรอบไม่ได้ เมื่อสภาวะจิตของเราวันนี้ใช้เพียงแต่สมอง อย่างเดียว แต่ถ้าเรากลับมามอง มา Relax ตัวเอง ผ่อนคลาย และทำให้ใจให้สบาย แล้วบางสิ่งบางอย่างจะเข้ามาอยู่ในสมองของเราเอง ดังนั้นหนังเรื่องนี้จะเน้นเรื่องของ inside บางอย่างจะเข้ามาอยู่ในสมองของเราเอง หรือเรียกอีกอย่างว่าการคิดโดยไม่คิด ทำให้ใจว่าง **เมื่อใด Relax ความคิดที่เป็น creative จะเข้ามาเสมอ** ดังนั้นเราจึงต้องฝึกตัวเองบ่อยๆ เรื่องของการทำให้สงบ วางความตึงเครียดลง ดังนั้นการนั่งสมาธิจึงเป็นตัวช่วยเรื่อง quiet mind แล้ว active mind ก็จะเกิดขึ้นหลังจากการที่เราพักผ่อน เช่นชาบูไร ที่สงบจะสามารถทำการต่อสู้ได้ดี

ดังนั้นผมอยากจะให้เชื่อมโยงเรื่องของ Contemplative education ว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องของความสงบในการคิดอย่างไร เราต้องลากเส้นให้เป็น mapping แล้วพยายามมองผ่านกระดาษให้เห็นความคิดของคนต่างๆ เพราะบางครั้งเราอาจจะค้นพบสิ่งใหม่ๆ ได้เสมอ โดยเฉพาะจิตใจที่สงบและมีเมตตาจะทำให้เราคิดได้เสมอ

เรื่องแบบนี้หากว่าเราได้ไปอ่าน ชีวิตประวัติ ของบุคคลสำคัญในโลก นักวิทยาศาสตร์ เราจะไปค้นพบตอนที่เขามีสภาวะที่กำลังสบายนั้น ช่วงนั้นจะ

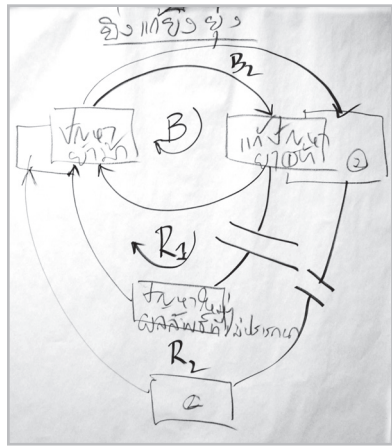
เป็นช่วงที่มีความคิดดีๆ เข้ามา แล้วเราจะรู้ว่า System thinking เป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งเท่านั้นที่ทำให้เรานั้นได้มองอะไรด้วยสายตาใหม่ๆ กว่าที่จะมองอะไรเดิมๆ และหากเราพัฒนาบ่อยๆ ก็จะทำให้เราเชี่ยวชาญ

วันที่สามของการอบรม

● “โคตรแบบยิ่งแก้ยิ่งยุ่ง” (fix that back fires)

โคตรแบบมักจะมี Feedback 2 ประเภทมาเจอกันเสมอ เราจะเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น

สิ่งที่จะทำคือ การคิดแก้ปัญหา เมื่อพบวิธีแก้ปัญหา กลับเข้ามาแก้พยายามจะทำให้ปัญหาสมดูล เมื่อผ่านไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง เกิดสิ่งที่คาดไม่ถึงเกิดขึ้น เกิดปัญหาใหม่เรื่องใหม่ เป็นผลลัพธ์ที่ไม่ปรารถนาให้เกิด (unintended consequences) วนกลับไปสู่ปัญหาเดิม เราก็พยายามแก้ปัญหาใหม่อีก แก้ครั้งที่สอง อาจจะไปสู่ผลลัพธ์เดิม หรือผ่านไปสักระยะเวลาเกิดผลลัพธ์ที่คาดไม่ถึง

ได้อีก นี่คือ รูปแบบของความพยายามแก้ปัญหา แต่เกิด reinforcing feedback ทำให้ปัญหาใหม่ๆ เกิดขึ้นมาได้อีก ตัวอย่างเช่น ปัญหายาเสพติด ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ที่ใช้วิธีทำลายโรงยาฝิ่น เผาทำลาย หลังจากนั้นเกิดเฮโรอีนมีการปราบเฮโรอีน แต่กัญชาเกิดมากขึ้น และเกิดยาขยัน แพร่จากโรงเรียน ไปโรงงานและคนขับรถบรรทุก ต่อมาเกิดยาม้าแล้วเปลี่ยนเป็นยาบ้ามีการปราบปรามอย่างหนัก ปัญหาคือยาบ้าขาดตลาด ราคาสูงขึ้น ทำให้ย้ายไปสู่แควดวงยาววชน เมื่อขายได้ดีมีการจูงใจขนานใหญ่ การขายยาบ้าขยายแควดวงผู้ซื้อเพิ่มขึ้น วงจรนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่า ยิ่งแก้ยิ่งหนัก หรือตัวอย่างอัลคาโปน

ทั้งหมดได้แสดงให้เห็นถึงปัญหาที่เมื่อใดที่เรา ยิ่งแก้ก็ยิ่งยุ่ง เนื่องมาจากการไม่รู้จักรัศมีของปัญหาให้ดีเสียก่อน รีบ React กับปัญหานั้นทันที Unintended consequences การไม่เห็นความซับซ้อนของปัญหา จึงทำให้ปัญหามานปลายไปเรื่อยๆ จนกระทั่งจัดการไม่ได้

ทำแบบฝึกหัดวิเคราะห์ปัญหาที่ค่อนข้างเรื้อรังและยังไม่สามารถจัดการได้ ยิ่งทำการแก้เท่าไรปัญหายิ่งบานปลายออกไปเท่านั้น และเรื่องเก่ายังไม่หมดก็มีเรื่องใหม่แทรกเข้ามาอีก อาจจะเป็นปัญหาที่มหาวิทยาลัยหรือครอบครัว ก่อนอื่นต้องนิยามปัญหาก่อนว่าปัญหานั้นคือปัญหาอะไร แล้วทางออกของสิ่งนั้นคืออะไร หลังจากลงมือแก้ไข แล้วมันมีอะไรเกิดขึ้นอีก เราสามารถเขียนข้อบกพร่องหลายๆ วงก็ได้ เมื่อมีปัญหา แล้วเกิดปัญหาใหม่ หลังจากนั้นอาจจะกลับไปปัญหาเดิมก็ได้

สรุปบทเรียนร่วมกัน

- หลังจากที่ได้ทำแบบฝึกหัดไปเรื่อยๆ ทำให้เห็นว่าเวลาเรายิ่งแก้มันเราก็กว้างไปเจอเข้ากับวงจรอุบาทว์ ยิ่งแก้ยิ่งเลวร้าย ซึ่งปัญหาที่แก้ยู่ยั้นคือปัญหาหนี้สินครู สมัยก่อนรัฐบาลมีโครงการ มอเตอร์ไซด์ครูสภา ครูก็ได้ไปกู้มาสุดท้ายแล้วเมื่อกู้ก็กู้มาขายแล้วก็ผ่อนไปเรื่อยๆ แต่กลับทำให้ปัญหาหนี้สินนั้นกลืนพันตัว

- เป็นปัญหาเรื่องการแก้ปัญหา การขาดครู เนื่องจากรัฐบาลมีมาตรการลดจำนวนครู โดยการให้ครูเกษียณก่อนกำหนด และไม่ได้ยับยั้งจำนวน จึงทำให้เกิดปัญหาการขาดครูเมื่อรวมกับจำนวนเดิมที่ขาดอยู่แล้ว และการให้ครูเกษียณก่อนกำหนดโดยที่เสียเงิน 10 – 20 % นั้นทำให้คุณภาพการศึกษาของเรานั้นต่ำลง วิธีการแก้ปัญหาของสถานศึกษาก็คือการใช้จ่ายเงินจากค่าบำรุงการศึกษาหรือค่าอื่นๆ มาจ้างครูอัตราจ้าง แล้วครูอัตราจ้างนั้นไม่มีจิตวิญญาณ ก็จะทำให้ปัญหาแย่ไปอีก ทั้งตอนนี้ที่รัฐบาลต้องการที่จะแก้ปัญหาคือการศึกษา โดยที่องค์กรและกระทรวงร่วมมือกันทำรายงานผลการศึกษาย้อนหลังว่ามีสภาพอะไรบ้างในประเทศเรากับของต่างประเทศเปรียบเทียบกัน เขาเสนอ

มาตรการหนึ่งคือขออัตราการศึกษาพิเศษคืนร้อยละเก้าสิบให้ครู สองคือลงมาดูว่า มันขาดจำนวนเท่าไร และเมื่อเสนอไปถึงสามรัฐบาลแล้วก็ยังแก้ปัญหาไม่ได้ ก็ยังส่งกลับมาให้เราทบทวนซ้ำเนื่องจากไม่มีงบประมาณ นี่คือวงจรปัญหาที่แก้ไขไม่ได้

วิทยากร : จากประสบการณ์ที่ผมเคยเข้าร่วมกับการประชุมจากที่หนึ่งคือ นายทหารชั้นสูงของสหรัฐอเมริกาฉันคิดว่าไม่มีทางการเมืองการก่อการร้ายโดยทางอาวุธได้ หากจะเอาทางการเมืองการก่อการร้ายโดยทางอาวุธจะต้องใช้ Civil society คือ มีความยุติธรรมให้กับสังคม และยังยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และต้องมีเศรษฐกิจให้มนุษย์ทุกคน เรื่องราวเหล่านี้จึงจะคลายตัวลงได้ ทหารเป็นผู้รู้ปัญหาและแนวทางแก้ไข แต่การเมืองนั้นคือปัญหาที่ว่า เขาอยากจะทำผลงานให้ประชาชนเห็น เพื่อจะได้คะแนนเสียง ซึ่งนายทหารคิดว่าปัญหานั้นถ้าจะแก้ไขต้องใช้เวลา 20 ปีขึ้นไป นักการเมืองจะมีแนวโน้มในการกระโดดไปสู่ Quick fix คือการแก้อย่างรวดเร็ว แต่หลังจากนั้นคนอื่นก็ต้องมารับกรรมต่อ ดังนั้นก่อนที่เราจะแก้ปัญหาเราต้อง มองให้เห็นภาพรวมทั้งหมดก่อน หรือกรณีการโฆษณาเรื่องการลดความอ้วนนั้นที่ต้องเข้าคอร์สแล้วหมดเงินมากมายนั้นไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ถูกจุด เพราะความอ้วนเกิดมาจาก Behavior แต่คนเราก็ชอบใช้เพียงชั่วคราว

● ยุทธศาสตร์การรับมือกับปัญหาแบบนี้

เมื่อมีของเสีย อย่างเครื่องจักร เครื่องใช้ต่างๆ เราก็ต้องแก้ไข ปัญหาใหญ่ของการคิดของมนุษย์นั้น เนื่องจากเรามีกระบวนการทัศนแบบกลไก เรามีกระบวนการทัศนแบบเส้นตรง ทำให้เรานั้นแก้ปัญหาผิด เพราะเราเห็นปัญหา สังคมเป็นเสมือนปัญหาของเครื่องจักร เมื่อใดที่เครื่องจักรเสีย หากเราถอดอะไหล่ ออกแล้วรู้ว่าชิ้นส่วนไหนเสีย เราก็เปลี่ยนชิ้นส่วนนั้น แต่สังคมเราไม่ใช่เครื่องจักร สังคมจะเคลื่อนตลอดเวลา ไม่เคยหยุดนิ่ง ดังนั้นสิ่งที่เราทำอยู่นั้นเป็นเรื่องของ Living system ไม่ใช่เรื่องของ Mechanic system เพราะฉะนั้น Quick fix นั้นก็มาจาก Mental model หรือวิธีคิด ตั้งแต่โลกทัศน์

1) มองโลกเป็นชิ้นส่วน 2) มองโลกเป็นเครื่องจักร ทำให้เราคิดปัญหาผิด คิดว่าถ้าเราแก้ไขชิ้นนี้แล้วเราจะจบ หรือไม่ว่าปัญหาที่แก้ นั้นสามารถบานปลาย ไปเป็นปัญหาอื่นๆ ได้อีก ซึ่งไม่มีใครเข้าใจว่าสังคม และสิ่งมีชีวิต นั้นไม่ใช่ เครื่องจักรเพราะมันจะปรับตัวและโต้ตอบกับเราอยู่ตลอดเวลา และมันก็ไม่ยอมจะให้เราแก้ไขได้ง่ายๆ ระบบทุกระบบนั้นเมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว ไม่ยอมตาย ไปง่ายๆ

ดังนั้นยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาต่อ Quick fix คือการที่จะมีผล ตีกลับ ดังนั้นเราต้อง plot กราฟก่อน ว่ามีปัญหอะไรเกิดขึ้น ใช้เวลานาน กี่ปีแล้ว แล้วเราได้แก้ไขด้วยมาตรการใดบ้างแล้ว ผลเป็นอย่างไร เมื่อเห็นกราฟ เราต้องมาตั้งคำถามว่าเกิดอะไรขึ้นกับสิ่งที่เกิดมาว่า

1. เรายุ่่นอาจจะใช้วิธีแก้ไขแบบเดิมๆ ไม่ได้ จะต้องเห็นภาพรวม หรือรากเหง้าของปัญหา ซึ่งเราอาจจะใช้วิธีอย่างวันแรกที่เรารู้คือ การลากเส้น causal loop ว่าอะไรมาได้อย่างไร พยายามใช้หลายๆ เครื่องมือ อย่าเกียจคร้าน ในการแก้ปัญหา คิดมากๆ และใช้เครื่องหลายๆ อย่าง แล้วจะทำให้เราเห็นภาพแห่ง ความเป็นจริง สิ่งนี้คือประการแรกการตระหนักถึงผลลัพธ์ที่ไม่ได้คาดฝันว่าจะเกิด หลังจากนั้นก็มาสนใจว่าปัญหาที่จริงนั้นเกิดมาจากที่ไหน

2. หากเราต้องการที่จะแก้ปัญหบางอย่างเราต้องแก้โดยการลด ความถี่หรือจำนวนการแก้ไขลง เพราะเรารู้ว่าหากเรายิ่งแก้ไขก็ยิ่งทำให้เกิด ปัญหา เราจึงต้องทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อสร้างความมั่นใจไม่ให้เกิดว่าเรา ไม่ทำอะไรหรือไม่ยอมแก้ปัญห เราจึงจำเป็นต้องลดความถี่ หรือจำนวน การแก้ไขลงเพื่อการลด side effect หรือทำอย่างไรให้มี effect น้อยที่สุด เช่น หมอจะให้ยาแก่คนไข้และหมอก็รู้ว่าถ้ายาตัวนี้เป็นตัวที่แรง หมอก็จะให้คนไข้ ในปริมาณที่ไม่มาก หรืออย่างน้อยอาจจะหยุดชั่วคราวไปก่อน สิ่งนี้คือสิ่งที่ หมอระวังต่อ side effect

3. ถามตัวเองดูว่าถ้าเราลงมือที่จะแก้เราระวังเรื่อง side effect แล้ว หรือยัง แล้วมีรูปแบบอื่นในการแก้ปัญหาหรือไม่ แล้วเราใช้รูปแบบอื่นๆ แล้วหรือยัง สิ่งสำคัญคือหากเราไม่ทำการแก้ไขแล้ว ปัญหาก็จะปรับตัวเอง

หรือคลี่คลายตัวเองได้หรือไม่ เพราะยังมีเรื่องหลายๆ เรื่องที่ไม่มีใครไปแก้ไข แต่ปัญหานั้นสามารถคลายด้วยตัวของมันเองก็เป็นไปได้ ซึ่งในจีนมี management แบบแก้โดยไม่แก้ ทำโดยไม่กระทำ ซึ่งคนที่จะสามารถทำแบบนี้ได้ผู้นั้นจะต้องนั่งพอสมควร การเห็นภาพใหญ่แล้วไม่หวั่นไหวต่อสถานการณ์เฉพาะหน้า เรื่องบางเรื่องที่เป็นความขัดแย้งระหว่างเพื่อน หรือแฟน หรือสามีภรรยา การพยายามไปชี้แจงในจังหวะที่ไม่เหมาะสมนั้นก็ยิ่งทำให้ปัญหาบานปลายได้ แต่หากเราปล่อยให้เวลาผ่านไปเพื่อให้แต่ละคนเกิดความใจเย็นปัญหานั้นก็อาจจะคลี่คลายไปได้เอง ทุกอย่างขึ้นอยู่กับบริบท

สุดท้ายเราจะเห็นว่าปัญหาแบบนี้ ทั้งปัญหาเรื่องครู หรือเรื่องยาเสพติดก็ตาม เรื่องแบบนี้ถ้าจะแก้ให้ถึงรากเหง้าอย่างแท้จริงเราต้องพูดถึงเรื่องของ Shared Vision เพราะการแก้ปัญหาคูหรือนั้นจะต้องมีวิญญานหรือมีไฟ ต่อให้ครูคนนั้นไม่เคยมีวุฒิเลยก็ตาม แต่หากมี fire to teach มีความรักมีความเมตตาต่อคนอื่นแล้ว จะเป็นครูได้เสมอ เพราะครูในสมัยโบราณก็ไม่เคยเรียนการเป็นครูแต่ว่าเมื่อมีหัวใจ มีไฟ มีความรักความเมตตาต่อผู้อื่นแล้ว วิญญานตรงนั้นถึงจะเรียกว่าใจที่บริสุทธิ์ มันเป็นเรื่องของ Spiritual แต่สิ่งที่เราสอนกันมากมายปีนั้นมันเป็นเรื่องของเทคนิค เพราะทำยที่สุดแล้วเมื่อมีวิญญานนั้นคุณก็จะจัดการทุกอย่างได้ ซึ่งเป็นเรื่องของ vision เราจึงต้องแก้ปัญหาลูกก่อนที่จะแก้เรื่องงบประมาณ อาชีพทั้งหลายไม่เฉพาะอาชีพครูหากขาดความรักหรือขาดวิญญานต่ออาชีพนั้นทุกอย่างก็จะล้มเหลวหมด

ดังนั้นทุกอย่างอยู่ที่ Personal vision and shared vision ที่ต้องสร้างและตรงนี้จะไม่เกิดหากเราไม่ deep inside เข้าไปในตัวของมนุษย์ สิ่งนี้เกิดมาจากการที่คนเราเมื่อเรียนรู้ technique ใหม่ๆ ทำให้หลงลืมเรื่องของจิตวิญญานไป

เครื่องมือที่เราใช้ประโยชน์ในการทำ System thinking

1. เราต้องสนใจเรื่องเครื่องมือ Loop การลากเส้น Causal Loop ได้ตั้งแต่ว่าสิ่งไหนมาได้อย่างไร

2. Causal Loop ของเราจะมาในรูปแบบของ feedback loop ไปมา เพราะทุกสิ่งทุกอย่างนั้นล้วนเกิดมาแต่เหตุ Causal Loop เป็นเรื่องอิทัปปัจจยา

เข้ามาสู่การปฏิบัติแล้วทำมาเป็นแผนที่ให้เห็น

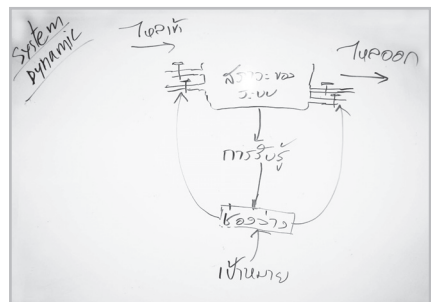
3. System Archetype เรื่องของ โคตรแบบ มนุษย์จะทำพลาดกับสิ่งเดิมๆ สิ่งนี้จะทำให้เราเข้าใจในหลายๆอย่างได้มากขึ้น

4. การจับ Pattern of behavior of the system คือการจับกราฟหรือสถิติให้ได้ เพราะมันจะบอกว่าอะไรเป็นอะไร

5. System dynamic หรือระบบพลวัตซึ่ง System thinking สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ อธิบายได้โดยระบบทุกระบบนั้นเมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว มันจะมีเป้าหมายในการดำรงตนของมันเอง เช่น องค์กรออมทรัพย์ เมื่อตั้งขึ้นมาแล้วก็ย่อมมีเป้าหมายในตัวของมันเอง หน่วยงานใดตั้งขึ้นมา ก็ย่อมจะมีเป้าหมายในการดำรงอยู่ อะไรก็ตามเมื่อมันเกิดขึ้นมาแล้วก็ย่อมอยากรักษาไว้ เหมือนกับร่างกายเรานั้นว่าเมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว เราก็ย่อมอยากจะมีชีวิตอยู่ และร่างกายของเรานั้นก็สู้กับสิ่งต่างๆ อยู่ตลอดเวลา เช่นเม็ดเลือดแดงหรือเม็ดเลือดขาวนั้น ก็ทำการต่อสู้กับเชื้อโรคที่เข้ามาสู่ร่างกายของเราแต่ระบบภูมิคุ้มกัน (Immune System) ของเราแข็งแรงพอ จึงเอาชนะได้ ฉะนั้นระบบทุกระบบ พยายาม survive ทั้งสิ้น ดังนั้นสิ่งที่ควรจำคือ ระบบทุกระบบเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วย่อมมีเป้าหมายทั้งสิ้น และถ้าท่านต้องการที่จะเปลี่ยนระบบ ท่านก็ต้องระวังว่าท่านจะต้องเจอกับการต่อต้าน แต่คนที่ได้ประโยชน์จากความไม่ตืนั้นมีเยอะ ดังนั้นการพยายามทำความดีในตอนนี้เป็นเรื่องที่ยากมากเพราะว่าสิ่งสมมาหลายๆ ปี เหมือนกับความคุ้นชินเก่าๆ

2.5 ทฤษฎี “โมเดลของระบบพลวัต” (system dynamic)

วิธีการ Plot เรื่อง System dynamic โดยผมจะเปรียบรูปนี้เป็นเหมือนกับอ่างอาบน้ำ มีท่อน้ำไหลเข้า กับท่อน้ำไหลออก สมมติว่าถ้าต้องการที่จะอ่างน้ำเมื่อเปิดก็กักน้ำ ให้น้ำไหลเข้า โดยเปิดทั้งก๊อกน้ำเย็นและน้ำร้อน

พร้อมกัน แล้วเราก็เฝ้าดูระดับน้ำจะค่อยๆ สูงขึ้นซึ่งระดับน้ำนั้นก็คือสถานะของระบบ เราก็ต้องตั้งเป้าว่าจะให้น้ำสูงขนาดไหนสิ่งนี้คือการควบคุมเรียกว่า การควบคุม (Parameter) ทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าเรานั้นมีเป้าหมายวางไว้

หากสมมติว่ามีโทรศัพท์มือถือดังขึ้นมา เราก็ได้แต่คุยโทรศัพท์ โดยที่ไม่หันมามองว่าน้ำขึ้นมามากจนเกือบจะล้นแล้ว เราก็จะปิดก๊อกน้ำก่อนที่จะล้น ดังนั้นทำให้สถานะของน้ำนั้นล้นแล้วหากเราลงไปอาบน้ำก็จะทำให้น้ำล้นออกมาได้ ดังนั้นเราควรจะทำอย่างไร ในเมื่อน้ำนั้นสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ผมก็จะปล่อยน้ำให้ไหลออกเพื่อให้ออกกลับเข้าสู่สถานะที่ปรารถนา สิ่งนี้ก็คือการควบคุม (Parameter)

ดังนั้นเป้าหมายสูงสุดก็คือเราจะต้องดู เพราะวาระบบทุกระบบนั้นมีเข้ามาออกตลอดเวลา เหมือนกับการที่ร่างกายของเราหายใจเข้ามา แล้วก็หายใจออกไป และการรับประทานอาหารหรือดื่มน้ำเข้ามา เราก็ต้องถ่ายมันออกไป นี่คือระบบที่ต้องอยู่ในสถานะสมดุล ซึ่งมันจะดูแลรักษาตัวของมันเอง เพียงแต่ว่าในหลายๆ เรื่องนั้นเราไม่ทันได้ระวัง เช่น การทานมาก ออกกำลังกายน้อย น้ำหนักของเราก็จะเพิ่ม ดังนั้นเราจะต้องนำไขมันออกโดยการทานให้น้อย หรือดูแลเรื่องอาหารให้เข้มงวด ออกกำลังกายมากขึ้น สิ่งนี้คือสถานะของ System dynamic และเป้าหมายของเราในขณะนี้ คือเศรษฐกิจของเราตอนนี้ไม่ดีเท่าที่ควร เราจะใช้เงินเหมือนเดิมไม่ได้อีกแล้วเงินเพื่อก็สูงขึ้น น้ำมันก็แพง ดังนั้นสิ่งที่สำคัญคือเราควรจะต้องมีการเก็บและออมเงินไว้ส่วนหนึ่งสำหรับครอบครัว ดังนั้นเราต้องดูว่าตอนนี้เงินเท่าไรแล้วเราต้องตั้งเป้าว่าอีก 5 ปีข้างหน้าเราจะเก็บเงินได้มากเท่าไรเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเงินเฟ้อทุกวันนี้ แล้วขณะนี้ก็มีทางใดบ้างที่จะเพิ่มเติมรายได้ของเรา เช่น การหาอาชีพใหม่ หรือมีการสอนเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เงินในบัญชีมีเพิ่มมากขึ้น หลังจากนั้นต้องกลับมาดูว่ามีค่าใช้จ่ายใดบ้างที่ไม่จำเป็น ถ้ามีก็ต้องตัดออกเพื่อให้สถานะเงินออกของเรานั้นบรรลุตามเป้าหมายที่เราวางไว้ พูดง่ายๆ ว่าเรานั้นสร้าง buffer หรือสร้างระบบฉุกเฉินเพื่อความไม่ประมาท หรือเราสามารถจะมองได้อีกด้านก็ได้ ในเรื่องของ

การดูแลรักษาสมภาวะสิ่งแวดล้อม เช่น พื้นที่แกวสมุทรสาคร เป็นพื้นที่ที่ทำป่าโกงกาง ซึ่งมีคุณภาพที่ดีมาก และยังเป็นพื้นที่ขึ้นชอบของบางประเทศ ทำให้ขายได้ราคาดีมาก ชาวบ้านจึงพากันตัดไม้โกงกางขายจนแทบจะไม่มีเหลือ และต้นโกงกางก็โตไม่ทัน หลังจากนั้น คนก็ตกงานเนื่องจากไม่มีต้นไม้ให้ขาย เพราะการควบคุม (Parameter) นั้นเสียไปแล้ว ระบบนั้นเสียไปแล้ว ทำให้คนคิดได้ หลังจากนั้นมาเขาก็จะค่อยๆ ตัดเป็นแปลงๆ ไม่ตัดทีเดียวทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าเขาก็สามารถรักษาระบบได้ และยังมีอีกหลายๆ ประเทศที่มีการทำ furniture โดยการที่ใช้สนั้น เขาก็จะใช้กระบวนการแบบนี้ ทดแทนและหมุนเวียนกันเพื่อให้ดำรงอยู่กันอย่างยั่งยืน

หากเราต้องการที่จะให้คนไว้วางใจในตัวเรา (Trust) ซึ่งสมภาวะของ Trust นั้นเราก็สามารถที่จะวัดได้ เหมือนกับระดับน้ำ แล้วเราจะทำอะไรให้มี Trust ก็เหมือนการมีน้ำไหลเข้า เราจะแสดงฝีมือในการบริหาร นอกจากนั้น ยังจะต้องมีความเมตตากรุณาอีกด้วย อีกทั้งยังให้ความเที่ยงธรรมกับผู้อื่น ดูแลผู้อื่น เหมือนกับการไหลเข้า คุณงามความดีของเรานั้น แสดงว่าเรามี Trust เกิดขึ้นมากมาย แต่ถ้าเราไม่ระมัดระวัง หากถามว่าการไหลออกของ Trust คืออะไร ซึ่งบางครั้งก็ต้องใช้อำนาจ และใช้การแสดงออกบางอย่างบ้าง ถ้าไม่ทำเสียเลย มันเป็นไปได้ อีกอย่างเรานั้นต้องรักษาช่องว่างให้ดี ซึ่งท่านจะเห็นได้ว่า System dynamic นั้นใช้ได้กับทุกอย่าง ทั้งเรื่องของความไว้วางใจ เรื่อง social capital, ecology, finance ฯลฯ เราก็สร้างได้หมด เพียงแต่ว่าเราต้องรู้จักและเข้าใจสมภาวะของระบบ และมีปัจจัยใดบ้างที่เป็นตัวควบคุมการไหลเข้าและออก การไหลเข้านั้นคือการเพิ่ม และก็จะมีการไหลออกหากไม่ระวัง

ประเด็นของ System dynamic นั้นคือการรู้จักใช้ Parameter ควบคุมปัจจัยตัวแปรให้ดี ดังนั้นเมื่อเราหยิบขึ้นมา พอดูแล้วเราก็จะรู้ว่า สิ่งนั้นคือระบบอะไร แล้วปัจจัยตัวแปรของเรามีที่เรื่อง เหมือนกับว่าก๊อกน้ำนั้น มีที่ก๊อก อาจจะมีบางก๊อกที่รั่วหรือซึมออกมา เราจึงต้องเปลี่ยนก๊อกใหม่ หรือ บางอย่างมันไหลเข้ามากเกินไปที่ไม่ดี แล้วน้ำมันล้นเราก็ต้องระวัง เพราะบางที ถ้าเกลียวหวาน แล้วเปิดน้ำไม่ได้ เราก็ต้องคอยเช็คตลอดเวลา

หัวใจของ System dynamic นั้นคือการจะต้องสนใจในสิ่งที่เราเรียกว่า Parameter คือปัจจัยตัวแปรที่จะคอยควบคุมระบบ ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ช่องว่างคือการรับรู้ว่าจะระบบอยู่ในช่วงไหน แล้วมันน้อยหรือมากเกินไปหรือไม่ ช่องว่างก็คือ ยกตัวอย่าง เช่น ตอนที่เรามองไปที่อ่างน้ำว่าไม่มีน้ำเลย หรือช่องว่างก็คือเป้าหมายที่เราต้องการกับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน ดังนั้นถ้าเราเห็นว่าในอ่างน้ำไม่มีน้ำ ชั้นแรกของเราคือไปปิดก๊อกก่อนแล้วก็มาเปิดให้น้ำเข้า เมื่อน้ำเพียงพอแล้วเราก็ปิดก๊อก สิ่งนี้คือช่องว่างระหว่างเป้าหมายกับความเป็นจริง โดยเราจะต้อง control ตัวแปรด้วยตัวเอง

● **กิจกรรมที่ 11** : แบ่งกลุ่มแบบเดิม ทำแบบฝึกหัดเกี่ยวกับเรื่องของ Dynamic System ตั้งโจทย์โดยการให้ตัวปัญหาเป็นตัวตั้งแล้วให้ Parameter ควบคุมปัจจัยตัวแปรให้ดี ปัจจัยตัวแปรมีกี่เรื่อง เราควรจะทำอย่างไร

วิทยากร : หลังจากที่เรามาทำแบบฝึกหัดเกี่ยวกับเรื่องของ Dynamic System แล้วท่านได้ข้อคิดอะไรบ้าง ซึ่งหัวใจของ Dynamic System ก็คือการเห็นสถานะของระบบในตอนนั้น และรับรู้ว่าเป็นอย่างไร และเราต้องสังเกตทั้งด้านบวกและด้านลบ

มีอาจารย์ท่านหนึ่งถามว่าจะต้องทำอะไรเพื่อให้คุณาจารย์นั้นมีความร่วมมือกันในการทำงานกันมากขึ้น ผมจึงให้คำตอบว่า ตอนแรกเราต้องรู้เป้าหมายก่อน เป้าหมายนั้นคือ การให้อาจารย์ทำงานร่วมกันดีขึ้น ดังนั้นเราต้องเช็คสถานะก่อนว่าสถานะของความร่วมมือจริงกับสถานะที่ต้องการมีช่องว่างเป็นอย่างไร การที่เราต้องการจะเช็คสถานะความร่วมมือ ณ ตอนนี่ว่าดีหรือไม่ดีจะมีอะไรเป็นตัวชี้วัด เช่น การเข้าประชุมนั้น มาสาย เลิกเร็ว หรือความใส่ใจในการประชุม สิ่งนี้จะมีดัชนีชี้วัดอยู่ว่า มีความร่วมมือหรือไม่ เราต้องหาตัวชี้วัดให้เจอเสียก่อน เพราะเราจะตัดสินใจโดยที่ไม่มีข้อมูล หรือหลักฐานในการยืนยันไม่ได้ เราหาเจอแล้วแต่เมื่อเทียบกับความต้องการแล้วยังขาดอยู่ เราก็ต้องดูด้านอื่นว่าอะไรเป็นด้านลบ เช่น การไม่เข้าประชุมตรงเวลาเป็นเพราะอะไร หรือการสนทนาในห้องประชุม ไม่มีการให้ความใส่ใจ (Pay attention)

นั่นเป็นเพราะอะไร เราต้องสังเกตจากด้านลบก่อน แล้วทำอย่างไรเพื่อปิดด้านนี้ก่อน หลังจากนั้นเราก็ไปดูจากด้านบวก หรือมีแรงจูงใจใดบ้างเพื่อจะให้คนมาร่วม เราก็ต้องไปดูว่ามีตัวแปรอะไรบ้าง ซึ่งหัวใจของ Dynamic System คือ การ Control parameter เป็นตัวควบคุมตัวแปร เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ซับซ้อน แต่มันเป็นเครื่องมือที่เราสามารถจะนำไปแก้ปัญหาด้านต่างๆ ได้ ส่วนมากแล้วระบบนี้จะคืออยู่ที่ว่า เป้าหมายที่ชัดเจน เราจำเป็นต้องการที่จะบรรลุอะไร เพราะในหลายๆ รูปแบบของ Systems thinking นั่นคือการปล่อยให้มัน evolving แต่ตรงนี้ค่อนข้างชัดเจนเพราะว่าเราควบคุมไม่ให้ระบบนั้นเกิดปัญหา เป็นการ Collecting การปรับเพื่อปิดด้านลบและเพิ่มด้านบวก หรือป้องกันด้านลบไม่ให้ไหลออก แต่ด้านบวกก็ต้องควบคุมไว้ เช่น บางคนที่มีรายได้เยอะมาก จะทำให้มากกว่านี้ไม่ได้แล้ว เพราะว่าเวลาไม่พอ แต่เราก็มาดูเรื่องค่าใช้จ่ายด้วย

สิ่งสำคัญของเรื่องนี้คือเมื่อเราเห็นดัชนีชี้วัดเราจะต้องจับดัชนีชี้วัดให้ได้ เพราะมันจะทำให้เราไม่คิดไปเอง ทำให้เรานั้นมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ นอกจากนั้นการทำงานที่ดีเราควรจะร่วมกันพูดคุยว่าสภาวะเป็นอย่างไร มีการชี้แจงในข้อสงสัย และต้องร่วมกันระดมสมอง ช่วยกันหาวิธีปิดด้านลบ และวางกฎกติการ่วมกัน ให้ทุกคนมีส่วนร่วมกับเรา

● สะท้อนความคิดประจำวัน (Check Out)

เราได้เรียนรู้อะไรที่มีความหมายและความสำคัญบ้าง และสามารถนำไปใช้อย่างไรได้บ้าง เพราะถ้าเราไม่ได้ค้นพบความหมายความสำคัญต่อตัวเรา สิ่งนั้นก็ไม่ได้ติดตัวเรา ให้ทุกท่านลองถามใจตัวเองและความรู้สึกของตัวเองก่อน

- หลังจากการที่ได้เข้าร่วมการอบรมทั้ง 3 วันนี้แล้ว ทำให้ได้ข้อคิดหลายประการ สรุปได้คือ การแก้ปัญหานั้น ทุกปัญหานั้นจะมีทางออกในการแก้ปัญหา แต่ส่วนใหญ่แล้วจะคิดในสิ่งที่เป็นข้อเสนองานทางลบมากกว่า แต่เมื่อได้รับฟังจากการเข้าร่วมสัมมนาแล้วทำให้เข้าใจว่าการที่เราได้รับข้อเสนอหรือ feedback นั้นน่าจะดูทางบวกด้วย เพราะว่าจะทำให้ได้ง่ายกว่า ประการที่สองคือ ในการแก้ปัญหานั้นเราน่าจะนำคนที่ทำให้เกิดปัญหานั้นเข้ามามีส่วน

ในการแก้ปัญหาด้วย ไม่ใช่แค่ว่า ตัดสินใจไปด้วยตัวเอง โดยที่ยังๆ ไม่รู้ปัญหาที่แท้จริง เพราะบางครั้งเราได้แต่เดาว่าน่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ความจริงแล้ว เราจะต้องนำปัญหานั้นเข้ามามีส่วนร่วมด้วย โดยไม่คิดหรือแก้ปัญหาเพียงคนเดียว เราจะต้องให้คนอื่นมีส่วนร่วมด้วย นอกจากนั้นก่อนที่จะแก้ปัญหา เราจะต้องคิดให้เป็นองค์รวมก่อนว่าถ้าจะแก้ปัญหาแล้ว ควรจะมีอะไรบ้าง อีกส่วนคือการค้นหาปัญหานั้นเพื่อไปสู่เป้าหมาย อย่างเช่นวิธีที่อาจารย์สอนคือเรื่องของ System Dynamic ส่วนตัวคิดว่าเป็นวิธีที่ง่าย และทุกคนเองยังสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย เช่นการตั้งเป้าหมายว่า หากเราต้องการที่จะมีบ้าน เราควรจะต้องมีรายได้เท่าไร เป็นต้น ประการสุดท้ายคือ การมองปัญหานั้น ไม่ควรดูเฉพาะจุดเพราะถ้าเราดูเพียงแค่จุดเดียวนั้นเราก็จะแก้ปัญหาได้เพียงช่วงเดียวเท่านั้น แต่ถ้าเราดูปัญหาเป็นช่วงยาวแล้วจะทำให้เราแก้ไขได้ดีกว่า

- โดยส่วนตัวแล้วสิ่งที่ได้นั้นคือ ได้รู้จักการคิดเป็นระบบมากขึ้น นอกจากการจะคิดอย่างเป็นระบบแล้วก็ยังทำให้เราได้คิดเชื่อมโยง ระบบในส่วนต่างๆ ที่อยู่ในโลกมนุษย์ ทุกอย่างสามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ และเมื่อเราคิดหรือมองอะไรก็จะทำให้เราไม่มองอะไรแบบแคบๆ อีก เราจะต้องมีการเปิดโลกทัศน์ให้กว้าง ทุกอย่างล้วนแต่มีเหตุและผลทั้งสิ้น อีกเรื่องคือการได้เรียนรู้เรื่อง Contemplative education หรือการเรียนรู้ด้วยใจ การที่ไตร่ตรองและมีความสม่ำเสมอด้วยในแต่ละวัน เมื่อมีการมองอะไรก็ตามจะต้องนำมาคิดและไตร่ตรอง ว่าเกิดจากอะไร และเป็นเพราะอะไร แล้วเราก็จะไม่ตัดสินอะไรอย่างเร่งด่วน ว่าใครผิดหรือถูก และสิ่งที่ประทับใจที่สุดคือ inside ที่อาจารย์มีภาพยนตร์ประกอบให้ดูทำให้จดจำได้ดีมากยิ่งขึ้น และทุกครั้งที่เราได้พบปะกับใครก็ตามทุกสิ่งนั้นล้วนเป็นสิ่งที่เราต้องสัมผัสได้ด้วยกายในของเรา แล้วจะเกิด inside ขึ้นมา แล้วเราจะมีกรปฏิบัติตัวกับคนๆ นั้นอย่างไร ซึ่งเราจะต้องมีความเมตตาและความสงบในใจของเราเองก่อนและทุกอย่างจะเป็นไปด้วยดี

- การที่มาครั้งนี้ได้เกิดประโยชน์สูงสุดอะไรกับตัวเองในฐานะและบทบาทที่ทำงานอยู่ ซึ่งภาพไปไม่ไหวจากภาพยนตร์เมื่อวานนี้ยังติดตา เราอาจจะมีความคิดบางอย่างเข้ามา หรือเราอาจจะค้นหา โคตรแบบ ซึ่งเป็น Pattern of behavior ของทุกๆ คนนั้นเป็นอย่างไร และเราอาจจะสังเคราะห์อะไรได้อย่างชัดเจน ว่ามันไหลเข้า ไหลออก หรือว่ามันพร้อมตรงส่วนไหนของระบบ แต่ลองตั้งคำถามว่าเรากล้าคิดนอกแบบหรือไม่ และนอกแบบนี้เป็นนอกแบบที่มันตรงหรือถูกต้อง เพราะการที่เราจะคิดหรือดำเนินการนอกแบบนี้ มันจะต้องใช้ความกล้าหาญ และต้องใช้ความพร้อมในหลายๆ อย่าง เมื่อได้คุยกันในกลุ่มว่าองค์กรนั้นมีปัญหา อาจเป็นเพราะความร่วมมือที่น้อย ซึ่งเราต้องยอมรับว่าการพร้อมของปัญหานั้นก็เกิดจากเราด้วย เพราะทุกคนนั้นเป็นส่วนที่ทำให้เกิดปัญหา และอนาคตจะเป็นอย่างไร ก็เกิดจากการกระทำในวันนี้ แต่เมื่อเราได้มาตรการแล้ว เรานั้นกล้าหาญพอหรือไม่ และหากว่าสิ่งที่เราคิดนั้นมันถูก แล้วเขาพร้อมหรือไม่ เพราะทุกคนนั้นก็จะมีเหตุมีปัจจัยของตัวเอง หลังจากที่ยบหลักสูตรนี้ก็คิดว่า เป็นสิ่งที่มีความประโยชน์และควรจะต้องศึกษาเป็นการต่อเนื่องไปเรื่อยๆ

วิทยากร : หากถามว่าทำไมยังมี Aspiration เพื่อจะเรียนต่อทั้งๆ ที่ร่างกายก็ไม่ค่อยเอื้ออำนวยมากเท่าไรนัก นั่นเป็นเพราะว่าผมต้องการจะเข้าใจสภาวะของตัวเอง และต้องการจะเข้าใจตำราพิชัยสงครามของ ซุนหวู่ ที่พูดถึงเรื่องการทำสงครามโดยที่ไม่มีสงคราม การเอาชนะความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นคำถามของยุคสมัย สิ่งนี้คือแรงบันดาลใจ ผมเคยมีโอกาสได้สนทนากับท่านอาจารย์ปรีดี สิ่งที่ผมได้รับจากตัวท่านคือ เราเข้าใจว่าท่านเป็นคนที่รักแผ่นดินสยาม และราษฎรสยาม การที่เราได้พบคนหนึ่งที่ทำแต่สิ่งดีๆ ตลอดชีวิต ทำให้ผมคิดว่าจะต้องมีการสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน แต่นานมาแล้วประเทศของเราก็ยังเหมือนเดิม แต่มันก็ไม่ได้ทำให้ผมรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง เพราะเมื่อเจอความยากลำบากทำให้ผมได้เกิดการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ และอนาคตของชาตินั้นก็อยู่ที่ความรู้และปัญญา ตรงนี้คือหัวใจ และหากว่าเราทำด้วยความรักแล้ว เราจะสามารถจุดประกาย

คนที่อยู่ข้างๆ เราได้ เพราะตัวเรานั่นเป็นผู้เปลี่ยนแปลง และเมื่อวานนี้เราได้เห็น บทสวดมนต์ของท่านนักบุญ Francis ชีวิตของท่านนั้นทำเพื่อสันติภาพและความสุข เราทุกคนก็เดินตามรอยนี้ได้เช่นกัน ไม่ต้องห่วงไหวใดๆ ทั้งสิ้น เพราะว่าสิ่งที่เราทำ ไม่อาจจะมีส่วนไหนที่สำเร็จอย่างง่าย ๆ แต่เราก็ได้ทำอย่างดีที่สุดแล้ว ลองจินตนาการดูว่าเมื่อปี 1962 มีบุรุษท่านหนึ่ง ดร.มาติน ลูเธอร์ คิง ซึ่งต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของคนผิวดำ แล้วท่านก็ถูกลอบสังหาร แต่สิ่งที่ท่านทำไว้ก็ยังมีผลกระทบอยู่นอยู่ทุกวันนี้ มีใครเคยคิดบ้างว่าเมื่อ 40 ปีที่แล้ว คนอเมริกันผิวดำจะมีสิทธิเสรีภาพเช่นนี้ แต่ปลายปีนี้สหรัฐอเมริกาอาจจะมีประธานาธิบดีเป็นชาวผิวดำก็ได้ และอาจจะดีกับโลกได้โลกอาจจะไปถึงจุดเปลี่ยนที่สำคัญได้ ทุกสรรพสิ่งสามารถเปลี่ยนแปลงแต่ทุกคนจะต้อง never give up สิ่งนี้คือบทสวดมนต์ขององค์ ดาไลลามะ “จงอย่ายอมแพ้ ไม่ว่าอะไรเกิดขึ้นก็ตาม จงอย่ายอมแพ้ขอให้เราดำรงอยู่ สันติภาพ ความหวัง ไว้ในหัวใจของเรา ไม่ว่าสิ่งใดก็ตาม จงอย่ายอมแพ้”

บทที่ 3

บทสรุป : เสียงสะท้อนจากผู้เข้าอบรม

อาจารย์ชัยวัฒน์ : Systems thinking เป็นภาษาอย่างหนึ่ง ที่ใช้เส้นเมื่อใดที่เราได้ใช้บ่อยๆ สิ่งนั้นก็ติดตัวเรา แล้วเราควรจะทำอย่างไรให้ Systems thinking นั้นติดตัวเรา การเปลี่ยนพฤติกรรม เนื่องมาจากการเปลี่ยนความคิด และการแก้ปัญหาเป็นกลุ่ม ต่างจากการแก้ปัญหารายบุคคลอย่างไร ลองอ่านแล้วทำความเข้าใจ หลังจากนั้นก็จับกลุ่มคุยกับเพื่อนว่าเราตีความว่าอย่างไร เพราะการอ่านนั้นบางครั้งแต่ละคนอาจจะตีความไม่เหมือนกัน และเมื่อเราฟังความคิดเห็นคนอื่นแล้วอาจจะทำให้เราเห็นมุมมองที่เรามองไม่เห็นได้ และท่านได้พบอะไรที่จะทำให้ Systems thinking นั้นติดตัวเราไป เพราะบางสิ่งบางอย่างถ้าเราไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง ก็อาจจะทำให้เราลืมสิ่งๆ นั้นได้ ทุกอย่างเราจะต้อง practice บ่อยๆ เพราะมันจะเกิดประโยชน์กับตัวเรา

ศึกษาเอกสารประกอบการอบรม โดยมีเนื้อหา ดังนี้

● การทำทิศทางเชิงกระบวนการระบบให้ติดตัว (Embodying a Systemic Orientation)

1. Curiosity มีนิสัยอยากรู้อยากเห็น อยากรู้ความจริง
2. Clarity ฝึกฝนทำเรื่อง/ระบบที่ซับซ้อนให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น
3. Compassion มีเมตตา เข้าใจและเห็นอกเห็นใจคนอื่น
4. Choice เรามีทางเลือกไม่จำเป็นต้องทำแบบเดิม มีทางออก
5. Courage ความกล้าหาญ

สรุปองค์ความรู้จากการอบรม “ภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย” :

- การแก้ปัญหาเป็นกลุ่มต่างจากการแก้โดยปัจเจกบุคคลอย่างไร?
 1. เป้าหมาย: ไม่ได้คิดว่าตนเองมีคำตอบที่ถูกต้อง แต่พัฒนาความเข้าใจให้ดีที่สุดโดยใช้ “ความฉลาดร่วมกัน”
 2. เครื่องมือ: ทักษะการวิเคราะห์เป็นสิ่งที่ดีในช่วงเริ่มต้น แต่เครื่องมือที่สำคัญยิ่งกว่า คือการสืบค้น (ตั้งคำถาม) และการสนทนาที่เกี่ยวข้องกับผู้วิสัยทัศน์/จุดมุ่งหมายที่ต้องการไปให้ถึงโดยไม่ล้มสถานการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบัน (current reality)
 3. ผลลัพธ์: ทำให้เกิดความร่วมมือและติดตามงานนั้นสำคัญกว่าการตัดสินใจที่คิดว่าสุดยอดแล้ว (optimized decision)
 4. ความร่วมมือและติดตาม: ต้องมาจากการเรียนรู้ – มันมีความเป็นไปได้ที่จำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุง ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มขีดความสามารถและปลดล็อกที่ยึดติดอยู่
- การเปลี่ยนพฤติกรรมเนื่องจากการเปลี่ยนความคิด
 1. แรงจูงใจ – คนมักมีแรงจูงใจที่จะเปลี่ยนเมื่อเขาเข้าใจดีว่าเขามีส่วนในการสร้างปัญหาที่เป็นอยู่วันนี้
 2. ความร่วมมือ – คนมักจะเต็มใจให้ความร่วมมือ เมื่อเขาเห็นว่าพฤติกรรมที่ไม่อยากมีนั้นส่วนหนึ่งก็มาจากการกระทำของตัวเอง
 3. โฟกัส – คนมักจะประสานงานกันได้ดีขึ้นและทำให้การโฟกัสไปยังเรื่องใดเรื่องหนึ่งยาวนานขึ้น เมื่อพวกเขาเห็น “พลังจذب” ได้ชัดเจน
 4. การเรียนรู้ – คนมักเปิดรับการเรียนรู้ เมื่อเขาได้เข้าใจว่า ข้อตกลงที่ทางออกร่วมกันนั้นจะต้องปรับไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงภายนอก และเมื่อมีข้อมูลใหม่ๆ เข้ามา เราได้อะไรจากการคิดกระบวนการระบบศึกษาจากเอกสารประกอบ (hand outs)

สรุปสาระสำคัญที่สะท้อนจากผู้เข้าอบรม (Check Out)

ผู้เข้าร่วม 1 : หลังจากที่ทำกิจกรรมแล้วทำให้เรายิ่งต้องฝึก ทำให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นสิ่งต่างๆ และเรื่องของความเมตตานั้นก็น่าจะเข้ากับ

เรื่องของ Balancing feedback ที่ต้องฝึกทักษะในการพูดในเชิงบวกและบางสิ่งบางอย่างนั้นเรามีทางเลือกที่หลากหลายดังนั้น อย่าไปทำ “โคตรแบบ” เดิมๆ และเมื่อใดที่เรามีทางเลือกแล้วเราต้องกล้าและอาจหาญที่จะทำ

อาจารย์ชัยวัฒน์ : คำว่า Compassion คือความเมตตา แต่บางท่านอาจจะแปลว่าความกรุณา ในการเรียนรู้และเข้าใจบางสิ่งบางอย่างนั้น ถ้าจิตใจของเรามีความโกรธ มีโมหะจริต และคิดแคบ เราจะหาความจริงยาก เพราะเมื่อใดก็ตามที่เราเห็นปัญหา เห็นความซับซ้อนและความทุกข์ของคนอื่นแล้วต้องการจะแก้ปัญหาเหล่านั้นทั้งของตนเองและเพื่อน เราจะต้องมีใจเมตตาเพื่อจะได้มองเห็นอะไรที่ดีกว่าได้ สิ่งนี้เป็นเรื่องสำคัญมากในการเรียนรู้ การเข้าสู่ปริญญาณ เพราะเมื่อใดก็ตามที่เราเจอปัญหาในหลายๆ เรื่อง เนื่องจากแต่ละคนในระบบนั้นจะเห็นอะไรต่างกัน เราจะต้องนำเขามาคุยด้วย ไม่เช่นนั้นเราก็จะไปสรุปอะไรเอาเอง เพื่อแต่ละคนจะได้มีโอกาสชี้แจง อีกอย่างหนึ่งคือเราต้องมีความกล้าที่จะทำบางสิ่งบางอย่าง ลองทำในสิ่งที่เราไม่เคยทำบ้าง เพราะการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นเมื่อเรากล้าจะทำสิ่งใหม่ๆ เสมอ กล้าที่จะคิดต่าง ปัญหาต่างๆ นั้นอาจจะมีเพียงปัญหาเดียว แต่อาจจะมีหนทางแก้ไขมากมาย เราไม่รู้ว่าทางใดคือหนทางที่ดีที่สุด ดังนั้นจึงต้องลองดูก่อน หากไม่สำเร็จลองเปลี่ยนเป็นวิธีใหม่ ต้องมองว่า ความล้มเหลวนั้นคือครูของเรา เรียนรู้กับความล้มเหลวนั้น เพราะไม่มีอะไรที่ Perfect สิ่งนี้คือลักษณะของ innovator โดยแท้ การกล้าที่จะลองทำ เช่นเครื่องบินสมัยก่อนที่มีการผลิตเครื่องบินใหม่ๆ ขณะนั้นยังบินได้ไม่สูงมากนัก แต่พอมาถึงปัจจุบันก็ได้มีการพัฒนาให้ดีขึ้นเรื่อยๆ

การเมตตานี้จะมาก่อนสิ่งอื่นๆ เมื่อเรามีความเมตตาต่อคนอื่นแล้วเราก็จะมีความเมตตาต่อตัวเอง ให้อภัยตัวเองได้ ยอมรับตัวเอง เพราะบางครั้งตัวผมเองก็ยังลองเช็คตลอดเวลาว่า บางครั้งเราก็ทำบางสิ่งบางอย่างไม่ถูก และเมื่อเราปล่อยวาง open mind แล้วทำให้เราได้พบเห็นสิ่งใหม่ๆ สิ่งนี้ก็เป็น การเรียนรู้ใหม่ๆ และทำให้เห็นว่า ยิ่งกายของเรา Relax และมีจิตที่สงบมากเท่าไรจะยิ่งทำให้เรามีพลังมากขึ้นเท่านั้น

จะสังเกตได้ว่าเวลาที่เราทำงานเป็นกลุ่มแล้วงานจะออกมาดี เช่น การฝึกกลากเส้นเชื่อมโยง แล้วมันทำให้เกิดอะไรบ้าง เริ่มจากง่ายไปสู่ยากก่อน ร่างให้เห็นภาพแล้วค่อยตั้งคำถามว่า อะไรมาได้อย่างไร เมื่อใดจับเส้น Pattern ได้เมื่อนั้นก็จะค้นหา structure นั้นได้ การจับ Pattern นั้นคือการจับสถิติ มองย้อนไปแล้วสถิติจะเป็นตัวบอกเราว่าอะไรมาอย่างไร ที่สำคัญคือเราต้องไม่คิดที่จะรีบร้อนหาทางออก ต้องใจเย็นๆ พึงความเห็นให้รอบด้าน แล้วก็ plot สิ่งนั้นขึ้นมา แล้วท่านจะเห็นความจริงที่ซับซ้อน เมื่อเห็นแล้วเราก็จะเข้าใจมากยิ่งขึ้น

Focus คือการรวบรวมพลังสมาธิไปที่ใดที่หนึ่ง เพราะเมื่อใดก็ตามที่จิตของเราจดจ่อกับสิ่งใดอย่างหนึ่งนั้นการคิดของเราจะดีเสมอ การมุ่งมั่นตั้งใจไปที่ใดที่หนึ่ง พลังจะไปที่นั่นเสมอ พลังจะไหลไปในที่ที่เราใจจดใจจ่อ อย่างเช่นการสอนอาคีได้นั้น อาจารย์จะย้ำเสมอว่าจิตของเราต้องมั่น แม้บางครั้งร่างกายจะไม่ได้แข็งแรงมากก็ตาม แต่เมื่อใดที่เรามุ่งความสนใจ (pay attention) ไปที่ใดที่หนึ่ง พลังจะไปที่นั่นเสมอ

การที่จิตของเราจดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งคล้ายกับแสง Laser ที่ถูก Synchronize เข้าหากันทำให้เกิดพลัง ดังนั้นเมื่อคนที่ฝึกสมาธิบ่อยๆ ก็จะสามารถ concentrate พลังของตัวเองออกมาได้ การที่เราจดจ่อกับที่ใดที่หนึ่งเราก็จะค้นพบว่าเราจะต้องเปลี่ยนแปลงตรงจุดไหน ดังนั้น quiet mind จิตที่สงบนั้นมักจะสว่างเสมอ ซึ่งคนสมัยโบราณจะมีการฝึกแบบนี้บ่อยๆ ดังนั้นคนโบราณจะเป็นผู้ที่มีญาณทัศนะ หากท่านสนใจจะศึกษาเรื่องนี้สามารถไปหาหนังสือเรื่อง “Brink” ซึ่งจะพูดถึงสภาวะบางอย่างที่จะเข้ามาสู่ตัวเรา แต่ถ้าอยากอ่านหนังสือเชิงวิชาการต้องอ่านหนังสือเรื่อง “Flow” เป็นสภาวะที่ไหลลื่นเข้ามาหาตัวเองขณะที่มีใจสงบ

รายนามคณะผู้จัดทำเอกสาร
โครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรมในระบบการศึกษา ระดับอุดมศึกษา:
การอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย

ที่ปรึกษา

รศ.ธงทอง	จันทรวงศ์	เลขาธิการสภาการศึกษา
นางสาวสุทธาสินี	วัชรบูล	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.จิรพรรณ	ปุ่นเกษม	ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษา และพัฒนาการเรียนรู้ รักษาการที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา สกศ.

ผู้รับผิดชอบโครงการ

- **กลุ่มพัฒนามาตรฐานการศึกษาของชาติ สกศ.**

นางสาวศศิธร	เล็กสุขศรี	หัวหน้ากลุ่มพัฒนามาตรฐานการศึกษาของชาติ
ดร.ประวีณา	ชะลุย	นักวิชาการศึกษา ชำนาญการ
นางพัชราพรรณ	กฤษฏาจินดารุ่ง	นักวิชาการศึกษา ชำนาญการ
- **คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

รศ.ดร.พฤทธิ	ศิริบรรณพิทักษ์	คณบดี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.จุมพล	พูนภักตร์ชีวิน	ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาจิตตปัญญา- ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ.ดร.อุไรवास	ปรีดีติลภ	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ.ดร.อัษฎมณี	บุญชื้อ	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถอดเทปและสรุปสาระสำคัญ

นางกัญชิตา ประพฤติธรรม และคณะ

เรียบเรียงและประสานการจัดพิมพ์

นางพัชราพรรณ กฤษฏาจินดารุ่ง

บรรณาธิการ

นางสาวศศิธร เล็กสุขศรี

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช่หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

การคิดอย่างเป็นระบบ เป็นวิชาที่พยายามทำความเข้าใจระบบที่ซับซ้อน ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับระบบที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง

ฝึกการมองระบบที่ปรับเปลี่ยนเหมือน "ภูเขาน้ำแข็ง" ที่เราต้องคิด ทั้ง 4 ระดับ จึงจะเห็นระบบทั้งหมด ฝึกการทำแผนที่ความสัมพันธ์ ที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า ด้วยการทำความเข้าใจเส้นทางการป้อนกลับ (feedback loops) ที่เป็นการป้อนกลับเพิ่มกำลังทวิคูณ (reinforcing feedback) การป้อนกลับคานกำลัง (balancing feedback) รู้จักการมาเข้าในระบบที่ซับซ้อน เรียนรู้เรื่อง "โคตรแบบ" (archetypes) ที่มักเกิดขึ้นจากการคิดและการกระทำของเรา การฝึกอบรม การคิดอย่างเป็นระบบจะช่วยให้มีทักษะในการสร้างกรอบความคิดด้วย

อธิบายภาพ: จากภาพ กระบวนการคิดเป็นสิ่งสำคัญ ปกติคนจะคิดผิวเผิน มองเห็นแต่ภายนอก ไม่ได้มองเข้าไปภายใน แต่กระบวนการให้มองย้อนทบทวน คิดเป็นเหตุเป็นผลในสิ่งที่คิด ซึ่งในระบบการคิด เมื่อเวลาเผชิญปัญหา ต้องเห็นความเชื่อมโยง เห็นปัจจัย สาเหตุหรือต้นตอ เหมือนท่อน้ำ ที่มีก๊อกเข้าและออก เราต้องพยายามมองและเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ให้เห็นผลกระทบและองค์รวม